

Душа Всесвіту (anīta mundi) — істина.
Авіценна

Іван Семенович Сміян

ЩО ЦЕ — ЛЮДИНА?.. (книга сімнадцята)

Мій Боже милий, знову лихо!..
Було так любо, було тихо;
Ми заходились розкувати
Своїм невольникам кайдани.
Аж гульк!.. Ізнову потекла
Мужицька кров! Кати вінчанні,
Мов пси голодні за маслак,
Гризуться знову.

Тарас Шевченко

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2010

УДК 82-94
С 50

В авторській редакції

Дизайн обкладинки *Олени Соколюк*

Сміян І. С.

С 50 Що це — людина?.. (книга сімнадцята). — Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. — 144 с.
ISBN 978-966-07-1714-5

Ця книга є продовженням роздумів і спогадів автора. Вона свідчить про необмеженість та багатство людського спілкування, про життєву наснагу, яка визначається людиною, про перемогу добра над злом.

У автора для читачів є одне побажання: *Vene vobis!* (Хай у вас усе буде добре!)

УДК 82-94

Людина — це розумна істота, що має вічне й надприродне призначення.

Катехизм християнської віри

Дуже привабливе визначення людини. Мало того, що вона розумна, та ще й вічна з надприродним призначенням. Чи знайдеться будь-хто, кому не сподобається таке чітко окреслене власне «Я»? Мабуть, ні. Навіть, не зважаючи на те, що «Не все так коїться, як говориться» (М. Кропивницький). Навіть на те, що кожен із нас сприймає Всесвіт, своє життя індивідуально. Як ось у вірші Лесі Українки:

Часто кажуть: «ясні зорі,
То найкраще в цілім світі»,
Чи гадає хто при тому,
Що за світом є ще кращі?
Уночі у сонних мріях
Летимо ми геть од світу,
Хто летить в бездонню чорну,
Хто в сріблясті емпіреї,
Хто хаос непевний бачить,
Хто з зірками водить коло,
А як тільки сонце гляне,
І хаос, і зорі зникнуть.
І хаос, і зорі зникнуть,
Стане рівно, ясно, біло,
Мов у зшиточку чистенькім

Школяра, що добре вчиться.
Але єсть на світі люди
Необачні, безпорадні,
Що й при світлі сонця бачать
І хаос, і ясні зорі,
Кращі зорі, ніж небесні,
І хаос темніший пекла.
Люди ті не знають світла,
Як там рівно, ясно, біло.
В тих людей життя буває,
Мов порізнені листочки,
Де написані поеми
Божевільного поета.

Людина розумна (Homo sapiens)... Господь Бог подбав, щоб людина народилася розумною, але потім людина сама вже робиться нерідко нерозумною, свідками і учасниками чого є не лише ми, а й усі покоління. Ось, наприклад, Максиміліан Волошин у 1921 році констатував:

ТЕРМИНОЛОГИЯ

«Брали на мушку»,
«ставили к стенке»,
«Списывали в расход» —
Так изменялись из года в год
Речи и быта оттенки.

«Хлопнуть», «угробить»,
«отправить на шлепку»,
«К Духовному в штаб», «разменять», —
Проще и хлеще нельзя передать
Нашу кровавую трепку.
Правду выпытывали из-под ногтей,
В шею вставляли фугасы,
«Шили погоны», «кроили лампасы»,
«Делали однорогих чертей».
Сколько понадобилось лжи
В эти проклятые годы,
Чтоб разъярить и поднять на ножи
Армии, классы, народы.
Всем нам стоять на последней черте,
Всем нам валяться на вшивой подстилке,
Всем быть распластанным с пулей в затылке
И со штыком в животе.

А моє покоління було свідками і учасниками ще більш жахливих подій тридцятих, сорокових, п'ятдесятих... років. На яку ж діяльність спрямовувалась енергія розуму наших «вертухаїв»? Частково на це запитання дає відповідь доктор технічних наук, професор Юрій Соболев у розлогій статті «Український феномен» (Дзеркало тижня за травень 2009 рік), лише два уривки з якої я й наводжу: «...1. За 53 роки радянської влади численність українського етносу зросла на 8,3 % (російського — на 76,6 %, тобто коефіцієнт відтворення росіян у СРСР був у 9,2 рази вищим, ніж коефіцієнт відтворення українців). 2. Втрати українського етносу в СРСР за ці роки становили приблизно 21, 3 млн осіб, тобто близько 63 % його численності».

Таке ганебне і нічим не виправдане знищення української нації велось під «мудрим керівництвом КПРС». А тому виникає запитання:

«...Коли ж нам стане соромно жити у Дніпродзержинських, Кіровоградах, ходити проспектами й вулицями Леніна, Володарського, Свердлова, Жовтневої революції і Червоних комісарів, вчити своїх дітей чужої, наскрізь брехливої історії і сповідувати чужу систему цінностей?..».

За роки незалежної (невже вона була незалежною ні від Кравчука, ні від Кучми, ні від Ющенка, ні від...?) України ми втратили понад 6 млн українців. Якщо в роки активного геноциду в нас ще спостерігався хоч і невеликий, але ж приріст (плюс) українського населення, то в роки вільної, незалежної, демократичної, суверенної України — у нас стабільний мінус. Про це дуже вдало говорить Лариса Вахненко у своїй статті «Під гніздом зозулі» («ДТ» 5 вересня 2009): «...Адже знайшли 133 млн гривень на пам'ятник Голодомору як нагадування про фізичне винищення мільйонів наших громадян у роки сталінізму, про наш канібалізм. Щоб ми постійно бачили, пам'ятали, відволікаючись від тихого генетичного вимирання — винищування, яке нам влаштувала нинішня наша влада, влада ненаситних олігархів...».

На фоні такої трагедії ми можемо пишатися тим, що маємо своїх громадян України (не українців) — доларових мільярдерів, яких виростила плідюча українська земля та за сприяння президентів, прем'єр-міністрів..., яких ми обирали, підтримували, а також сприяли їх особистому збагаченню. Вони — це ми. Ми — це вони. А тому Слава ЇМ, слава НАМ! Більше нічого путнього не можемо сказати. Хіба те — що посіяв, те й пожав. І ще те, що ми недбало виконуємо

ДВІ ГОЛОВНІ ЗАПОВІДІ ЛЮБОВИ

1. Люби Господа Бога твого всім серцем твоїм, всією душею твоєю, всією силою твоєю і всіма мислями твоїми. Це перша і найбільша заповідь. А друга подібна до неї:

2. Люби ближнього твого, як самого себе.

Із кн. «Катехизм християнської віри»

Що ж я від себе ще можу додати?

Любите глубже и верней —
Как любят вас, не рассуждая,
Своим порывом побуждая
Гнать сонмы мертвенных теней...
Бессмертен, кто любил страдая, —
Любите глубже и верней!

Ігорь Северянин

Ой, яка ти складна істота, людино! Немає таких сучасних приладів, які дозволили б тебе виміряти! І все ж я дозволю стверджувати, що людина найбільш самовпевнене та егоїстичне створіння Боже. Про це свідчить як вищенаведене визначення людини, так і погляди «великих» та геніальних». Ось слова «Властелителя наших дум» Фрідріха Ніцше:

«Ничего не прекрасно, прекрасен лишь человек (чогось без знаку оклику — I. C.). На этом наивном утверждении зиждится вся эстетика, это ее первая истина. Сразу же добавим и вторую: ничего не безобразно, безобразен лишь вырождающийся человек — тем самым мы ограничили область господства эстетических суждений. Подойдем к делу с позиции физиологии: все безобразное умаляет силы человека и огорчает его. Оно вызывает в его памяти представление о гибели, опасности, бессилии, и силы человека действительно убывают. Можно измерить динамометром влияние безобразного на физиологию человека. Вообще, когда люди подавлены, чутье говорит им о близости чего-то безобразного. Чувство могущества, воля к власти, отвага, гордость — все при виде безобразного умаляется, все при виде прекрасного вновь возрастает... И в том и другом случае вывод один: предпосылки этого в огромном множестве заложены в инстинкте. Безобразное воспринимается как знак, как симптом дегенерации, всему, что может служить хотя бы отдаленным напоминанием о вырождении, мы выносим приговор: «Безобразное». Любой признак истощения, тяжести, старения, усталости любого рода несвободы — то ли как судорога, то ли как бессилие, но прежде всего запахи, краски, формы, присущи тлению, — все они, пусть это даже едва заметный символический знак, вызывают у нас одну реакцию, лишь одну оценку — «безобразный», «ненавистный». Ненависть — кого же ненавидит здесь человек? Вне всякого сомнения: упадок собственного типа. Ненавидит со всей силой глубочайшего инстинкта всего рода человеческого, в этой ненависти и отвращение, и страх, и глубина, и зоркость — нет ненависти боле глубокой. Из-за нее так глубоко искусство...».

«Живий живе думас» — так казав мій тато-селянин. І дійсно, людину, навіть з останнім подихом, не покидає життєстверджуюче джерело.

«Но настанет день, и в жилах моих погаснет огонь, в сердце моем воцарится зима, белые хлопья ее будут скудно виться вокруг моего чела и туман ее застелет мне глаза. В истлевших гробах будут спать мои друзья; останусь я один, как одинокий колос, забытый жнецом; вокруг меня взрастет новое поколение, с новыми желаниями и новыми мыслями; полон удивления, услышу я новые имена и новые песни; старые имена забудутся, буду забыт и я, — некоторыми, быть может, чтимый, многими презираемый и никем не любимый! И краснощечные юнцы подбегут ко мне, вложат старую арфу в мои дрожащие руки и скажут, смеясь: «Довольно тебе молчать, ленивый старик! Спой нам снова песни о грезах твоей юности».

И я беру арфу — и просыпаются старые радости и скорби, туманы рассеиваются, слезы снова расцветают на мертвых очах, весна ликует в моей груди, сладостно-грустные звуки дрожат на струнах арфы; я вижу вновь и голубые воды реки, и мраморные дворцы, и прекрасные женские и девичьи лица — и я пою песни о цветах Бренды.

Это моя последняя песня. Звезды взирают на меня, как в ночи моей юности, влюбленный луч луны вновь касается поцелуем моей щеки, призрачные хоры былых соловьев звенят издалека, неодолимый сон смыкает мне глаза, душа моя угасает, как звуки арфы, и несется аромат цветов Бренды.

Какое-то дерево покроет своей тенью мою могилу. Я хотел бы, чтобы это была пальма, но ведь они не живут на севере. Скорее всего, там вырастит липа, и летними вечерами под ней будут сидеть и шептаться влюбленные. Чижик подслушает их, качаясь на ветке, но ничего не разболтает, а липа моя будет ласково шелестеть над головами счастливых, они же, в упоении счастьем не удосужатся даже прочесть, что написано на белой плите. Лишь позднее, когда влюбленный потеряет свою подругу, он придет плакать и вздыхать под знакомой липой и часто,

подолгу созерцая могильный камень, будет читать надпись: «Он любил цветы Бренды» (Генрих Гейне).

Ні в казці розповісти, ні пером описати... різноманітність чеснот людських. Навіть окремі homo sapiens вбачають «над людиною людиною» щось своє наймиліше:

Благословляю час той, і годину,
І ту ясну невимовну хвилину,
Як я, об'їхавши світ — Україну,
Тебе побачив, над людей людиною.

В тобі з душею понялась уroda
І серцем тихим — розуму свобода.
Пещене чадо рідного народу!
Пишається тобою вся природа.

До тебе я, прибуду, прибудився,
На тебе я, мов на святу, дивився,
Твоїм умом і серцем просвітився,
Немов на світ удруге народився.

Благословен же той час і година
І ти, ясна, незабутна хвилино,
Як світ мені широкий — Україна
В тобі з'явився, над людей людиною!

Пантелеймон Куліш

А тим homo sapiens, які збилися зі свого шляху, визначеному Господом Богом, Петро Ребро радить призначити м'яку кару:

ПОДОЛАЙМО КОРУПЦІЮ (ЧОЛОБИТНА СУЧАСНИХ ЗАПОРОЖЦІВ ДЕПУТАТАМ ВЕРХОВНОЇ РАДИ)

Любезнії нардепи і нардепки
(І мудрі, й ті, які, пардон, без клепки),
Законотворців нерозлучне братство,
Вам б'є чолом із Хортиці козацтво!
Могли б ми, звісно, штурмом
взять Парламент,
Але ж цього не дозволя регламент,
Та й нам не личить, ставши на
трибуні,
Метать громи чи розпускати нюні.
Ми пропонуємо проект закону,
Як нам країну визволити з полону
Хабарників і корупціонерів —
Новітньої епохи мародерів.
Аби приборкати зграю цю хижацьку,
Слід відродити юстицію козацьку:

Чиновника, який бере «на лапу»,
На Хортицю пригонить по етапу.
Припнувши до стовпа ганьби, для
кари
Спустить йому, даруйте, шаровари
Чи, може, джинси — хіба в цьому
діло?
Важливо, щоб світило голе тіло.
Всяк, хто йде мимо, хай бере лозини
І злодія шмагає... нижче спини.
Шмагає й примовляє: «Скурвий сину,
Оце тобі за твою вдачу псину!»
Так лупить, щоб забув він про
«навари»
І про офшори, й попросивсь на нари.
Хто добре б'є — підносить кухоль

рому,
Хто кепсько —тому всипати самому.
На крик і сльози просьба не зважати.
Як вам проект, шановні депутати?
Суворий надто? Але що робити,
Якщо розперезалися бандити?
Їм не страшні (у цьому наше горе)
Ні судді, ні менти, ні прокурори.
А гірше те, що серед цих останніх
Також немало хижих і захланних.
В них апетит — немов у бегемота.
Куда від них сховається спільнота?
Отож благаєм наші незрівнянні,
Прийміть закон цей

в першому читанні.

Якщо ж ви не натиснете на кнопки,

Не впевнений, що ці волення поета будуть ефективними. Адже «Я ще не зустрічав kota, якого турбувало б, що про нього кажуть миші» (Юзеф Булатович). Коли я кажу, що не впевнений, але все ж таки пишу, то це означає: надія на краще залишає людину в останню чергу, з останнім подихом, з останнім скороченням серцевого м'яза.

Мабуть, не лише людині, а й усьому живому інстинктивна властивість очікування найкращих сподівань. Але лише людина вголос може заявити, що вона *homo sapiens* (людина як розумна істота). І вона, людина, постійно сама себе в цьому переконує. Адже, наказувати собі — найбільша влада (*imperare sibi maximum imperium est*). Тому не дивно, що «...Люди хочуть, щоб їхнє життя складало історію, гідну оповіді. Кожна людська істота в нашій культурі має таку потребу, бодай на те, аби твердо знати: моє життя не марне, в ньому є сенс. З незапам'ятних часів, задовго до появи писемности, переказувана з уст в уста історія сприймалася як незаперечний доказ того, що події, про які в ній ідеться, таки варто було пережити. «Я зроблю з вашого життя оповідь, що надасть вам сенсу», — це спокуса, котра, надто для нерелігійного ума, дорівнює мало не обітниці спасіння...» (Оксана Забужко з книги «15 текстів про українську революцію», Київ, 2006).

Злодюги й далі будуть бити гопки
І наш народ, як липку, обдирати.
Почуйте нас, панове депутати!
Ми разом з вами доб'ємось ефекту,
Бо втілення в життя цього проекту
Фінансових затрат не вимагає.
А Хортиця «гостей» давно чекає!
А щоб воздять хапугам по заслугі,
Лоза буяє на Великім Лузі!
Не будуть скривджені й творці
закону:
Для них ми маєм вдосталь самогону.
Є й закусок путящий попри кризу.
Наразі ж будьмо! Запорожці з Низу.

Так-то воно так. Але... Даваймо очами українських інтелектуалів (Інна Ведернікова, Алла Котляр, Юля Мостова, Сергій Рахманін, Олександр Рожен, Юрій Сколотяний, Лідія Суржик, Катерина Щоткіна, Наталія Яценко) погляньмо, що людина як розумна істота здійснила за 18 років незалежності України («ДТ» 22 серпня 2009 року: «Україна — світу, держава — громадянам»):

«Суперечка про те, чи справді Україна відбулася як повноцінна держава, — тривала і, швидше за все, безплідна. Незаперечно одне: українська державна влада вкрай рідко демонструвала свою спроможність. Настирливі розмови про загрозу існування проекту «Україна» виникають практично щороку. Однак саме тепер небезпека втратити своє місце на карті світу справді висока. І пов'язано це не так із зовнішніми загрозами, як із внутрішньою гризнею. Мабуть, ніколи раніше Захід не демонстрував такої відвертої байдужості, а Москва не опускалася до такого показного хамства. Але по-справжньому засмучує не те, що з нами спілкуються таким вигадливим чином. Тужно, що нікому дати гідного відкоша огуднякам. Серед чинів як ніколи мало готових свою країну захищати. Серед обивателів як ніколи мало здатних своєю країною пишатися.

Поспішати з апокаліптичними висновками не слід. Але слід визнати: у своє повноліття країна входить із чималим набором комплексів, травм, маній та фобій. Не дивно: 18 років у республіці все життєво необхідне здійснювалося не зовсім так і зовсім не тими. У 1991-му «верхи» й «низи» були класично далекими одне від одного. Але і ті й інші були настільки ж далекими від реалій. Народ вірив, що життя зміниться дуже круто і дуже скоро. Його слуги вірили, що можна буде нічого не змінювати, окрім вивісок. Відтак, одні втратили віру, а інші — час. Одним було ні на кого сподіватися, іншим — було ні на кого спертися. Життя змінювалося, ці зміни по-різному оцінювали влада і її формальне джерело. Але і тим, і іншим перетворення однаковою мірою не подобалися. Винні всі потроху. Одні крали, інші потроху цупили. Одні мовчали замість того, щоб кричати. Інші кричали замість того, щоб працювати.

Ми щотижня відпускаємо реприманди сановникам. Владі є за що дорікнути. Але такий день — достойний привід і для самокритики. Кожен народ гідний своєї влади, а влада — народу. Хто зараз без гріха у країні, в якій продається все — посади, звання, рішення, дозволи, медалі, дипломи, успіх, свобода, переконання, друзі? У країні, в якій усі про це знають і кожен хоча б один раз виступав або в ролі покупця, або в ролі продавця, — кожен заробив своє право на спокутну молитву.

Будьмо щирими з собою. Мало хто з нас керувався словом. Свого часу ми не почали перебудову з себе.

А ще — не пройшли очищення. Ми вибачили борги позичальникам. Ми не спокутували власних гріхів. Ми побоялися взяти належне. Ми поквапилися поділитися успадкованим. Ми взяли за жнива, ще не розпочавши сівби. Ми ввергли себе у гріх споживання, не обтяживши трудом творення. Поводирі, за мовчазної згоди пастви, щорічно «виносили за дужки» незручні питання і гострі проблеми, аж доки вони не перетворилися на вантаж, який невблаганно тягне нас на дно.

За 18 років країна не спромоглася породити ідею, здатну зробити нас зрозумілими й необхідними світові та одне одному. Країна не спромоглася відшукати мету, яка сповна виправдовувала б її існування.

Архіви зберігають купи пропонованих у різний час рецептів віднаходження себе. Від зовні прозаїчного проекту «Шляхи України», який обіцяв нові робочі місця та нові автомобільні магістралі, з'єднував Схід із Заходом, а нас — із Європою. До дуже піднесеної ідеї «Україна соборна», що обіцяла перетворити Україну на християнську Мекку, на четвертий Рим. Без обтяжливої допомоги розстриг і церковних політиканів, доморослих та заїжджих.

Кожен із запропонованих планів страждав на помилки. Але головною помилкою було те, що жоден із них не став точкою опори для країни, яка щойно спиналася на ноги. Ми не створили своєї Силіконової долини, не перетворили Крим на Кріт, а Карпати — на Швейцарію. Ми так і не визначилися з переліком загальнодержавних пріоритетів. Ми не довели до пуття жодної реформи. Не було справи, за яку б ми не бралися. І не було ідеї, якої б ми не споганили.

Україна як держава здійснила не так уже й багато пам'ятного. Першою добровільно відмовилася від ядерної зброї. Подарувала світові прекрасний взірець безкровної революції. Явила дивний приклад екуменізму. З одного боку, де ще можуть співіснувати відразу три православні конфесії? З іншого — вдалося ж при такому скупченні латентних міжцерковних конфліктів уникнути серйозних сутичок.

Переліченого досить, щоб було про що згадати. Але мало, щоб було чим пишатися.

Осмислення пройденого особливо багато важить тепер, коли ми входимо у складний етап свого збереження. Тяжкий, але аж ніяк не безнадійний. Бо ми — народ, у якому дивовижним чином поєднуються рідкісне вміння терпіти й унікальна здатність до опору. Ми століттями демонстрували талант прощати помилки вождям і образи ворогам, ми звикли святкувати поразки, ставити пам'ятники поневолювачам і зберігати монументи диктаторам. Що не завадило цій землі плеядами родити лицарів без страху і докору, славних воїнів, знаменитих бунтарів, відчайдушних повстанців, легендарних революціонерів, майстерних підпільників, зразкових партизанів. Це — земля рішучих руйначів непорушних основ. І безстрашних борців за ідеї, які всім іншим здаються примарними.

Ми перетворюємося, коли більше ні на що сподіватися, але все ще є за що боротися...»

Автори цієї розлогої статті провели глибокий аналіз тих змін, які пройшли в Україні за 18 років її незалежності. Я здивований масштабністю проведеного дослідження-аналізу журналістами. Науковцям така глибинна праця за такий короткий період, як це зробили декілька журналістів, не «по плечу». Я завжди дивуюся надзвичайній працездатності журналістів та здатності влучно помічати головне.

Здається, що наслідки нашої діяльності більш негативні, ніж позитивні. І на цьому фоні моя сестра Люба, в минулому робітниця, яка у 83 роки отримує пенсію близько 900 гривень, не припиняє мені повторювати, що вона живе так добре, як ніколи у своєму житті. Я, науковець, на старість більш забезпечена людина, порівняно з моєю сестрою, також можу повторити за нею: більш комфортного життя, ніж

теперішнє — пенсійне, я не мав. Тому, думаю, море думок критичного спрямування, в тому числі й мої, сприяють розвитку ефективних напрямків розвитку нашого суспільства, яких ми не помічаємо (можливо, у цьому проявляється людина як істота розумна?). Над нами, на жаль, тяжіє та не залишає нас

НОСТАЛЬГІЯ

Старий Балкон пригадував минуле...
Життя, що вирувало, ніби вулик,
Прекрасних дам та гречних кавалерів,
І драми, гідні Моцарта й Сальєрі,
Бої на гострих шпагах і рапірах,
І пристрасті людські часів Шекспіра,
Стиль класики, бароко й ренесансу...
«Які я чув пісні, які романи!
А що тепер? Усе кругом порожнє,
Бездушне, безсердечне і порочне,
Руйнуюся все більше я щороку,
І світ навколо блякне крок за кроком...
Усе негарне, беззмістовне, прісне,
Нещире, аморальне й некорисне...»
Такі думки роїлися резонно
Під дахом аварійного балкона...

.....
Хоч двері на балкон давно закриті,
Життя не припинилося у світі,
Його не втиснеш у старі канони,
Міняє час і звички, і закони.

Наталя Терещенко

І, незважаючи на будь-які перепони, розвиток суспільства та окремої людини завжди прогресує. Його (розвиток) зупинити неможливо, його можна лише тимчасово загальмувати.

Ти на ніч не дивись...
Яка б ніч взагалі
Не була на землі, —
Прийде ранок колись!

На це не впливає й визначення людини. Я наводив його піднесене розуміння, а тепер процитую більш приземлене визначення: «Человек, высш. ступень организация живых организмов на Земле, субъект общественно-истор. деятельности и культуры. Отличит. особенность Ч. марксизм видит в способности производить орудия труда, использовать их для воздействия на окружающий мир; сущность Ч. — «совокупность всех общественных отношений» (К. Маркс). Ч. возник на земле в итоге сложного и длит. историко-эволюц. процесса. Ч. совр. вида (*Homo sapiens*, Ч. разумный) появился не позднее 40 тыс. лет назад, а по нек-рым данным — еще раньше («Советский энциклопедический словарь». М., 1987). І далі — зовсім не надихає порівняння з того ж словника: «Человекообразные обезьяны (антропоиды), надсемейство обезьян отр. приматов. 3 сем.: гиббоны (малые Ч.о.), понгиды (крупные Ч.о.), а также гоминиды с одним совр. видом — человек разумный...»

Бачите, як «круто». Людина і людиноподібні мавпи! Може, цими родинно-близькими стосунками можна пояснити множинні людські «вибрики». Як у сьогоднішні, про що я говорив вище, так і в минулому, минулому ХХ столітті: «...Усі дослідники без винятку дослідники відмічають якийсь метафізичний зв'язок Стуса з Шевченком. Передусім впадає в око — перспективи кар'єри, життєві успіхи, арешт, заслання, 47 років життя, смерть на чужині, перепоховання. Його вважають також іншим Шевченком, або Шевченком в образі Стуса. Ю. Шевельов наводить десятки парафраз із Шевченкових поезій, а також «цілі рядки або речення, живцем перенесених з творів Шевченка». Вражають і поодинокі Шевченкові слова в поезіях Стуса, і паралелізм деяких технічних засобів. Зрозуміло, що це не імітації і не копіювання. Шевченківське у Стуса — не вплив і не наслідування, його цитати не з книжки взяті. Стус знаходить усе це у своїй підсвідомості.

Дехто на повному серйозі вважає Стуса святим. Цього не приховує відомий літератор, близький товариш В. Стуса київського періоду Роман Корогодський. Василь Овсієнко, який перебував із В. Стусом у Кучинському таборі, вважає себе апостолом Стуса, який покликаний свідчити про нього. Деякі підмічають у Стуса багато спільного з Ісусом

Христом. Поет народився на Святвечір за правління «царя Ірода», батьківщина його на той час була колонією, його ім'я означає «цар» (Є. Сверстюк називав його не інакше як «Базилеос»), «та й прізвище у нього майже Боже (ChriSTUS)» (як підмітив К. Москалець), заарештували його, як Христа, у віці 33 років, зрадив його один з найкращих друзів, побратими зреклися його, був перепохований в оточенні двох розбійників («особливо небезпечних державних злочинців рецидивістів» О. Тихого і В. Литвина). Влаштоване Стусом прощальне чаювання в Мордовському таборі «спокусило» декого побачити в цьому пригощанні «таємну вечерю» і «причастя чаєм»...

З часом виявилось, що з образу героя-мученика Стуса нація ще може мати сякий-такий користь, а з текстів — дуже незначний. Виявилось, що Стус не є народним поетом. Це помітили всі, але першим сказав про це вголос Ю. Андрухович: «Його поезія не піддається традиційному всеукраїнському тиражуванню. Його вірші не стали «народними піснями», вони не здатні «витискувати щирі сльози». Ю. Андрухович є визнаним експертом з деструктивних процесів, і його нюхові можна довіряти. Бо справді йдеться про розклад національного тіла і його клітин:

Докучило! Нема мені вітчизни,
нема мені вітчизни — ні-ні-ні.
Душа горить в смертельному вогні,
разить мене — од запаху трутизни...».

Із передмови Богдана Підгірного до книги «Нецензурний Стус», частина 1, 2002, Тернопіль: Підручники і посібники

Я таки погоджуюсь, що, незважаючи на всі наші викрутаси, людина є розумною істотою протягом усіх століть, у тому числі й XIX:

ЩО КОМУ ГОДИТЬСЯ?

«Як ви, Йване, тих попів
Цілуєте в руки?
Я би їх не цілував,
Щоб брали на муки.
Вже волів би лучче пса

Під хвіст цілувати» —
Так говорить мужику
Шляхтич череватий.
Мовчки слухає мужик,
А сам злиться-злиться...

«Та то, пане, таки так!
Що кому годиться».

Іван Франко

Ось уже мої діти зовсім дорослі та самодостатні, онуки давно «вилупились» із яйця та впевнено набирають життєвих обертів, а для мене вони назавжди залишаються маленькими і недостатньо захищеними. Мої інстинкти самозбереження та продовження роду свого не залишають мене, незважаючи на активне втручання притаманного людині, істоті розумній, розміркувань щодо необхідності надання повної самостійності дітям. Кожна людина бажає залишити після себе на землі добрий слід: вихованих та професійно обдарованих дітей, онуків, правнуків..., наслідки своєї праці, якими могли б скористатися як близькі, так і колеги і, навіть, не колеги, пам'ять, про яку говорить Тадеуш Котарбинський: «Минуле, що зберігається в пам'яті, є частка теперішнього»...

Якщо не письмово чи усно, то в думках кожний батько і мати наприкінці свого життєвого шляху виказує побажанням своїм діткам. Я це роблю у вигляді своїх численних книг спогадів і роздумів. Василь Олександрович Сухомлинський надрукував цілу збірку «Листи до сина», п'ятий лист з якої я наводжу:

Добрий день, любий сину!

Одержав твого листа. Нарешті, почалося твоє навчання. Із захопленням пишеш ти про чудові кабінети радіофізики та електроніки. Радий, що ти утверджуєшся в своєму покликанні. Якщо ти переконаний і життя підтвердить, що радіофізика — твоя улюблена справа, значить, ти будеш щасливою людиною. Та покликання — це не щось таке, що приходить до людини ззовні. Якби в середній школі, починаючи, певно, з другого класу ти не просиджував над схемами радіоприймачів, якби не працював — навряд чи з'явилося б це покликання. Покликання — це маленький паросток таланту, що перетворюється в міцне, могутнє дерево на благодатному ґрунті працьовитості. Без любові до праці, без самовиховання цей маленький паросток може засохнути на пні.

Знайти своє покликання, утвердитися в ньому — це є джерело щастя. Є в Марка Твена цікаве оповідання. У ньому розповідається: «на тому» світі немає ні ангелів, ні святих, ні божественного неробства, а живуть люди в раю таким самими трудовим життям, як і на грішній землі. Відрізняється рай від землі тільки одним: там кожен займається справами за своїм покликанням. Нікому невідомий на землі швець стає після смерті видатним полководцем, а бездарний за життя генерал, який, проте, володіє каліграфічним почерком, має задовольнитись у штабі скромною роллю писаря. Письменник, який докучав читачам нудними, нікому не потрібними романами, знаходить своє справжнє покликання в професії токаря по металу. Людина, яка стала випадково педагогом, усе життя мучила і себе, й учнів, виявляється прекрасним бухгалтером.

Я не раз перечитував це чудове оповідання. Добре було б добитися такого вже «на цьому» світі. Але, на жаль, дуже часто буває інакше. Я знаю багато нікчемних спеціалістів: агрономів, учителів, інженерів, артистів. Вони, як кажуть, мають усе життя, байдужі до своєї справи, відбувають день до вечора. Найгірше те, що ці люди не знають радощів праці, трудового натхнення, одержимості.

У чому найвища насолода життям? На мою думку, у творчій праці, що чимось наближається до мистецтва. Це наближення — у майстерності. Якщо людина закохана в свою працю, вона прагне, щоб і в самому трудовому процесі, і в його наслідках було щось прекрасне. Я вже писав тобі про нашого садівника і лісівника Юхима Пилиповича. За все своє життя я зустрів не більше як двадцять чоловік таких, як він. Незвичайна це людина: за майстерністю праці, своєї справи, я без будь-якого перебільшення ставлю його поруч із Станіславським і Пластовим, Шостаковичем і Олексієм Улесовим (я розповім тобі про цю людину). Він ліпить, творить дерево, як Станіславський створював образ, як Пластов творить життя на полотні. Я бачив, як він кілька разів оглядає з усіх боків дичку, придивляючись, знаходячи саме ту, як він говорить, єдину точку, де треба зробити щеплення. Знаходить цю точку, з'являється маленький паросток, і з цього моменту починаються ті великі чари праці, завдяки яким людина стає гордим творцем, художником, поетом у своїй справі. Юхим Пилипович створює крону дерева надзвичайної краси. Щоб

навчитись цього, пізнати це — треба працювати поруч з ним не один рік. І це буде пізнання людини, осягнення краси, мистецтва. У цій праці — велике щастя буття.

Працюючи, пізнавати красу в самому собі — ось у чому справжня праця. Я серед тисяч трирічних саджанців завжди знайду єдиний, що його виростив своїми руками Юхим Пилипович. Усі його дерева направлені до сонця. Гілки в кроні його дерев розміщені так, що сонце грає на кожному листочку, листки не затіняють один одного.

— Як ви це робите? — спитав я одного разу Юхима Пилиповича.

— Мудрість людська — на кінчиках пальців, — відповів він. — Я почав працювати з трьох років. І вам раджу так виховувати школярів. Кожен повинен бути господарем у своїй справі — ось що не можна забувати. Якби я почав учитися на інженера чи лікаря, чи на вчителя — нічого б з мене не вийшло. Вийшла б людина, що заробляє на хліб насущний... Треба, щоб у кожній людині розгорілася її «іскра» — ось тоді й вийде справжня людина.

Покликання творить той, хто творить саму людину, — всі, хто її виховує. Але й господар задатків творить своє покликання. Ти любиш музику Баха. Та ось, у роду Йоганна Себастьяна Баха було 58 музикантів. Прадід музикант, дід музикант, батько музикант... Навіть одружувалися в середині цього роду. Виходить так, начебто вже з народження було визначено: ця людина буде композитором або видатним виконавцем. Відомо, що приблизно 80 % усіх народжених можуть стати композиторами. Стають же ними одиниці. Чому це так? Чому ж тоді в роду Баха було 58 музикантів? Тому, що ці люди самі творили своє покликання. Тому, що першим враженням життя кожної дитини в цьому роді була музика; першою красою, пізнаною в навколишньому світі, — музична мелодія; першим здивуванням було зачудовання музикою; першою гордістю, що її пережила людина, — гордість насолоди красою музики, гордість творення музики.

Людина — господар свого покликання. Я без особливого ентузіазму ставлюся до твого захоплення: ах, яке щастя стати радіофізиком, ах, як я люблю радіофізику. Любити можна те, чому віддав уже частинку власної душі. Це дуже добре, що в тебе є інтерес до радіофізики, але пам'ятай:

поки що це лише інтерес. Покликанням же стає інтерес, помножений на працю. І множене завжди набагато разів менше за множник, лише тоді добуток — чимала величина. Хочу тобі дещо порадити. Науки розвивається нині дуже швидкими темпами. Якщо хочеш бути справжнім спеціалістом у своїй справі, уважно стеж за новинами в галузі радіофізики. Те, що дають на лекціях, — лише незначна частина знань, потрібних тобі, як повітря. Установи сам собі таке правило: щодня, буквально щодня — і в свято, і в вихідний день — прочитувати й студіювати хоч би п'ять сторінок наукових журналів з радіофізики та суміжних наук — електроніки, біоніки, астрофізики, космічної біології тощо. Ще раз повторюю: робити це треба щодня. Ось прийшов ти, скажімо, з першотравневої демонстрації — не забувай про свої п'ять сторінок. За тебе цього ніхто не зробить. Пам'ятай, що на стиках наук народжується відкриття, криється невідоме. Тому з особливою увагою стався до суміжних наук.

Я не випадково вживаю слово *студіювати*. Студент повинен глибоко осмислювати, трансформувати факти і висновки у своїй свідомості і тільки після осмислювання занотовувати їх у робочий зошит. Не переписувати наукову статтю чи підручник, а занотувати те, що в тебе вже відклалося в свідомості. Чим далі ти будеш заглиблюватися в думках в предмет, який ти вважаєш своїм покликанням, тим більшою мірою він ставатиме твоїм покликанням.

І ще одна порада. У будь-якій професії є теоретичне студіювання і практична робота, творчість. А з радіофізики практична робота може бути особливо цікавою. Використовуй будь-яку можливість, щоб попрацювати в лабораторії, у майстерні. Монтуй радіоприймач і діючі моделі, якими керують по радіо. І ніколи не задовольняйся посереднім результатом. Прагни досконалості — ось шлях до виховання покликання. Не вийшло першого разу — роби заново, не грей найпростішою чорною роботою. Тренуй руку. Добивайся, щоб рука твоя була найважливішим інструментом, знаряддям майстерності. У мене є цікава стаття про руку, ручну працю — висилаю її тобі разом з листом. Хочеться, щоб і на тебе вона справила таке ж враження, як на мене.

Прошу тебе, подивись, чи нема в книгарнях чогось нового з психології праці, творчості. Якщо є — купи й перешли.

Бажаю тобі міцного здоров'я і бадьорого настрою.

Обнімаю і цілую тебе.

Твій батько.

Як радісно, що десь недалеко від тебе на рідній землі жив та творив Василь Сухомлинський — людина, яка ярко відокремлює собою кращі риси homo sapiens! Я, як і Василь Олександрович, переконаний, що кожна людина може «знайти своє покликання, утвердитися в ньому...». Але... Але значна більшість людей немає тієї цілеспрямованості, яка дозволяла б знайти своє покликання, утвердитись у ньому і цим обласкати визначення істоти розумної.

Василь Сухомлинський пише, що «За все своє життя я зустрів не більше як двадцять чоловік таких...». А скільки ж кожен із нас зустрів таких людей? Мало. Дуже мало. Я до них можу віднести своїх маму і тата, сестричок і брата, які все своє життя були у праці, а тому мали можливість, «працюючи, пізнавати красу в самому собі...». Я жодного разу, жодного разу (!) не чув від них скарг на тяжку працю, на важке життя! Виходить, що вони в кожній виконаній роботі вбачали частку своєї праці, свого життя, свого щастя. Адже мої мама і тато ніколи не лялися, і це, мабуть, тому, що: «Труд имеет не только значение общественно-производственное, но имеет большое значение и в личной жизни. Мы хорошо знаем насколько веселее и счастливее живут люди, которые многое умеют делать, у которых все удается и спорится, которые не потеряются ни при каких обстоятельствах, которые умеют владеть вещами и командовать ими. И наоборот, всегда вызывают нашу жалость те люди, которые перед каждым пустяком становятся в тупик, которые не умеют обслуживать самих себя, а всегда нуждаются в няньках, то в дружеской услуге, то в помощи, а если им никто не поможет, живут в неудобной обстановке, неряшливо, грязно, растерянно» (Антон Семенович Макаренко, із книги «Книга для родителей», М., 1986).

І все-таки ми живемо надією, і: «Я знаю, — буде час, коли люди стануть милуватися один з одного, коли кожен буде як зоря перед іншим» (М. Горький, роман «Мати»).

І все-таки з українця так і пре homo sapiens. Ось маленький приклад:

ДОБРЕ ТОРГУВАЛИСЬ

Чи в Києві, чи в Полтаві,
Чи в самій столиці
З мазницею мужик ходить
Помежи крамниці...
У крамницях, куди глянеш,
Сріблом-злотом сяє,
Мужикові то й байдуже:
Він дьогтю питає.
У десятії крамниці
Два купці сиділо...
І в десятю мужик двері
Відхиляє сміло.

Відхилив: «Добридень, люди!» —
І й зачав питати,
Чи нема у них принаймні
Дьогтю де продати.
А купці переглянулись,
Стихача сміються;
«Здесь не деготь, — йому кажуть, —
Дурні продаються!...»
«Добре ж у вас торгувалось,
Що все розійшлося
І на продаж тільки два вас
В склепу зосталося!...»

Степан Руданський

Своє покликання... Я за Василем Олександровичем говорив, що мало серед нас таких, яким вдалося своє життя провести за покликанням. Але це стосується лише дорослих. Діти ж народжуються за покликанням до світла, тепла, фізичного, розумового та психічного розвитку, до радісного впізнання та відкриття навколишнього середовища... Діти перших років життя сприймають усе, що їх оточує, у сонячному відлунні, із щасливою посмішкою, радісним виразом не лише обличчя, а й усього свого тіла.

Чисто вечернее небо,
Ясны далекие звезды,
Ясны, как счастье ребенка;
О! для чего мне нельзя и подумать:
Звезды, вы ясны, как счастья мое!..

М. Лермонтов «Небо и звезды»

Діти, діти, діти... Це наші наснага, натхнення, піднесення... Особливо сутність homo sapiens проявляється у ставленні дорослого до дитини взагалі і до своєї дитини зокрема. Якщо я, ти, він, вона перестають милуватися, пишатися дітьми, своїми дітьми — це означає, що твій (мій) організм вражений пліснявою. Серйозно пошкоджений. Щось не те діється з моєю (твоєю) головою. Адже ще Максим Горький

стверджував, що: «До той пори, пока мы не научимся любоваться человеком, как самым красивым и чудесным явлением на нашей планете, до той пори мы не освободимся от мерзости и лжи нашей жизни».

Спочатку мій син, Саша, потім я і Саша; далі (через дев'ять років) донька Світлана і я з нею. Народження дитини — це новий спалах планети земля; народження дитини — це спалах Сонця і Добра; народження дитини — це неабиякий позитивний емоційний збурювач

сімейного життя... Це у фізично і психічно здорових батьків (а я у своїх книгах веду мову лише про здорових).

Чому це так? Тому, що

У маленьких очах відбивається світ —
Гамірливий, гучний і великий —
Буйна радість зелених віт,
Білі хмари і срібні ріки.
В них червона печаль зірниць
І світанків краса незабутня.
Із маленьких лукавих зіниць
Поглядає на нас майбутнє.
В них відбивається простір без меж,
Тиха вулиця й синє поле,
Але клекіт страшних пожеж
Хай у них не тремтить ніколи.
Хай в маленьких очах відбивається світ —
Од маленьких ромашок до стартів великих,
Хай в них світиться синій зеніт,
А не жах од побоїщ диких.

Василь Симоненко

Сину вже 52 роки. Доктор медичних наук, професор, академік академії національного прогресу, завідувач кафедри педіатрії медичного інституту Сумського університету. Якщо рахувати студентські роки, то вже понад 34 роки він є самостійною людиною. А його донька, моя внучка, — вже студентка п'ятого курсу того ж медичного інституту. А він для мене залишається дитиною. Моєю дитиною. Його успіхам і досягненням я радію більше, ніж своїм. З приводу його непорозумінь чи невдач я сумую та переживаю більш глибоко, ніж, коли подібне відбувається зі мною.

Те ж саме стосується й доньки Світлани, яка є доктором медичних наук, професором, заслуженим діячем науки і техніки України, академіком міжнародної академії антропології, завідувачем кафедри внутрішньої медицини Тернопільського медичного університету. Донька «перевершила» свого брата: вона має сина, який цього року закінчив

Тернопільський медичний університет, та Вікторію, яка є першокласницею.

Я пишаюся своїми дітьми, я радію, що вони з пелюшок засвоїли «моє» правило: без праці — ні години; тільки праця здатна надавати людині найбільшу наснагу та задоволення життям. І сьогодні я можу повторити слова лауреата Нобелівської премії Івана Павлова: «Всю жизнь мою я любил и люблю умственный труд и физический и, пожалуй, даже больше второй. А особенно чувствовал себя удовлетворенным, когда в последний вносил какую-нибудь хорошую догадку, т.е. соединял голову с руками».

Це Катя. Моя онука. Ось воно маленьке, ось воно миленьке...

«Ось дитина з'являється на світ. Усі починають кружляти в її орбіті, люблять її, бояться за неї, охороняють і захоплюються її поступом. Страх, трепет, мрія, захоплення виповнюють нас, так активізують, що ми

забуваємо про хвороби, нещастя, невдачі. Свідомо чи несвідомо дорослі здоровішають і молодшають. Ні турботи, ні втоми не заважають щодня захоплюватися малюком і дивуватись його успіхам; дитина росте, і його таємниче психічне життя відкривається світу» (Т. Глушанок, Л. Волкова).

Спілкування з дитиною, крім наведеного, завжди викликає посмішку, здивування і задоволення, розслаблення м'язів обличчя, привітливості виразу обличчя, унормування роботи всіх органів і систем. Ми стаємо більш розсудливими, більш поміркованими... У спілкуванні з дитиною завжди присутні колисанки (колискові пісні), які заколисують дитя, спричиняючи сон, діють заспокійливо на маму...

— Кицю, не йди по водицю,
Бо впадеш у криницю.
Киця котка не слухала
Та й по воду потрухала.
Пішла по водицю
Та впала в криницю.
Пішов котик рятувать,
За хвіст кицю витягать.
— Будеш, кицю, весела
То поїдем до села
Та купимо барана,
А в барана круті роги,
А у Галі чорні брови.
Брови чорні, як сметана,
Личко біле, як у пана.
Ай люлі, налетіли гулі
Та й сіли на люлі.
Стали вони та й співати,
Стали вони Галю колихати.

Фольклор

Якраз мами є запорукою життя на нашій планеті. Якраз мами є основою становлення людини, як *homo sapiens*: «Усі видатні педагоги, починаючи з Песталоцці, вбачають у навчанні дітей матір'ю ідеал початкового навчання» (Костянтин Ушинський). Скільки часу, скільки енергії, скільки душі вкладає мама в своє, назавжди своє дитя! Цього

виміряти ні сьогодні, ні завтра не буде можливо. Спілкування дитини зі своєю мамою є таємничим, яке неможливо ні описати, ні намалювати, ні передати словом чи музикою. Наводжу намагання Януша Корчака це зробити: «Нарешті обличчя матері перестає бути тінню, — воно вивчене руками. Немовля багато разів хапало матір за ніс, торкало дивне око, яке поперемінно то блищить, то знову стає «матовим», прикрите повікою, досліджувало волосся. А хто з нас не бачив, як дитя розтуляє материні губи, зазирає до рота, зосереджене, поважне, з насупленим чолом? Заважає йому тільки пуста балаканина, поцілунки, жарти — те, що ми називаємо «бавити» дитину. Бавимось ми — воно вивчає. Воно вже має очевидні для себе істини, припущення і питання, які виникають підчас дослідження».

*Дві молоді мами, дві Світлани (донька — зліва та невістка)
зі своїми кровиночками: Ванею і Катєю.*

Побавились трохи, пора й спати:

Ой ну, дитя, спати,
Поки прийде з поля мати
Та принесе три квіточки:
Одна буде сонливая,
Друга буде дрімливая,
Третя квітка буде спать,
Щастя й долю дарувать.

Український фольклор

Дід Іван з онуком Ванею. На театральному майдані в Тернополі. Кінець 80-х років минулого століття. Дід радий, дід задоволений, дід посміхається, а очі поблискують радістю буття. Ваня пізнає, досліджує навколишнє середовище. Уважно вдивляється в різноманітні обличчя, в

*різноманітні дерева та кущі, які його оточують. Це все одне, що вчений
за вивченням якоїсь закономірності.*

А Марина Цветаєва в дітях бачила чистих ліриків:

«Чисті лірики — переважно діти дуже раннього розвитку (і дуже короткого віку — життєвого і творчого), вірніше, — дуже ранньої проникливості — прозріння своєї приреченості на лірику, — вундеркінди з відчуттям долі, тобто себе».

Онук чи онука здатні подавити всі прояви негативного впливу на діда, здатні змусити забути їх:

І досі сниться під горою,
Між вербами та над водою
Біленька хаточка. Сидить
Неначе й досі сивий дід
Коло хатиночки і бавить
Хорошее та кучеряве
Своє маленькеє внуча.
І досі сниться: вийшла з хати
Веселая, сміючись, мати,
Цілує діда і дитя.
Аж тричі весело цілує,
Прийма на руки і годує,
І спать несе. А дід сидить
І усміхається, і стиха
Промовить нишком: «Де ж те лихо?
Печалі тії, вороги?»

Тарас Шевченко

Ці надзвичайно чутливі слова Тарас Шевченко написав і про мене. Я й до сьогодні не лише їх відчуваю, а й отримую від своїх дітей та онуків.

Спочатку мої онуки Ваня і Катя ще маленькі. Різниця у віці між ними — 6 місяців. У воді чудового Івачівського озера. Від них відлунує спокій, радість буття, природний вираз доброзичливості на обличчі.

На наступній фотографії Ваня і Катя майже дорослі, старшокласники. Під час літніх канікул у м. Суми.

Сьогодні вони дорослі та спілкуються між собою значно рідше, ніж тоді, коли вони були малюками. Маленькими вони були «нерозлийвода». Завжди разом, завжди відстоювали спільну точку зору на всі явища, на всі предмети, завжди радісні та доброзичливі і цим доставляли неабияке задоволення дідуся та бабусі.

Януш Корчак писав це про нас і наших онуків: «Роки праці все очевидніше підтверджують, що діти заслуговують на повагу, довіру й доброзичливість, що з ними приємно бути у погідній атмосфері лагідних відчуттів, веселого сміху, перших бадьорих зусиль і здивувань, чистих, світлих і милих радощів».

Що ж мені сказати вам, онуки та діти мої?

Печуть мене жалі безмірні,
І ллються сльози каяття,
Спинися, сонце надвечірнє,
Спинись, мій заходє життя!
В кривавих відблисках пожежі,
В квітках, в короні золотій,
Нехай горять прекрасні вежі
Моїх запалених надій.
І поки я упасти мушу,
До них свій погляд прикую,
І ще раз їм віддам всю душу,
Останній крик і кров мою.

Олександр Олесь

Першокласниця. Онука Вікторія

«Ось і школа, ось і клас, він давно чекає нас», — ці слова закарбувалися в моїй пам'яті, з мого першого класу. Скільки радості, скільки «дорослості», скільки радужних надій несуть у своїх торбинах (це наше покоління) і рюкзаках (це сьогоднішня) першого вересня кожний першокласник. У цей день завжди тепле, затишне сонечко, яке посміхається тобі та підбадьорює, сміх та гамір дітвори перетворюються на чарівну музику, а твоя вчителька в цей день являє собою Матір Божу. Кожний першокласник не ходить, а літає в цей чудовий день. Літає у вигляді Ангела. Якщо кожний з нас уважно проаналізує своє життя, то, мабуть, не знайде більш піднесеного та натхненного життя, ніж у перші дні (особливо перший день) свого відвідування школи.

Впевненою ходою йде мій 82-й рік, а уявлення про перший день мого урочистого відвідування школи й сьогодні збудує мене, і я торую Генріха Гейне:

АЛЛИЛУЙА

В вас солнце, звезды и луна,
Мощь Вседержителя видна.
Чуть праведник на небо глянет —
Творца хвалить и славить станет.
По высям взор мой не витает, —
Здесь, на земле, и без небес
Искусство Божье поражает
Необычайностью чудес.
Да, други, взор моих очей
На землю скромно устремлен,
Шедевр творения здесь он
Находит. То сердца людей.
Как солнце ни горит огнем,
Как нежно в сумраке ночном
Ни блещет месяц, сонмы звезд,
Как не искрист кометы хвост, —
Лучи заоблачных лампад —
Они грошových свеч огарки,

Когда подумаешь, как жарки
Сердца, что пламенем горят.
Весь мир в миниатюре в них;
Здесь дол и лес до гор крутых;
Пустыни с дикими зверями,
Что сердце нам скребут когтями;
3* Смысл: Что же — людская?..
Здесь водопады, рек приливы,
Зияют пропасти, обрывы;
Сады цветут, в лугах средь кашки
Ослы пасутся и барашки;
Здесь бьет фонтан струей
беспечной;
Влюблено соловьи-бедняги,
В честь пышных роз слагая саги,
Мрут от чахотки скоротечной.
Цветы роняют свой наряд,
И ветры буйные шумят,

И хлопьями клубится снег,
Лед прячет зыбь озер и рек.
Приходит время зимней встряски,
Все чувства надевают маски,
Влечет веселый карнавал,
И опьяняет шумный бал.
Но в общем вихре ликованья
Таятся горькие страданья.
Звенит сквозь пестрый котильон
О промелькнувшем счастье стон.
Вдруг треск. Не бойся, все пройдет,
—
То, дрогнув, надломился лед,
Растаял пласт коры морозной,
Сковавший сердце силой грозной.
Прочь все, что хладно и сурово!
Вернулись радости — ура!
Весна — прекрасная пора —
От чар любви воскресла снова.

Создатель! Благодать твою
Познали небо и земля,
И «кирие элейсон» я
И «аллилуйя» воспою.
Как милосерд, как добр Господь
К людским сердцам, и нашу плоть
Своим Он духом оживил, —
Тот райский Дух — любовный пыл.
Сгинь, Греция, с бряцаньем лир!
Сгинь, пляска муз, весь древний
мир
Сластолюбивый, сгинь! Я пенем
Творца восславлю с умилением,
Сгинь, звон языческих пиров!
На арфе, в трепете святом,
Как царь Давид, спою псалом!
Лишь «аллилуйя» — гимн певцов!

Мабуть, ні в кого не виникає сумнів щодо провідної ролі жінки у становленні суспільства. Насамперед, через виховання дитини, у яку вона вкладає себе. Як би ми чоловіки не хизувалися своєю належністю до виховання дітей, до незначущої ролі жінки у формування держави, її устрою, але ми, свідомо чи ні, обманюємо самих себе. Про це свідчить і наступне:

«Жінки у Спарті брали участь у змаганнях, у яких могли показати свою мужність і здобути славне ім'я. Ось як відповіла спартанська цариця Горго одній іноземці, коли та дорікала спартанкам за те, що жінки в них правують своїми чоловіками: «Але ж ми й народжуємо чоловіків», — сказала цариця» (у кн.: «Знаменитые греки...», М., 1968).

У більшості випадків, ми чоловіки, забуваємо про це. І, гірше того, ображаємо їх, гальмуємо їх поступ вперед. Подивіться, як наші чоловіки не можуть пробачити Юлію Тимошенко за її високий інтелектуальний рівень. Її не ображав і не ображає лише ледачий, забуваючи навіть про

пораду Сенеки: «Живіть серед людей так, наче Бог вас бачить. Розмовляй з Богом так, наче люди тебе чують».

Дивлюсь я на своїх діток та онуків та й думку гадаю

Брожу ли я вдоль улиц шумных,
Вхожу ль во многолюдный храм,
Сижу ль меж юношей безумных,
Я предаюсь моим мечтам.

Я говорю: промчатся годы,
И сколько здесь не видно нас,
Мы все сойдем под вечны своды —
И чей-нибудь уж близок час.

Гляжу ль на дуб уединенный,
Я мыслю: патриарх лесов
Переживет мой век забвенный,
Как пережил он век отцов.

Младенца ль милого ласкаю,
Уже я думаю: прости!
Тебе я место уступаю:
Мне время тлеть, тебе цвести.

День каждый, каждую годину
Привык я думой провождать,
Грядущей смерти годовщину
Меж их стараясь угадать.

И где мне смерть пошлет судьбина?
В бою ли, в странствии, в волнах?
Или соседняя долина
Мой примет охладелый прах?

И хоть бесчувственному телу
Равно повсюду истлевать,
Но ближе к милому пределу
Мне все б хотелось почивать.

И пусть у гробового входа
Младая будет жизнь играть,
И равнодушная природа
красою вечною сиять.

А. С. Пушкин

А як витончено людина може сама із себе знущатися (вона помилково думає, що знущається над кимось, а не над собою)! Це, мабуть, один із глибинних виявів того, що людина — істота розумна.

Ось цьому приклад із близького мені поля діяльності [багаторічний завідувач кафедри, проректор, ректор («ДТ» 12 вересня 2009, брати Капранови]:

ВИЩА ОСВІТА ЧИ ЛИХОДРОМ

Директор запитує начальника відділу кадрів:

— *А навіщо ви вимагаєте від претендентів диплом?*

— *Бо це гарантія, що людина може протягом п'яти років займатися тупою і безглуздою діяльністю.*

Свіжий анекдот

Списів, що їх зламано навколо цьогорічної вступної кампанії, вистачило б не на одну козацьку сотню. Однак, як це завжди буває, за

курявою погано видно поле бою. Саме тому ми вирішили дочекатися, доки всі, кому пощастило вступити, сядуть за парти, а ті, хто їх приймав, поділять зароблене, коли нарешті стихнуть зойки поранених і можна буде розгледіти диспозицію. Бо волиємо не просто лаятися, але розбиратися в питанні із самого початку. Тільки так можна дійти до істини — а саме істини прагнуть письменники, втім, як і читачі.

Отже, спробуймо розібратися у проблемах української вищої освіти. І почнімо з головного. Точніше з Головного з великої літери — а хто в нас є Головним у вищій освіті? Тільки не кажіть, що міністр — міністрів у нас змінюють за першою жіночою примхою. Нам здається, що головним в освіті, як і скрізь, є споживач — ні, не споживач освіти, а споживач освічених кадрів — замовник, роботодавець. Хоч скільки вчи студента, а працювати йому колись таки доведеться, і саме роботодавець вирішить, чи варто платити гроші за кваліфікацію випускника. Звісно, є ще й інші Головні у цьому процесі, але без роботодавця освіти не існує. Наше видавництво, наприклад, дає роботу філологам, редакторам, журналістам, художникам, бухгалтерам, програмістам, а отже, певною мірою ми і є Головними у вітчизняній вищій освіті.

Сам факт усвідомлення того, що ти Головний, примушує замислитися. І проаналізувати ситуацію. А проаналізувавши — охнути. Бо, щиро зізнаємося, МИ ВЖЕ КІЛЬКА РОКІВ НЕ ЗВЕРТАЄМО УВАГИ НА ТЕ, ЧИ Є У ПРАЦІВНИКА ВИЩА ОСВІТА. Не вірите? Це почалося давно, коли ми вперше побачили, що фінансисти — випускники престижних вишів, які приходять влаштовуватися на роботу, не розрізняють активних і пасивних рахунків. У відповідь на цю навалу неуків наш фінансовий директор розробив докладний тест, і саме за його результатами ми стали брати на роботу фахівців — до речі, багато хто з них іще тільки вчився на бухгалтера, часто заочно і аж ніяк не у провідних закладах.

Потім до нас потягнулися випускники-філологи, які не володіють пунктуацією, тобто не вміють розставляти коми і крапки. Про синтаксис уже навіть не йдеться, синтаксисом у нас не володіє переважна більшість працівників пера. А недавні випускники філологічних факультетів здебільшого не вміють не тільки висловити думку, а й просто

дотримуватися правопису. Слідом за ними пішли молоді журналісти, які не вміють писати статті — дипломи в них є, але ж диплома в газеті на надрукуєш. Зверніться до будь-якої редакції, і ви почуєте багато цікавих історій про дрімучість нинішніх випускників журфаків. Тоді ми завели правило випробовувати кандидатів спочатку на відрядній роботі — редактора, коректора, автора текстів, — не звертаючи жодної уваги на диплом.

Із програмістами, художниками — так само. І скрізь однакова картина: випускники українських ВНЗ здебільшого не мають заявленої в документах кваліфікації. Тобто їхні дипломи, як казали у давнину, — чистісінька липа.

До речі, останнім часом дедалі частіше лунають обурені голоси, що молодих спеціалістів, мовляв, неохоче беруть на роботу. Причина цього зрозуміла — кому потрібне ледащо, яке кілька років байдикувало за партою і не тільки нічого не навчилося, а й втратило бажання будь-що робити? Однак не все так просто, бо в нашій країні є уряд і Верховна Рада, які раз на чотири роки щиро люблять своїх виборців. І от уявіть собі, що одного чудового дня вони ухвалюють закон, яким зобов'язують роботодавців надати певний відсоток місць молодим спеціалістам. А тим, хто ігнорує молодь, — штраф. Схоже? Дуже схоже. І саме ця небезпека примушує нас уже сьогодні заявити: **МИ ЯК РОБОТОДАВЦІ ВИСЛОВЛЮЄМО НЕДОВІРУ УКРАЇНСЬКІЙ СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**. Бо вона не є освітою, а тим більше — вищою. Як зауважив наш старший брат, який викладає у кількох вишах: сьогодні диплом можна видавати дітям разом зі свідоцтвом про народження. Це буде принаймні чесно.

Отже, з роботодавцями розібралися. Але хто, крім них, є Головним у нашій системі вищої освіти? Ну, безумовно, батьки, бо якщо дитина навчається на контрактній основі, вони напряму оплачують це задоволення, а в іншому випадку — опосередковано через свої податки. Тут особисто ми — знову на коні, бо троє дітей навчаються у вишах — на четвертому, другому та на першому курсі. І знову ми — Головні.

Наші діти по черзі пройшли горнило незалежного тестування та вступної кампанії, захопивши навіть самий початок його впровадження

три роки тому. І звісно, ми були щиро вражені цього року, коли зрозуміли, що наша донька, попри свою золоту медаль, не має шансів вступити туди, куди хоче. За підсумками тестування в неї трохи менше 400 балів — але ж усім відома історія цьогорічної абітурієнтки, яка не змогла вступити до університету навіть із 400 балами. Тому на запитання доньки: «А нащо я тоді вчилася, нащо мені ті бали?» ми не змогли знайти відповідь. Може, хтось знає, що казати в таких випадках, — повідомте, будемо вдячні.

А головне — що ми казатимемо своїм молодшим школярам, як переконати їх у тому, що треба вчитися, коли досвід старших показує: батьки брешуть — від оцінок нічого не залежить. Вступні кампанії останніх двох років, у яких брали участь наші діти, завдали моральної травми не тільки їм, але і нам теж, бо, погодьтеся, нечасто письменник не знає, що сказати. Однак подумавши, ми таки знайшли відповідь: шановні діти, вчитися треба для себе. Вступна кампанія у нашій країні не має стосунку до навчання. Це не що інше, як «розвод» лохів (батьків) на гроші. У Руданського цей процес дуже точно називається «людей туманити».

Технологія «туманення» проста: батьків масово переконують у тому, що їхнім дітям неодмінно потрібна вища освіта, бо інакше у спеку і мороз доведеться працювати на будівництві, а тим часом, щасливі власники дипломів байдикуватимуть за комп'ютерами. Причепом іде міф про так звані престижні ВНЗ та престижні спеціальності. Ви звернули увагу, скільки закладів сьогодні навчають за фахом «міжнародна економіка»? Невже нам потрібно стільки міжнародних економістів? Звісно, ні — випускники потім не можуть пройти тест навіть на посаду молодшого бухгалтера. Але на слово «міжнародний» легше ловити лохів, тобто, пробачте, батьків. Інший приклад — наша галузь. Мало не в кожному університеті сьогодні є видавнича спеціальність або навіть факультет. Відкриємо тасмницю: в Україні існує лише кілька сотень діючих видавництв, а отже, всіх працівників галузі сьогодні менше, ніж студентів, які навчаються на майбутніх видавців. Але чому саме видавнича справа є привабливою для продажу? Дуже просто — робота офісна, чиста і буцімто не вимагає великої кваліфікації. Ми часто читаємо лекції у ВНЗ, а відтак помічаємо: середня студентка видавничої справи

сьогодні — це така собі намазана дівуля з пилочкою для нігтів. До міри престижно, до міри комфортно — чудовий товар для продажу батькам.

Ну а те, що всі інститути стали академіями, а ПТУ — інститутами, і говорити годі. Бо слово «академія», а ще й «міжнародна» набагато краще продається. Про те, що випускник університету ім. Шевченка за рівнем знань, а точніше незнань, не відрізняється від випускника будь-якого обласного педіну (тепер, до речі, вони всі теж університети), ми вже казали. Отже, шановні батьки, нас із вами банально розводять. Ніяких престижних ВНЗ в Україні не існує і ніяких престижних спеціальностей — теж. Так само, як і роботодавці, МИ, БАТЬКИ, НЕ МОЖЕМО ДОВІРЯТИ СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ. Бо це — лоходром.

Нам часто доводиться спілкуватися з викладачами вишів, і в багатьох із них серце болить за свою роботу та її результати. І здебільшого вони кажуть: навчити дітей сьогодні просто нереально. За одного біжить просити куратор — бо він знайомий-перезнайомий, інший — контрактник, і якщо його відрахувати, не буде чим платити навіть мізерну зарплатню... Тому й відбувається відтік кадрів, а на зміну старим фахівцям приходять нові: ті самі випускники-недоучки, але обізнані з новими правилами гри, — і цикл починається знову. Теперішні студенти усвідомлюють, що відрахувати можуть тільки тоді, коли не сплатиш черговий внесок. Плати — і отримаєш диплом. Автоматично.

Проте у вищій освіті існує і третій Головний — це громадяни України. Бо саме вони, тобто знову ж таки ми, не тільки фінансують ВНЗ своїми податками, а й користуються плодами їхньої роботи: ходять на прийом до випускників-медиків, віддають дітей на навчання випускникам-учителям. Судять нас випускники-юристи, вони ж захищають. Ми їздимо машинами, зробленими випускниками ВНЗ, живемо у спроектованих та збудованих ними будинках... Отже, ми з вами, громадяни України, і є Головними у вищій освіті, чи не так?

Ця істина добре відома і працівникам вищої освіти. Перед громадянами навіть звітують — усе було б гаразд, якби один студент не подав документів одразу до шістдесяти ВНЗ. От обмежимо кількість із наступного року — і все буде добре. Проте ми знаємо: шумову завісу влаштовують там, де хочуть прикрити справжні негаразди. Поміркуймо: у

скільки вишів у середньому по Україні подав документи один абітурієнт? Відповідь підтвердить будь-який фахівець — три-п'ять. Згодні? Тепер уявімо ситуацію, що цю кількість законодавчо обмежать, як пропонується, до п'яти. Отже, у скільки вишів наступного року понесе документи середній абітурієнт? Правильно, у три-п'ять. Несли у три-п'ять і понесуть у три-п'ять. Варто ухвалювати спеціальний закон?

Гадаєте, ніхто крім нас із вами, цього не розуміє? Е, ні, що-що, а рахувати наші ректори вміють. Їм цей дим потрібен зовсім для іншого.

Друга димова завіса щільно огортає питання пільговиків. Облишимо сотні абсолютно слушних претензій і аргументів, наведемо тільки слова, які чули від одного з членів приймальної комісії: «Найбільш надійний спосіб вступити — купити медичну довідку».

Пільговики — це загальне місце вступної компанії. Торік — із шахти Засядька, цього року — з гірських селищ, інваліди — завжди. Однак чи знаєте ви, шановні читачі, що всі без винятку ВНЗ мали можливість зняти цю проблему самотужки, без Верховної Ради, президента чи Кабміну? Як? Дуже просто — підняти прохідний бал для пільговиків і зробити його таким самим, як для решти. Дехто навіть скористався такою можливістю — але таких вишів набралось менше десяти. Що із цього випливає? Що решту ВНЗ така система влаштовує — у нас немає іншої версії.

Поміркуймо, яку вигоду тут може мати навчальний заклад. Звісно, коли в тебе один-два пільговики — жодної. Але коли вони займають усі бюджетні місця, тут уже з'являється простір для маневру. Після того, як відбито атаки невдах і вони позабирали документи, частину «пільговиків» можна сміливо зарахувати на загальних засадах. Тим більше що багато абітурієнтів і без того забирають свої документи, коли вступили до іншого ВНЗ. Інакше кажучи, хвиля пільговиків піднімає каламуть, у якій дуже зручно ловити рибку, та ще й так елегантно, щоб за паперами все було гаразд, щоб на погрози міністерства перевірити довідки тільки сміятися у вуса. Таким чином, один раз продавши державі бюджетне місце з вигодою для ВНЗ, використовуючи систему пільг як прикриття, можна продати це саме бюджетне місце, але вже батькам за хабар, який піде у власну кишеню.

У нашій країні сьогодні згорнуто процес навчання і натомість сформовано мережу ТОРГІВЛІ ДИПЛОМАМИ, починаючи прямо зі вступної кампанії. Придивіться самі і переконаєтеся в цьому. Всі знають, що купити знання неможливо. Тому купують дипломи. Не в окремих комерційних вишах, а у державному масштабі. Для цього задіяно всі прийоми сучасного маркетингу, піару та реклами. Це система, яку збудовано ретельно й свідомо. Чудова система. Але є в ній один недолік, який не може не турбувати нас як громадян.

Вона сама себе з'їсть.

Почнемо з оголошення, яке кілька років тому самі бачили на дверях відділу кадрів телецентру: «Прохання до випускників Університету культури: не турбувати». Сьогодні таких оголошень уже не вішають — і не тому, що Університет культури поліпшив якість навчання. Ні — просто занадто довгий список вишів виходить, всіх не перелічиш. Із кожним роком ціна українського диплома зростає, а цінність українського молодого спеціаліста падає. Скоро батьки зрозуміють цей ефект і зроблять очевидний висновок — фінансувати варто тільки освіту за кордоном. Що буде тоді з національною системою освіти?

Крім того, маємо усвідомлювати, що теперішня популярність ВНЗ частково тримається на війську — адже навчання дає право на відстрочку. Запитайте, скільки студентів саме з цієї причини роблять вигляд, що навчаються. Отож. І хай там що обіцяла Юлія Володимирівна, а контрактне військо рано чи пізно прийде. А з ним — справжня криза вищої освіти.

Один старий чиновник казав, дивлячись на своїх молодих колег: «Вони крадуть стільки, що скоро вже не буде що красти». Саме так. Молоді хижакі часто не розуміють: не можна різати все стадо, бо післязавтра не буде що їсти. І часто керівники наших ВНЗ, попри свій немолодий вік, теж поводяться так, неначе це саме післязавтра не настане. Шановні ректори і ті, хто разом із вами керує теперішніми ВНЗ! Ви ж здебільшого освічені люди — принаймні закінчували не теперішні, а нормальні навчальні заклади. Невже ви не бачите, що своїми діями псуєте майбутній урожай? Невже вас не гризуть сумніви? Чи після вас — хоч потоп?

Можливо, хтось скаже — е, хлопці, те, що ви кажете, стосується дрібних і молодих ВНЗ. Старі марки, великі університети не загинуть, хоч би що виробляли їхні керівники. А тут дозвольте з вами не погодитися. Наведемо приклад. Є в Києві Академія образотворчого мистецтва. Найбільша, найпрестижніша, найзаслуженіша і так далі. І цього року курс малювання набирав особисто ректор — народний художник, академік, професор, лауреат всього чого тільки можливо, справді талановитий митець Андрій Чебикін. А от тепер вгадайте — скільки людей висловило бажання навчатися у найпрестижнішому художньому ВНЗ у класі самого ректора? Який був конкурс? Тільки тримайтеся за щось — 1,8 претендента на місце. Як таке може бути? Здавалося б, таланти з усієї України мають їхати, їти, летіти — верхи чи босоніж за возами, як Ломоносов... А ні. Не хочуть люди навчатися у такого видатного майстра. Цікаво, самого пана Чебікіна така ситуація не тривожить? Чи йому все одно — обирати кращих із кращих чи кращих із гірших? Чи тут узагалі про вибір не йдеться?

Коли ми ще взимку спілкувалися з деякими викладачами академії, нам дали чітко зрозуміти — імена тих, хто вступить цього року, вже відомі. Пробувати можна, але виключно для тренування. А от про наступний рік уже можна розмовляти. ВНЗ — творчий, система вступу базується на експертних оцінках, тому ніхто нічого нікому не доведе. Врешті-решт усе це виявилось правдою. Втім, можливо, творчі виші й справді потребують інакшого підходу. Можливо, кожен викладач справді повинен дбайливо підбирати собі персонально студентів, вирощувати їх іще зі шкільної лави... От тільки люди в нас злі. І тому, виявляється, що ця академія поза очі вже давно називається малохудожньою — це нам старожили розповіли. І тому подають документи туди тільки ті, хто домовився заздалегідь, або ж випадкові абітурієнти, які чомусь не в курсі. Бо решта чітко знають — потикатися до НАОМА безглуздо, отримаєш тільки купу негативних емоцій.

Це далеко не єдиний приклад, як можна знищити репутацію найстаріших і найпрестижніших вишів, а тому інші мастодонти освітнього ринку навряд чи можуть спокійно сказати: «Це не про мене».

Щоправда, можливо, це саме той ефект, на який розраховує керівництво «престижних» вишів, можливо, їх задовольняє конкурс менший, ніж дві особи на місце. Не виключено. Але чи задовольняє це нас із вами, шановні платники податків?

Отже, разом із роботодавцями та батьками студентів ми **ВИСЛОВЛЮЄМО НЕДОВІРУ НАШІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ ЯК ГРОМАДЯНИ УКРАЇНИ** — і, здається, маємо для цього підстави.

Звісно, низькі викладацькі ставки у наших навчальних закладах вже давно є притчею во язицех. Звісно, жоден ректор не зможе прожити на свою зарплатню, не маючи додаткових доходів. Звісно, ми знаємо, що існують в Україні порядні ректори — мало, проте ми самі їх бачили. Однак система їх знищує, на те вона й система. А тому звертаємося до всіх без винятку — проблема спільна і думати треба разом.

Я трохи відійду від тексту братів Капранових, щоб показати, як про освіту думає Наталя Терещенко:

НОВІТНЄ В ОСВІТІ

У міністерство вищої освіти
Призначений був шефом Бегемот,
Перечитавши всі можливі звіти,
Інструкції та зміст усіх угод,
Насупив брови грізними кущами,
Міцне чоло ногою він підпер
І заявив, що під його началом
Усе піде по-іншому тепер.
«Що за освіта?! Що це за дипломи?!
Це ж суто вовчий, вибачте, білет!
Вам шлях закритий в Африку, в савану,
На Ніагарський, врешті, водоспад...
Та навіть у просту звичайну ванну
Сідають Сіроманці невпопад!
Ви ж не вивчали ні стрибків у воду,
Ані підводне дихання на дні,
В науці ви завжди шукали броду,
Ніколи не пірнали, ні?
Тож офіційно вам кажу сьогодні,

Що вовчим танцям покладу кінець!»
Усі миттєво висловили згоду,
Звели старі розробки нанівець:
Старі програми і навчальні плани,
Підручники, оцінювань шкалу...
Та раптом нагорі змінились клани,
Й освіту вже довірили Орлу,
Він запровадив зміни докорінні —
Польоти серед вільного падіння.

.....
Напевне, марне звати допомогу,
Де самодур береться до нового!
Але й мовчання — знак для самодура:
Розтрошити усе розумне здуру.

Я б так сказав, що Наталя Терещенко не лише доповнює братів Капранових щодо змісту вищої освіти в нашій країні, а й дуже влучно підкреслює вплив «самодурів» на навчальний процес. Ви ж бачите, що в житті кожний новий Бегемот чи Орел бажають докорінно змінити характер вищої освіти, щоб такими «реформами» увійти в історію (таке було і раніше, але сьогодні «самодурство» проявляється більш виразніше — демократія).

Але продовжую текст статті:

Шановні ректори! Ми розуміємо, що вам потрібні гроші. Ми розуміємо, що їх неможливо отримати, не перетворивши освіту на комерцію — білу чи сіру. Ми розуміємо, що нині деякі з вас уже стільки заробляють, що спокійно можуть забезпечити своїм родинам життя за кордоном, аби вони гарантовано не стикалися з вашими випускниками. Але уявіть собі, що ви сідаєте в літак, щоб полетіти туди, до своїх, а за кермом літака ваш учень! Вам не страшно? Пільговик чи контрактник — не важливо, вони зараз усі нічого не знають. А якщо раптом апендицит (дай Боже, звісно, вам здоров'я, проте всяко буває). Вас кладуть на операційний стіл — і тут заходить лікар і каже: «О, а я у вас вчився!». Їздити мостами не страшно, знаючи, що їх будували ваші учні? А хто пише українські закони — не ваші вихованці? А хто за них голосує?

Жити в суспільстві і бути вільним від ваших випускників неможливо (хай Ленін пробачить такий парафраз). Ви пиляєте гілку, на якій сидите. І вже майже спилили.

Особисто ми далекі від думки, що система освіти може працювати без корупції та комерції. Ми — письменники-реалісти, а не фантасти.

Однак сьогодні в українських вишах освіти цілковито витіснила корупція. Окрім усім відомої — коли беруть хабарі за вступ або за іспити під час навчання, — там процвітає ще одна, державна корупційна система. Адже пільги для вступників — не що інше, як хабар за голоси на виборах.

Однак, якщо держава дозволяє комусь не знати і при цьому вступити до вишу — це незаконно, хоч би що там проголосувала Верховна Рада. Держава, яка гарантує оплату вищої освіти для уразливих категорій своїх громадян, повинна гарантувати належний рівень освіти цих самих громадян. Інакше ці дії можна кваліфікувати як такі, що спрямовані проти суспільства. Допомога держави повинна полягати не в тому, щоб звільнити учня від знань, а в тому, щоб узяти на себе оплату навчання **ПРИ НАЛЕЖНОМУ РІВНІ ЗНАНЬ**. Конкурс має бути загальним, і вже серед тих, хто показав найкращі результати, першими на бюджет зараховувати пільговиків.

Корупція, навіть разом із державним її різновидом, не може охоплювати 100 відсотків ринку освіти! Шановні ректори! Давайте введемо квоту! Квоту на корупцію. Адже ви все одно не отримуете всіх грошей, все одно вони розлазяться поміж пальці. Залишивши собі з державою на корупційні схеми 50% абітурієнтів, ви зможете краще контролювати відповідні доходи. А 50% залиште для нормальних, талановитих дітей, які дійсно хочуть навчатися. Тоді й у викладачів буде моральний стимул до роботи — кожному приємно мати справжніх учнів. Тоді й діти захочуть учитися — якщо бачитимуть результат. Тоді...

Останнім часом точиться дискусія — як краще називати навчальні заклади: вузами на радянсько-російський кшталт, вишами, як у двадцяті роки чи аббревіатурою ВНЗ? Розсудить тільки практика. Ну а доки вони тривають, пропонуємо вживати для позначення нашої системи вищої освіти аббревіатуру ОЗУ — організоване злочинне угруповання.

Сумно! Ой, як сумно читати такі слова, речення про ту систему, вищу освіту, якій віддав біля чотирьох десятиків років. Ще сумніше чути переконання, що вища освіта в Україні прогресивно деградує. Як би хотілося не довіряти братам Капрановим! Та реальність підтверджує їх турботу про українську вищу освіту. Де лікував своє коліно Янукович? За кордоном. Де лікувався і лікується наш гарант, гарант українського народу Віктор Ющенко? За кордоном. Навіть діти нашого гаранта народжувались за кордоном (а я будучи завідувачем фельдшерсько-акушерським пунктом сам на дому приймав роди — і жодного ускладнення). Таких прикладів можна навести не одиниці, десятки, а сотні, тисячі... І знову запитання: де навчаються діти тих, у кого «товсті кишені», в тому числі і представників нашої влади? Усі знають відповідь — за кордоном. Подібне можна говорити про всі галузі народного господарства. Більше того, 10 % моїх учнів, кандидатів наук, сьогодні навчаються чи працюють за кордоном. Так що після всього цього і сам доходиш гіркою висновку: протягом усіх років незалежності України влада (а це й ми з вами) не вірила в себе, в можливості та здібності свого народу, вона була і є нещирою, не мала звичайної людської гідності. Про це є багато свідчень. Але лише два. Ось уже декілька років «космополіт» Савік Шустер повчає, як нам жити та де правда і кривда. Всі політики ним захоплені. На їх думку такої демократії в Україні ще не було. Напередодні президентських виборів появився ще один варяг — Євген Кисельов. Це той Кисельов, який на російських каналах тривалий час з особливою настирливістю захищав одного з мільярдерів, який утік за кордон у зв'язку з відкриттям проти нього кримінальної справи. Декілька днів, з ранку до вечора з каналу «Інтер» рекламується, як він у п'ятницю 25. 09. 09. буде вболівати за Україну.

Я бажаю, щоб мої слова про владу сприймали, як слова й про себе, про всіх нас. Якщо б я, ти, він, вона мали матеріальну можливість, то, можливо, лікувалися б за кордоном, наші діти та внуки навчалися б за кордоном, «хатинки» будували б за кордоном...

Можливо... І, незважаючи на такі розмови, я, як лікар, як вчений, як педагог з великим життєвим досвідом, стверджував і стверджую, що стара система вузівської підготовки лікарів у нашій державі є найбільш

якісною у світі (значні залишки її ще не знищені). Тільки ми маємо можливість проводити заняття за системою: один студент — один хворий. У жодному медичному вузі США, Європи не в змозі показати стільки «живих» хворих студенту за весь період навчання, скільки наші викладачі можуть це зробити за один тиждень. Справа лише за мотивацією студентів до оволодіння своєю справою. Різка зміна якості знань студентів, які вступали в медичний вуз «вчора» і «сьогодні» кричить. «Вчора» — це кращі випускники середніх шкіл та медичних училищ, коледжів, «сьогодні» — це володарі грошей, які дозволяють будь-кому вступити до будь-якого вузу за контрактом. «Недоучки» не тільки самі не бажають освоювати ази медицини, а й негативно впливають на інших. І, незважаючи на це, значна частка студентів (понад 20 %) проявляють особливий інтерес до обраної ними спеціальності, до фаху лікаря і в повній мірі користуються наданими можливостями та стають чудовими фахівцями. Брати Капранови цього не помітили. Вони свої негативні висновки приписують усім. Це велика помилка. Багато студентів *opera et studio* (працею і старанністю) досягають дивних успіхів. Вони здатні своїми знаннями нерідко поставити багатьох своїх викладачів у незручне становище. І це тішить нас — стариків. Таким чином, такі студенти є стимулом щодо освоєння фахових знань не лише для інших своїх товаришів, а навіть для своїх викладачів. І це незважаючи на те, що всі ми говоримо про «бідного» студента, забуваючи латинське прислів'я: *plenus venter non student libenter* (повний шлунок не вчиться охоче).

Як це не дивно, але ми тупцюємо на одному місці. Нам лише здається, що ми реформуємо, змінюємо, прогресуємо... Ось тільки вдумайтеся в слова Фрідріха Ніцше (XIX століття), які звучать і сьогодні дуже й дуже актуально:

«Всюду в нашей стране гимназическое и университетское образование утратило главное — цель, а равно и средства ее достижения. Не «империя» есть цель, но само воспитание, само образование; не преподаватели гимназий, не университетские профессора, а воспитатели нужны нам — об этом-то и забыли... Нам нужны воспитатели, причем

сами воспитанные, незаурядные, аристократы духа, доказавшие это и на деле и словом, сказанным или, напротив, несказанным, люди зрелой культуры, приносящих сладкие плоды, — а не ученые хамы, которые «вскармливают юношество» в гимназиях и университетах. Воспитателей у нас нет за редчайшим исключением, нет, стало быть, первого условия воспитания; отсюда и упадок немецкой (можно написать и украинської — I. С.) культуры. Одним из редчайших исключений является мой глубоко чтимый базельский друг Якоб Буркхардт, ему не в последнюю очередь обязан Базель своим первенством в гуманитарных науках.

А вот чего гимназии и университеты в Германии действительно достигли, так это грубого натаскивания, цель которого — максимально ускоренная подготовка несметного множества молодых людей для государственной службы, их подгонки для службы. «Высокообразованный» и «несметное множество» — изначально взаимопротиворечащие понятия. Высшее образование — всегда достояние исключений среди людей: чтобы получить право на столь высокую привилегию, надо принадлежать к избранным. Ничто великое, ничто прекрасное не может быть всеобщим достоянием: *pulchrum paucorum hominum* (прекрасное принадлежит немногим).

Чем обусловлен упадок немецкой культуры? Тем, что образование уже не привилегия избранных. Он обусловлен демократизмом «всеобщего среднего», иначе — посредственного образования. Не будем забывать, что служебные льготы, предоставляемые образованным военным, буквально загоняют слишком многих юношей в учебные заведения, буквально вгоняют последние в упадок.

В нынешней Германии никто не волен дать своим детям действительно хорошее воспитание и образование — все без изъятия гимназии и университеты с их преподавателями, программами, экзаменами рассчитаны на непристойнейшую посредственность. В них царит постыдная спешка, будто что-то будет упущено, если к двадцати трем годам молодой человек вдруг окажется еще не «сложившимся», то есть не найдет ответ на «главный вопрос» — о профессии. Позвольте заметить: человек высшего типа не любит «профессий» именно потому, что сознает свое призвание. Он не спешит, не суетится, у него и в мыслях

нет, что пора ему уже быть «сложившимся»... для высокой культуры тридцать лет — возраст начинающих, детство.

Наши битком набитые гимназии, наши сверх всякой меры перегруженные, отупевшие от уроков учителя — это просто скандал. Для того, чтобы оправдать подобное положение дел, как недавно попытались гейдельбергская профессура, вероятно, есть свои причины, оснований же — нет».

Якби ці слова Фрідріха Ніцше були переведені на українську мову помічниками наших «найвищих» осіб та вручені їм для озвучення на публіці, їх зміст був би сприйнятий, як новаторський та революційний в реформуванні освіти в нашій країні. Та, мабуть, нам не до вивчення світових історичних надбань та їх аналізу. Нам необхідно якомога швидше вже показати: п'ятирічку в три роки, обolonізацію освіти в п'ять років... Навіть Гарант впевнений, що ми досягли й досягнемо ще о-ого-го чого. І все це ми робимо, не здогадуючись

ДЕ Є РУСЬКА ВІТЧИНА?

«Де є руська вітчина?
Де пшениці, ячмена
І де жита єсть досить,
Куди голод не гостить?»
Ой, ні-ні! Ой, ні-ні!
Зовсім в іншій стороні.

«Там де воля, власний суд,
Де науки всі цвітуть,
Де в достатку кожний стан,
Кожний в своїй хаті пан?»
Ой, ні-ні! Ой, ні-ні!
Зовсім в іншій стороні.

«Де ж та руська вітчина?»
«Де всі п'яні без вина,
Де голоден оре хлоп,
Де всі смирно хилять лоб».
Ой, на-на! Ой, на-на!
Там-то руська вітчина.

«Де плює на правду лож,
Де пророком стати мож
Без знання і без ума,
Хоч ще й видержки нема.
Ой, на-на! Ой, на-на»
Там-то руська вітчина.

«Де незгода з давніх пор,
Б'ються лиш за «ь» та «ъ» (читай «ір» та «йор»),
Де безладний блудить мир,
А хто сліп, той поводить.
Ой, на-на! Ой, на-на!
Там-то руська вітчина».

Іван Франко

Написане вище стосується XIX століття. Зміст же статті («ДТ» 12 вересня 2009) Жанни Возіанової (XXI століття) перегукується зі словами Фрідріха Ніцше та Івана Франка (з моєї точки зору):

ПРО ПІДГОТОВКУ МЕДИЧНИХ КАДРІВ, БОЛОНСЬКУ СИСТЕМУ І «КОТА В МІШКУ»

Вже сорок років я працюю в медичному інституті. За цей час пройшла шлях від клінічного ординатора до академіка, і мій багаторічний досвід дає мені право висловити свою думку про сучасну систему підготовки медичних кадрів у нашій країні на тлі майже регулярних реорганізацій у вищій освіті взагалі та медичній зокрема.

Насамперед, уже навіть сама система прийому у вузи, коли практично всі бюджетні місця віддані пільговикам (а чи завжди це відповідає істині?), викликає подив. Де здоровий дух чесної конкуренції? Майбутнім студентам із категорії пільговиків повинні створюватися сприятливі умови для навчання, а саме — гарантоване місце в гуртожитку, доплата до стипендії, можливість відпочинку в студентських літніх таборах тощо. Проте вступати до вузу вони повинні нарівні з усіма. А інакше виходить, що абітурієнти-пільговики свої привілеї одержують не за рахунок держави, а за рахунок своїх товаришів-конкурентів. І, звісно ж, не може не викликати подиву ситуація, коли за бортом опиняються медалісти та призери конкурсів, особливо тих, котрі хоч

якось пов'язані з обраним фахом. Виходить, що повністю ігноруються багаторічні ретельність і успіхи школярів.

А дозвіл подавати документи на вступ у кілька десятків вузів відразу? Адже зрозуміло, що в такому разі ставка робиться на «а може, пощастить», а не на усвідомлений вибір майбутньої спеціальності. Ось і виходить, що спеціальність отримують випадкові люди. У медицині це особливо небезпечно. Я щиро співчуваю членам приймальних комісій: коли починається підбиття підсумків і терміново забирають документи абітурієнти з числа вже зарахованих, бо віддали перевагу іншому вузу, — кого і на яких умовах зараховувати на місце, що звільнилося? В особі нового студента при нинішній системі прийому вуз отримує «кота в мішку»: його ніхто не бачив, із ним ніхто не говорив. Може, все-таки колишня система — конкурсні іспити у вищому навчальному закладі, але із застосуванням письмового тестування, залученням незалежних експертів у приймальні комісії, — виявиться найбільш раціональною в нинішніх умовах? І, звісно ж, вища школа не повинна ігнорувати оцінок, отриманих у середній школі. І не слід посилатися на те, що абітурієнт, котрий прибув із периферії, підготовлений гірше, ніж столичні випускники. Далеко не завжди це так (кажу на підставі багатолітнього досвіду спілкування зі студентами). У них, швидше за все, жага знань вища, ніж у столичних випускників, краща дисципліна. Навряд чи вони потребують принизливих поблажок під час вступу. І чи справді нова система прийому студентів, яка оновлюється щороку, перекриває шлях корупції? Скільки протягом останніх місяців у різних часописах було опубліковано статей, присвячених розбору помилок та прорахунків нової системи! Напевно, перш ніж круто ламати сформовану за багато років систему прийому до вузів, широко впроваджувати ще не апробовану нову, — слід би порівняти їхні переваги й недоліки. А матеріалу для цього нагромадилося вже достатньо.

З 2004 року у вищих навчальних закладах нашої країни впроваджено Болонську систему, основна мета якої — уніфікувати методику підготовки спеціалістів із вищою освітою, що дозволить різним країнам вільно й активно обмінюватися ними. Але чи готові ми до цього, чи потрібно це нам? Можливо, Болонська система виявилася раціональною і

зручною в інших вузах — технічних, педагогічних тощо. Проте підготовка медичних кадрів має багато особливостей. Річ у тому, що при цьому мають братися до уваги потреби й можливості тієї країни, для якої готуються кадри (у даному разі — медики). Не секрет, що охорона здоров'я України, на яку виділяється лише 3,6 % національного доходу, тобто в кілька разів менше, ніж у розвинених країнах Західної Європи, за багатьма показниками відрізняється від охорони здоров'я там і потребує дуже серйозної реорганізації. Нас відрізняють характер і загальний рівень захворюваності, умови роботи лікарів, можливості надання медичної допомоги в лікувальних закладах різного рівня. Тобто ми вочевидь повинні готувати лікаря до роботи у складних, дуже складних, а іноді й екстремальних умовах. А тому чи можемо ми орієнтуватися на західну систему? Можливо, ми виконаємо одну з умов Болонської системи — дамо нашому випускникові можливість працювати за кордоном. І пойдуть від нас найбільш здібні, грамотні, цілеспрямовані молоді лікарі. Захід отримає робочу силу, на підготовку якої він практично не витратить ані сил, ані коштів. А ось чи прийдуть до нас західні фахівці? Навряд чи їх спокусять злиденна зарплата й умови праці наших лікарів. І чи є у нас зараз можливість впровадити Болонську систему, яка передбачає знання студентами бодай однієї іноземної мови, умови для активної роботи й самоосвіти на кафедрі (кафедральна бібліотека, вихід в Інтернет, достатня кількість комп'ютерів тощо)? Напевно, цим можуть похвалитися лише поодинокі кафедри. Та й сама методика проведення занять за Болонською системою, з якої випливає, що головне — контроль і контроль за виконанням студентами програми (звідси — обов'язковий під час кожного заняття письмовий тестовий контроль), навряд чи прийнятна в нас. Мабуть, це можливо, якщо в групі три-п'ять студентів. А якщо їх 12–14? Усе заняття перетворюється на опитування. А де ж головне — спілкування з хворим, аналіз конкретних життєвих ситуацій? Адже в минулому науково-педагогічні школи наших медичних вузів славилися саме доступністю роботи безпосередньо з хворим. Болонська система з її необхідністю постійного тестового контролю позбавила наших студентів цієї можливості.

Педагогічне навантаження викладачів медичних вузів, яке у нас значно вище, ніж у зарубіжних колег, не лише не зменшується, а й має тенденцію до зростання. Коли я починала працювати асистентом, моє річне педагогічне навантаження в КМІ становило 720 годин, тепер воно досягло 1000. І це не враховуючи часу, який необхідно витратити на підготовку до занять, вивчення періодичної літератури, перевірку тестів та історій хвороби, проведення консультацій зі студентами і прийом відпрацювань, виконання певної наукової тематики, написання статей тощо. Я вже не кажу про обов'язкову лікувальну роботу (для клінічних кафедр). А сім'я, яка теж потребує уваги і певної віддачі? А навколишній світ із культурними, політичними, науковими подіями? Адже викладач мусить бути готовим до будь-якої дискусії зі студентами, і не завжди суто фахового характеру.

Пропрацювавши десятиліття в інституті, написавши підручник для студентів, я завжди хвилювалася, коли виходила читати їм лекції. Адже лекція хорошого лектора чимось схожа на виступ актора: слід зуміти зацікавити аудиторію, показавши слухачам складність і важливість проблеми, яка розглядається, розповісти про власні помилки й успіхи, перемоги та поразки, поділитися досвідом. Яка користь із того, що лектор вийде на трибуну, аби переказати параграф з підручника згідно з тезами на руках і дати відповіді на запитання, які вже є у студента? До того ж тепер іде такий потік інформації, що вкласти його в підготовлену схему неможливо, а не реагувати на нього, не повідомляти новин студентам — не можна. Ось і слід поміркувати, що краще: давати студентам догматичні уявлення у вигляді протоколів та відповідей на складені для контролю запитання — чи порушувати проблему, давати «інформацію для роздумів». А відповіді на запитання, які виникають у процесі, вже шукати спільно під час занять, які не завжди проходять за суворо запланованою схемою.

Хотілося б трохи сказати і про працю завідувача кафедри. Чи можна і чи треба її нормувати? Та й чи можливо? Адже обов'язки завідувача — неосяжні: лекції, підготовка до них, відвідування занять інших викладачів, організація лікувальної та наукової роботи на кафедрі, робота з дисертантами, консультації, прийом іспитів тощо. А наради й

конференції на різному рівні, повідомлення про необхідність участі в яких можуть бути отримані «сьогодні на вчора» й потребувати негайної перебудови ретельно складених планів? По суті, всі організаційні й господарські роботи доводиться виконувати завідувачу, а скільки часу забирають забезпечення нормальної роботи кафедри і переговори з «сильними світу цього» на найрізноманітніших рівнях?.. Ефективність праці завідувача кафедри має визначатися не кількістю відпрацьованих ним годин, а якістю навчально-методичної роботи всієї кафедри, рівнем лікувальної і наукової діяльності.

Добре, якщо є порозуміння між адміністрацією лікарні, підпорядкованої ГУОЗ, і адміністрацією вузу. З якою заздрістю доводиться читати про зарубіжні університетські клініки, які повністю незалежні. У нас же зараз незалежні лише приватні клініки, куди, звісно, студентам ходу немає. Раніше певною мірою під ранг вузівської підпадала Жовтнева (тепер — Олександрівська) лікарня. У кожному разі, адміністрації лікарні та інституту довгі роки працювали в умовах повного порозуміння та поваги. На території лікарні розміщувалося багато вузівських кафедр (хірургія, кардіологія, терапія, внутрішні хвороби, урологія, ЛОР, очні хвороби, шкірні і венеричні хвороби, неврологія, акушерство та гінекологія, оперативна хірургія, патологічна анатомія, інфекційні хвороби). Як це було зручно і для лікувального, і для педагогічного процесу! Боляче дивитися, на що перетворили одну з найстаріших лікарень Києва, пам'ятник благородству киян (лікарню будували в середині XIX століття на їхні пожертви)! А ще ж президент Л. Кучма видав доручення (№ 1-1/809 05.07.2003 р.) про необхідність реконструкції лікарні зі створенням умов, необхідних для нормальної роботи студентів. Того ж року прем'єр-міністр В. Янукович підписав постанову «Про затвердження Державної програми будівництва сучасних інфекційних лікарень (відділень) в обласних центрах і великих містах на 2004–2010 рр.». Ну й що?

Оскільки заняття й лекції побудовано відповідно до вимог Болонської системи за жорстко заданою схемою, вони стають менш цікавими, а звідси — велика кількість невідвідувань і, відповідно, відпрацювань. А здавати відпрацювання легше, бо студент повинен

підготувати відповіді на запитання, які ставилися під час лекцій та занять і перелік яких є в нього на руках. Ось і накопичуються в студента десятки відпрацювань, що насамперед важким тягарем лягають на плечі викладачів. Пропущена ж тема при цьому вивчається на рівні зазубрювання, а не творчого процесу. Чи це потрібно майбутньому лікарю? Дискутувалося навіть питання про те, щоб відпрацювання зробити платними. У такому разі йдеться, безумовно, не про ситуації, коли причина пропуску була поважна. А ось ледарів потрібно карати серйозніше. Та й систему прийому відпрацювань, допуску до них слід зробити більш суворою й відповідальною.

Навряд чи виправдане проведення занять у вигляді циклів: відпрацював програму на кафедрі протягом двох-чотирьох тижнів, склав залік — і вільний, можна повністю переключатися на нову дисципліну. При цьому втрачається не тільки можливість показати студентам дуже складних хворих, простежити за етапом визначення діагнозу, вибору та обґрунтування найефективнішої лікувальної тактики, а й можливість порівнювати інформацію, отриману на різних кафедрах, особливо при диференціальному діагностуванні й лікуванні хворих зі змішаною патологією. А для вивчення інфекційних хвороб циклова система взагалі неприйнятна, оскільки інфекційна захворюваність має сезонний характер. Та й найактуальніші в нашій країні проблеми (а інфекційні хвороби я вважаю такими) потребують більш жорсткого контролю знань, — на п'ятому курсі потрібен іспит, а не залік.

Особливо хотілося б зупинитися на створенні у всіх медичних вузах нашої країни груп студентів із викладанням англійською мовою. Це — студенти-іноземці з англомовних країн, які мають можливість, не витрачаючи час на вивчення мови сторони, яка приймає, отримати необхідну інформацію і, отже, освіту зручною для них мовою. Та й ціни за навчання в такому разі доступніші. У більшості країн вступ іноземців до вищих навчальних закладів передбачає насамперед обов'язковий іспит із державної мови країни, що приймає. Тобто не держава пристосовується до майбутнього студента, а він — до державної мови і традицій. Чи не є таке активне впровадження чужої мови в наш педагогічний процес для іноземців виявом неповаги до нашої рідної державної мови? Та й не

готові ми ще до активного викладання англійською, якою досконало (як того потребує педагогічний процес) володіють лише окремі педагоги.

І, нарешті, кілька слів про викладацькі кадри. Є поняття — пенсійний вік. Справді, багато заслужених і шанованих викладачів нашого вузу переступили його поріг. Але не можна ставити знак рівності між поняттями віку — «працездатний» і «пенсійний». Протягом останніх десятиліть у всіх країнах, і насамперед — розвинених, фіксується істотне збільшення кількості осіб похилого віку (старіння населення). Це дозволило навіть порушувати питання правомочності існування поняття «пенсійний вік». Як повідомлялося у пресі, англійський уряд навіть готує законопроект, який забороняє звільняти осіб пенсійного віку. У медицині вікова проблема стоїть особливо гостро. Адже жодні відмінні оцінки в інституті, гори прочитаної літератури не замінять досвіду, набутого лікарем на його життєвому і фаховому шляху методом спроб і помилок, перемог і поразок.

У зв'язку з цим не можу не згадати один сюжетний епізод із чудової книги англійського письменника А. Кроніна «Цитадель». Два лікарі — молодий (Ендрю Менсон) і старий (Екхарт) — дискутують про прогноз захворювання одного з пацієнтів. На консилиум до хворої, котра страждає на тяжку пневмонію, старий досвідчений лікар запросив свого молодого успішного колегу, бажаючи виявити повагу до його наукових успіхів.

«— Вона одужає, — сказав Ендрю, навівши наукові аргументи.

Але старий Екхарт із сумнівом похитав головою.

— Я ніколи не чув про вашу полівалентну сироватку, та й про антитіла. Я знаю тільки, що вона — уроджена Пауелл, а коли хтось із цієї родини занедужує на запалення легень і починає пухнути, то не минає й тижня, як він помирає. У неї пухне живіт, ви бачили, правда?

І коли хвора на сьомий день померла, старий похмуро тріумфував, що посоромив учену мудрість свого колеги».

Отак на підставі досвіду і формується те, що називають лікарською інтуїцією. Тому педагог із великим стажем лікаря може дати своїм учням-студентам таку інформацію, якої вони не знайдуть у жодній книжці. Тільки рівень компетентності і працездатності, а не вік, мають бути визначальними у роботі лікаря, у тому числі й викладача. Досить

56

згадати таких наших відомих і всіма шанованих учених, як Л. Громашевський, М. Амосов, О. Шалімов, які успішно трудилися поряд із молодими колегами до останніх днів життя. Кожен із них створив наукову школу — гордість нашої країни. Ставлення до своєї професії, до хворого, до своїх колег, сумлінність і захоплення під час проведення наукових досліджень і формують те, що називають «школою». Особливістю нашої медичної школи завжди було дотримання принципу «Лікувати не хворобу, а хворого», оскільки організм кожної людини має свої особливості, яких не можна не брати до уваги у процесі лікування. Цього ми намагалися навчити і наших студентів. Навряд чи Болонська система викладання з її протокольно-запрограмованими лекціями та практичними заняттями може сприяти вихованню творчого ставлення майбутніх лікарів до своєї роботи.

В усьому світі професія лікаря — одна з найбільш престижних і шанованих, оскільки люди чітко засвоїли постулат: «Здоров'я — це ще не все, але без здоров'я все інше — ніщо». У нашій країні, на жаль, медицина зі статусу такої, що надає допомогу стражденному, опустилася до рангу «медичного обслуговування». Завдання педагогів-медиків — дати майбутнім колегам не тільки певний рівень знань, а й виховати глибоку повагу до свого майбутнього фаху. І для цього не потрібно копіювати західні стандарти, а слід враховувати наші нинішні можливості та потреби.

І щодо наведеного хотілося б відволіктись позахмарними, філософськими та мудрими словами Чингіза Айтматова:

«...Мы летим, возносясь все выше и выше... Так высоко, что горы становятся плоскими, а потом и совсем незаметными, и земля, удаляясь все дальше и дальше, очертанья теряет: где там Азия, где там Европа, где океаны, где твердь? Так пустынно вокруг — во Вселенной безбрежной только шар наш земной, как верблюжонок заблудивший в степи тихо качается, тихо плывет, ищет мать свою. Но где она, мать верблюдица? Где мать всей земли, где мать всей земли? Ни звука! Только ветер гудит, ветер пустынных высот, и тихо плывет и качается земля с кулачек, земля с кулачек. Тихо плывет и качается, точно сиротское, точно дитячье темечко

— зыбкая земля, зыбкая земля. Так неужели на ней столько Добра вмещается, столько Злых дел прощается? Нет, не надо прощать, нет не надо прощать, молю вас дымы творящие, думы творящие, долю творящие!

Я всего лишь крылатая птица в этой стае летящей. Я лечу с журавлями и сам журавель. Я лечу с журавлями темной ночью — по звездам, днем — над нивами и городами. Думая думу свою.

Лечу и плачу,
Лечу и плачу,
Лечу и плачу,
Заклиная людей и Богов,
Поосторожней с землею,
О, люди, полегче сплеча...
Что — журавлиные слезы?.. Смахните с лица!
И все же, и все же, и все же —
Упаси вас, о люди, от бед нелюдских —
Упаси от пожаров неугасимых,
От кровавых побоищ неудержимых,
Упаси вас от дел непоправимых,
Упаси вас, о люди, от бед нелюдских...»

По різному можна тлумачити думки видатних людей, наведені мною вище. Але незаперечним є: 1. *Ad coqitandum et aqendum homo natus est* (людина народжена для мислення і діяльності); 2. *Cupiditas agendi aliquid adolescit una cum aetatibus* (прагнення до діяльності міцнішає з роками. Цицерон); 3. *Cuigue proprius attributes error est* (кожній людині властива якась вада. Катулл); 4. *Consultor homini tempus utilissimus* (час — найкорисніший порадник людині); 5. *Contendere debet quam maxime posit, ut vincat* (щоб перемогти, слід докласти значних зусиль. Цицерон); 6. *Commune est, quod natura optimum fecit* (усе найкраще в природі належить усім разом. Петроній); 7. *Bona causa triumphat* (добра справа перемагає); 8. *Animos labor nutrit* (праця живить розум); 9. *Alteri vivas oportet, si tibi vis vivere* (треба жити для інших, якщо хочеш жити для себе. Сенека); 10. *Doctrina multiplex, veritas una* (вчень багато, істина одна)...

І все-таки негатив, який має кожна людина, є незаперечним доказом необхідності нашого самовдосконалення, постійної боротьби зі злом.

О, Господи, спаси нас самих від себе! Від усього того негарного, що в нас є, і чого ми не змогли збудитись! Господи! Влий в наші душі впевненість в собі! Господи! Навчи нас поважати один одного! Господи! Допоможи нам усвідомити, що таке людська гідність!.. До цих гасел мене спонукала не лише наша дійсність, а й заклики Чингіз Айтматова. А тобі, людино, я сиріо отпіа, que vis (бажаю всього, чого ти бажаєш. Гораций).

Господи! Як я і кожна людина вдячні тобі за те різноманіття в житті, яке робить наше існування на Землі цікавим, різноманітним, привабливим... Це стосується не лише численних проявів ПРИРОДИ, а й людських «вибриків». Майже кожного дня ми є свідками повчань демократії та моральних цінностей для українського люду зі сторони Савіка Шустера (його роду та місця постійного проживання я не знаю) і Євгена Кисельова (москвича, який тимчасово без сім'ї поселився в Києві). Ці дві особи відкрито претендують на наших «вчителів» на зразок Карла-Маркса. Лише до їх слави їм дуже далеко. Їх непомітно «поставили» для виконання «специфічних» цілей, вони так само непомітно зникнуть з горизонту України.

Або. Сьогодні (жовтень 2009) з'явилася численна рать кандидатів у президенти. До того ж, більшість із них (а не лише ми) розуміють, що в них відсутні будь-які шанси бути обраними. І, незважаючи на це, вони витрачають мільйони, багато мільйонів гривень на рекламу, різноманітні агітаційні вправи, проведення зборів (хотілось написати — зборищ), вносять заклад в 2,5 мільйона «особистих» коштів, які їм не повернуть... Іншими словами, ці наші побратими, в майбутньому не президенти України, свідомо витрачають (викидають у нікуди) значні суми, які можна було б використати на освіту, охорону здоров'я, будівництво... На покращення благополуччя людини — істоти розумної. Ось ці товстосуми, такі ж люди, як і ми, думають лише про своє «Я», забуваючи про людину (це в тій чи іншій мірі робить кожний з нас, не помічаючи цього). Як ми себе любимо! Днями я бачив на екранах телевізора, як один із кандидатів у президенти так був зворушений своїм «Я», що після того, як його порекомендував у кандидати президента з'їзд його партії, заплакав та

втирає невгамовані сльози подарованим рушником. Як ви думаєте, читачу, чи настане час, коли власне наше «Я» буде другим після принципу *Decet cariores esse patriam nobis quam nosmet ipsos* (необхідно, щоб вітчизна нам була дорожча, ніж ми самі собі)?..

Незважаючи на бурхливу та різноманітну дійсність, — «нам своє робить». Ми своє робимо щоденно. Ось лише вчора я отримав зі своєї малої батьківщини, с. Білка, що на Сумщині, бандероль, у якій:

1. Книга «Білчанські офіцери (нащадки козацької слави)». Книга друга. Присвячена 65-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні (автори: Коробейник Олексій Васильович, Яценко Лідія Леонідовна, Коваль Лідія Миколаївна). На її кольоровій обкладинці мій двоюрідний брат, полковник, Сергій Федорович Шульга, який залишив нас у 2006 році та похований у м. Охтирка Сумської області. Я чогось думаю, що автори так вирізнили мого брата не тільки через його заслуги, а й з поваги до мене (і знову «Я»).

Яку необхідно мати гідність та глибоку повагу до своїх земляків, щоб із такою душею написати цю книгу. Автори на громадських засадах думали про людину та працювали, працювали, працювали... Олексію Васильовичу, Лідії Леонідовні та Лідії Миколаївні зовсім не до снаги

КОЖУХ

Серед церкви став багач,
Світло поправляє.
І на нім. кожух-кожух,
Аж очі вбирає.

Та і сам він не худий,
Аж труситься сало...
Глянув вбогий із кутка
Та й заздрісно стало.

«Ет, не знає, — каже, — Бог,
Кому щастя дати...
От якби то так мені
Кожух такий мати,

То здається, що б прийшов
У церкву до лиха
Та лиш став би я, стояв
Та бздилав би стиха».

Степан Руданський

У цій книзі є відомості і про техника-лейтенанта руху Гната Федоровича Шульгу, рідного брата Сергія, також активного учасника війни, який відійшов у вічність у 1989 році та похований у м. Тростянці. Два моїх брата, дві чисті та чудові людини, які були надзвичайно близькими мені, і за якими я не припинив сумувати до сьогодні. Я переконаний, що таким людям шлях лише в рай, а тому й:

БАЛЛАДА ОБ УХОДЕ В РАЙ

Вот твой билет, вот твой вагон —
Все в лучшем виде, — одному тебе дано
В цветном раю увидеть сон —
Трехвековое непрерывное кино.
Все позади, — уже сняты
Все отпечатки, контрабанды не берем;
Как херувим, стерилен ты,
А класс второй — не высший класс, зато — с бельем.
Вот и сбывается все, что пророчится:
Уходит поезд в небеса — счастливый путь!
Ах, как хочется, как нам всем хочется
Не умереть, а именно — уснуть.
Земной перрон! Не унывай!
И не кричи — для наших воплей он оглох.
Один из нас поехал в рай, —
Он встретит Бога там — ведь есть, наверно, Бог!
Ты передай ему привет,
А позабудешь — ничего, переживем:
Осталось нам немного лет,
Мы пошустрим — и, как положено, умрем.
Вот и сбывается все, что пророчится:
Уходит поезд в небеса — счастливый путь!

Ах, как хочется, как всем нам хочется
Не умереть, а именно — уснуть.
Не всем дано поспать в раю,
Но кое-что мы здесь успеем натворить:
Подражаться, спеть — вот я — пою,
Другие — любят, третьи — думают любить.
Уйдут, как мы, и ничто без сна
И сыновья, и внуки внуков в трех веках...
Не дай Господь, чтобы — война, —
А то мы правнуков оставим в дураках!
Вот и сбывается все, что пророчится:
Уходит поезд в небеса — счастливый путь!
Ах, как хочется, как нам всем хочется
Не умереть, а именно — уснуть!
Тебе плевать и хоть бы хны:
Лежишь, миляга, принимаешь вечный кайф, —
И нет забот, и нет вины, —
Ты — молодчина, это место подыскав.
...Разбудит вас какой то тип
И впустит в мир, где в прошлом — войны, вонь и рак,
Где побежден гонконгский грипп, —
На всем готовеньком ты счастлив ли, дурак?!
Вот и сбывается все, что пророчится:
Уходит поезд в небеса — счастливый путь!
Ах, как нам хочется, как нам всем хочется
Не умереть, а именно — уснуть!
Итак, прощай, — звенит звонок!
Счастливый путь! Храни тебя от всяких бед!
А если там и вправду — Бог
Ты все же вспомни — передай ему привет!

Владимир Высоцкий

2. Газета Білківської сільської громади Тростянецького району «Нива».

Чи ви бачили і читали коли-небудь газету, яку випускає сільська громада? Я — ні. Більше того, по своєму змісту, оформленню, ілюстраціям вона, з моєї точки зору, не поступається жодній нашій обласній газеті. Я наведу тільки деякі фрагменти.

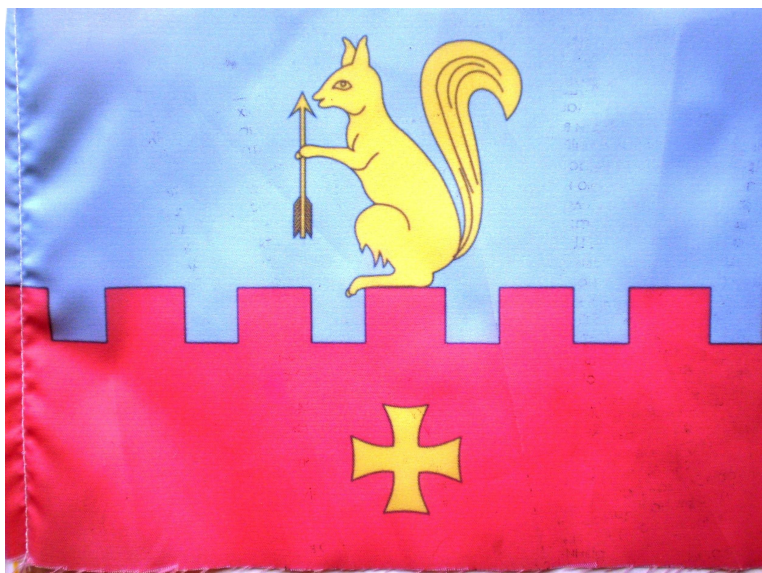
а) «Білківська громада з гербом і прапором».

Рішенням про затвердження зразків герба та прапора позачергова 28 сесія п'ятого скликання Білківської сільської ради завершила роботу, яка тривала майже два роки.

А розпочалося все з ініціативи сільського голови Яценюка І.Б. провести конкурс зразків герба в Білківській ЗОШ, результати якого розглядалися на перших Білчанських читаннях в 2008 році. Ці ескізи були взяті до уваги і спеціалістами, які вже згідно геральдичних канонів

розробили зразки герба та прапора. Тепер другою в Тростянецькому районі після громади м. Тростянець, Білківська сільська громада має можливість представити себе гербом і прапором.

б) «П р о щ а в а й, ш к о л о! Вже стало традицією, що своїх випускників школа Білківської громади випроводжає у самостійне, доросле життя всім селом. Тому сільський будинок культури і в цьому році був переповнений, всі з нетерпінням чекали на винуватців урочистостей.

На порозі клубу їх зустріли вихованці дитячого садка, гордо стискаючи в руках символи свого рідного села — герб і прапор — подарунок для випускників. На сцені своїх вихованців уже чекала класний керівник Людмила Маленко. З теплотою та любов'ю згадала вона про кожного з них.

Не приховувала свого суму, що зі школи виходить ще один хороший клас, директор школи Алла Ерисковська. Вона згадала про досягнення і здібності вчорашніх дітей, а також з материнською турботою дала випускникам останні поради і напутні слова. Разом із запашним короваєм на вишитому рушнику вручили дітям своє благословення у новий незвіданий світ батьки. Зворушлива пісня-побажання у їх виконанні викликали сльози. А виступ вчителів присутні зустріли оваціями.

Вітав винуватців урочистостей і сільський голова Ігор Яценюк, зачитавши до них звернення від знаменитого земляка доктора медичних наук, професора Івана Сміяна, а настоятель Свято-Миколаївського храму отець Володимир благословив дітей на нове доросле життя.

Слова привітань межувалися з цікавою концертною програмою. На завершення урочистостей класний керівник випускників запалила свічку, олімпійський дух. А батьки випускників порадували всіх яскравим феєрверком.

в)

КАЗКОВИЙ РАНОК

Іду на Олексине — на Тростянець, до ринку.
Я не спішу. Кругом така краса!
На небі синьому ніде ані хмаринки!
Блищить під сонцем на лузі роса.
А луг навкруг, мов величезний килим
Зелений з жовтими головками кульбаб.
І музика долиною Боромлі (річка — І. С.) лине:
Грає оркестр із солов'їв і жаб.
За кладкою берези, як дівчата,
Плаття зелені не сховали білу стать.
Мене мов вийшли зустрічати,
З казковим ранком привітать.

Сергій Вовк

Цей вірш про чари природи, про частку білчанської природи, яка глибоко зворушує кожного білчанина. Адже немає такого земляка моїх років, який би не крокував на Тростянець до ринку через луг, де протікає річка Боромля, село Олексине (складова частка Білчанської сільської ради, батьківщина олімпійського чемпіона Куца)... А тому сльози, які невблаганно навертаються на мої очі, щирі, як природний прояв відчуття свого коріння. А нічого немає міцнішого за

КОРІННЯ

Збираються дерева у дорогу,
Вони могли б в нічній казковій млі
В таємній змові зникнути потроху,
Та їх коріння прагне вглиб землі.

Яку таку незнану ще тривогу
Вони нести запрагли у світи?
Дерева пориваються в дорогу,
Аж стовбури скриплять, так хочуть йти.
Вітри нестримні день і ніч їх кличуть
В свою країну волі і роздоль.
Дерева ладні вже ось-ось пуститись,
Але коріння тягне їх в гніздо.
Їм сниться край, куди б вони знялися,
Як кожную осінь мрії-журавлі...
Та з кожним днем коріння йде все глибше
І все міцніш тримається землі.

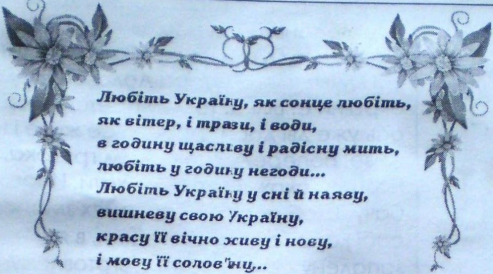
Степан Галябарда

г) «Х м і л ь н і о г і р о ч к и» від Олексія Сміяна.

В банку вкладаємо огірки, гіркий перець, часник, кріп, хрін, листя смородини. В кожному банку — 25 г оцту, 25 г самогону. Готуємо розсіл: на 4,5 л води 200 г солі, який гарячим розливаємо по банках. Закриваємо капроновими кришками.

Вже кінець жовтня, огірочків мало навіть на ринку, але я кажу своїй бабусі (дружині): «Ліда, ти мусиш вже в цьому році приготувати огірки за цим рецепту».

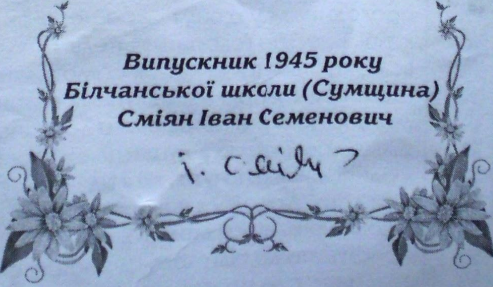
3. Буклет мого послання до випускників школи «Які чудові ранки в Україні», виготовлений головою сільської ради Ігорем Борисовичем, який він вручив кожному випускникові. Мов «дріб'язок», а мене це тішить (знову «Я»).

Любіть Україну, як сонце любіть,
як вітер, і трави, і води,
в годину щасливу і радісну мить,
любіть у годину негоди...
Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її вічно живу і нову,
і мову її солов'ячу...
Сосюра В.М.

ЯКІЧУДОВІРАНКИ В УКРАЇНІ

(слово до випускників 2009 року
Білчанської середньої школи)

Випускник 1945 року
Білчанської школи (Сумщина)
Сміян Іван Семенович

і. Сміян

3. Лист Олексія Васильовича Коробейника, одного із авторів книги «Білчанські офіцери», який систематично інформує мене про життя людей в с. Білка. Наводжу останній абзац його листа: «...Білка живе, як і всі села в Україні. Врожай зібрали на городах добрий, та нікому його їсти — пенсіонери вже не утримують корову чи свиню, а молоді подалися до Сум, Харкова та за кордон. Природа подарувала теплу осінь, але гриби були. Федір Гаврилович (мій друг юності), певно, розповідав, як він навкруги одного пенька 3 відра опеньків набрав.

Нове ще те, що наші ліси, плавні Ворскли, р. Боромлі, Ворсклиці і деякі яри віднесено до національного Гетьманського парку з центром в м. Тростянець.

На цьому бажаю Вам і Вашій родині всього найліпшого.

Олексій Коробейник

9. 10. 2009 р. с. Білка

Ось що я хотів сказати з приводу листів Олексія Васильовича: по-перше, він підтримує в цілісності пуповину, яка поєднує мене з коренями роду Сміянів; по-друге, його інформація збуджує в мені той тісний зв'язок із природою, яким просочена вся моя істота з дитинства; по-третє, я відчуваю себе часткою славетного Гетьманського краю; по-четверте, листи О. В. додають мені наснаги в житті, взагалі, і творчої активності, зокрема. І це незважаючи на ту дійсність, яку висвітлює Станіслав Зінчук у своєму вірші

СІЛЬСЬКИМ ТРУДІВНИКАМ

На ваш врожай роззявили роти
Чинівні трутні, від неробства сиплі...
В землі весь вік товчетесь, мов кроти,
Від праці під'яремної посліплі.
Тікає з двору ваша дітвора —
Принаджують їх городянські стіни.
І кожен вас, як липку, обдира,
Бо липові на працю вашу ціни.
Не помічає преса і кіно,
А трубадури голосно не трублять,
Як щедро — з гризунами заодно —

5* Сміян І. Що це — людина?

Вас агрономи хімією труять.
Не думають начальники пісні:
Чому тепер така німа бригада?
Де ви свої посіяли пісні,
Там бур'янами вигналась естрада.
Нехай жура не морщить вам чола,
І клопоти нехай не горблять стану,
Хай працею рівняється бджола,
І жайворон у співі не відстане.

Таке щире та підкреслено добродійне спілкування з моїми односельчанами є одним із важливих чинників активності мого життя: а) я не тільки під час сну, а й наяву повертаюся в найщасливіші часи свого життя — в дитинство. Адже «Душа летить в дитинство, як у вирій, бо їй у світі тепло тільки там» (Л. Костенко); б) маю чудову нагоду бути свідком продовження життя в моєму с. Білка; в) бути свідком не тільки продовження життя, а й всебічного його удосконалення; г) духовність, яку я спостерігаю в моїх земляків, яка проглядається навіть із наведеного вище, викликає у мене захоплення — почуття, що звеличує людину. Тому не дивно, що неодноразово в своє село

Я ПОВЕРТАЮСЬ

...Я вже не можу стати з грішного святим
І повернутися навік до гілки роду.
Мене чужі давно вже звабили світи,
І не з батьківської криниці п'ю я воду.
Та тільки дзвони великодні вдарять раз,
Чи коляду почую за вікном знайому, —
Душа, мов голуб, стрепенеться радо враз
І полетить увись, у рідний край додому.

Степан Галябарда

д) незначна частка, яку якладаю в теперішнє життя свого села, несе мені помітне задоволення.

І найголовніше: у мене складається враження, що змістовність життя мешканців мого села є більш довершеною та більш духовною, аніж у наших «вертухаїв». Вчора (27. 10. 09) президент Віктор Андрійович

Ющенко, мій земляк, перед великим натовпом людей біля центральної виборчої комісії говорив, що країною керують злодії, крадії, педофіли (а напередодні Віктор Андрійович молився в церкві свого села Хорунжівка)... Але В. А. сам є особою № 1 в керівництві державою. Виходить... Виходить, що слід пам'ятати поради мудрих: «*Consilio melius vinces, quam iracundia*. Syrus (Швидше переможеш розсудливістю, аніж гнівом. Публілій Сір).

Не думаю, що в моїх односельчан можлива така «забудькуватість». Але ж

Душа у тебе має бути крицею,
Так плакати не гідно козака.

Ліна Костенко

Така різноманітна істота розумна — людина. І звідки ж вона з'явилась?

СОТВОРЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА

В шестой день человек сотворен. Как он сотворен и каким сотворен, где он первоначально жил и как жил, чем занимался, чем питался, якія имел преимущества и якія лежали на нем обязанности? Человек сотворен не так, как прочія твари. Те являлись тотчас по слову Господа: рече и бысть, повеле и создашася. Человек сотворен не вдруг, а с некоторым приготовлением. Так как Бог имеет три Лица, то сначала между Лицами Божества было как бы совещание о том, как сотворить человека. И рече Бога: сотворим человека по образу Нашему и подобию (Быт. 1, 26), такого сотворим, который был бы Нам подобен, который владел бы рыбами в воде, птицами в воздухе, животными на суше, и всею землею, и всем, что на земле, который чувствовал бы цену всего и умел бы пользоваться всем. И вот, Бог берет несколько земли, и творит из нея тело человека: вышло прекрасное тело человеческое, но тело мертвое, бездушное, как статуя, глаза не видели, уши не слышали, уста не отверзались, ноги не ходили: словом оно было без души, без жизни. И вот, Бог вдыхает в лицо человека душу, дыханіе жизни. И человек стал тотчас настоящим человеком, стал и видеть, и слышать, и говорить, и чувствовать, и ходить, действовать; этого мало, он стал все понимать,

всем повелевать. Сотворив человека из земли, Бог посему назвал его Адамом, т.е. земным. Сотворив человека по образу Своему, Бог таким образом поставил его выше земли, владыкою земной твари, сотворив Адама владыкою земли, Бог тотчас ввел его в рай, т.е. в прекрасный сад, самое лучшее и красивое место на земле место, заранее еще, до сотворения его, приготовленное. В раю были всякого рода растения и деревья всякие с цветами и плодами: в середине его протекала река, разделявшаяся на четыре источника. Особенно замечательными были в раю два дерева: дерево жизни и дерево познания добра и зла. Дерево жизни — это было чудное дерево: плоды его были таковы, что если бы человек стал ими всегда питаться, то никогда бы не подвергся болезням и смерти, стал бы вечно жить на земле. Дерево познания добра и зла было, напротив, дерево самое смертоносное: вкусить плод его, значило — подвергнуть себя болезням и смерти. Когда Бог ввел Адама в этот прекрасный сад, то сказа ему: пользуйся всем, что только есть в раю, еш плоды с каких угодно деревьев, только вот с этого дерева (которое впоследствии названо познанием добра и зла), с одного этого не ешь, потому что умрешь непременно, как только съешь. Итак, живи здесь, обрабатывай этот сад, и смотри — береги его, не потеряй своим непослушанием. Адам восхищался красотами рая, как, по повелению Божию, явилось к нему бесчисленное множество птиц и зверей. Он с удивлением глядит на разнообразные творения Божии, со вниманием рассматривает каждое и потом всякому дает свое приличное имя. Как назвал какое животное Адам, так оно и стало после всегда называться. Но вот, звери расходятся по своим местам, птицы разлетаются по своим гнездам; Адам остается один — в своем прекрасном саду. Не добро быти человеку единому, сказал Бог, сотворим помощника по нему. И наводит Бог на Адама крепкий сон, и во время сна берет из него ребро, и из этого ребра создает женщину. Адам просыпается и Бог указывает ему на жену: вот тебе жена, помощница. Адам смотрит на нее, видит, что она одинакового с ним происхождения, и говорит: се ныне кость от костей моих и плоть от плоти моя: сия наречется жена, яко от мужа своего взята бысть сия (Быт. 2, 23). Жена сотворена из ребра Адамова, чтобы весь род человеческий, по своему происхождению был одним телом, и чтобы потому все человеки

по самой природе склонны были друг к другу и любили друг друга. Таким образом Адам с своею женою, которою он назвал Евою, т.е. матерью всех живущих, начал жить в раю счастливо, весело. Да, покойно и весело было в раю Адаму, полным был он господином над всеми тварями; все ему было подвластно, все ему покорялись, все его слушались. Грехов он не знал, потому что сотворен чистым, безгрешным. Как самовластный волею, он мог согрешить: но, как безгрешный по естеству, он не имел склонности ко греху. Ни болезней, ни смерти он не боялся, потому что питался плодами древа жизни. Труды и занятия не изнуряли его; у него все было готово, все под руками: райские плоды доставляли ему вкусную и здоровую пищу, ключевая вода — приятное и полезное питье. Одежда ни ему, ни жене не была нужна, потому что и воздух был самый теплый, сами они, как невинные, друг друга не стыдились. Имея чистые души, Адам и Ева радовались о Боге, наслаждаясь созерцанием его, и Господь Сам их поучал всему, беседуя с ними, как отец с детьми.

И вместо какой-то блаженной жизни, первые человеки, за свое непослушание, за преступление заповеди Божией, за то, что послушались змія діавола и вкусив от заперещенаго плода, желая бать равными Богу и знать добро и зло, вскоре лишились райскаго жилища, подверглись изнурительным трудам, бедности, болезням и смерти, словом, стали жить после тою жизнiю, которой мы теперъ живем!.. (Из «Полн. собр. поуч.». Прот. Р. Путятин, изд. 20, стр. 601-603).

Ось тут пояснення багатовекторного життя кожної істоти розумної, ось в цьому останньому реченні оповіді про «Сотворение человека» зміст нашого буття... Я постійно в думках. Хоча

А дні стоять, — не хочеться тужити!
І кожна пташка хату собі в'є.
— Скажи, зозуля, скільки мені жити? —
Кує зозуля... Цілий день кує...

Ліна Костенко

«...Лишилися райського жилища...». Так, лишилися. І на підтвердження цього наведу лише деякі різноспрямовані приклади різних часів, різних відомих авторів.

Оксана Забужко:

«28 грудня 2003. Вночі, після розмови з Р. (як їй [у Празі] рік треба було чекати на дозвіл [від муніципалітету], щоб «пробити дірку» в квартирі — на газове опалення!), раптом зрозуміла про Соліну смерть (мова про трагічну загибель Соломії Павличко від нещасного випадку у власній квартирі 31 грудня 1999 р.): її символічність — за 9 місяців перед Гонгадзе (тільки ніхто тоді не втямив, не розчув). А нинішня «епоха беспределу» почалася саме відтоді (уявила свою дифузну смертність у тій ванні). Беспредел — це коли жити не можна, а винних нема, бо винні всі. Інженер ЖЕКу, що за 30–50 доларів хабаря підписує дозвіл на перебудову квартири, газівник, якому начхати, як там той газ витікає, нувориші, які ту квартиру перебудували, міськрада, яка дозволяє перебудовувати що завгодно й кому завгодно, — кожен зосібна обурився б, якби його назвали убивцею. І кожен зосібна доклався до результату — перетворення, за кілька хвилин, блискучої молоді жінки — на труп.

Кожен із нас щоденно примножує зло — а вже резервуари, в яких накопичуються наші сумарні зусилля, щоб певної миті прорватись і забрати чиєсь життя, нам невидимі — поки не вибухнуть».

Марія Матіос:

«...Найближчої неділі, коли в селі панував повний розгардіяш, оскільки румини пішли, а ніхто інший ще не прийшов, Матронка, як завжди, була у церкві на службі Божій. Вона роками стояла у першому ряду бабинця, ближче до ікони Миколая Угодника, і намагалася не піднімати очей ні на кого, окрім як на Михайла, що стояв так само у першій ряду челядинця, та священника. А тут чомусь посеред служби її очі затрималися на жіночій постаті, що вкривала рушником посеред церкви образ Матері Божої. Матронка не могла би сказати, чому вона спочатку так довго розглядала жінку, яка вицілювала образ, як живого чоловіка, ніби намагаючись, як довше затриматися на виду всієї церкви. Але за якусь мить зрозуміла, що вона не бачить жінки, а лише рукави її

явно непростої недільної — а святошної, може, навіть великодньої — сорочки з густими червоно-жовто-зеленими ружами у дрібний-дрібнюський хрестик, з великими круглими китицями-зав'язками. Ці не звичні для черемошнянського шиття-троякі-ружі нагадали Матронці щось дуже гостре, а може, навіть трагічне; та зараз, посередині служби, перед очима святого отця, із складеними до «отченашу» долонями, Матронка не могла згадати, що саме так вразило її, що в неї навіть дужче забилося серце. Десь вона вже бачила на комусь таку сорочку раніше, та ні, не таку, а таки цю саму, ось на лівому рукаві верхня пелюстка удвоє ширша від нижньої, мабуть, полінувалася вишивальниця перешивати заново, щоб вирівняти квітку, а на правому — пелюстки однакові. Але тоді сорочка була не на Васюті Калинич, а на комусь іншому... ну, так! Цю сорочку довоєнного Великодня вдягала Ілена — старша Курикова донька. А цю запаску, що сьогодні висить на Калиничці, як на паркані, носила Дзьодзева жінка лише на Різдво.

Господи милосердний... у бездітної Калинички було стільки своєї одежі, що стачило би на три дівки — відданиці. То нащо їй чужі сорочки і запаски? Та й як вони на ній опинилися, коли їх господинь забрали з села вже тому скільки років?!

Ще ніколи Матронка не йшла з церкви сама, до закінчення служби Божої, а тут тихенько висунулася помежи люди, знаючи, що ось-ось її подогонить Михайло.

— ...Ви виділи, Михайлюню, вона христилася і казала отченаш, вона вкривала Божу Матір, і їй не горіло ні лице, ні совіть, і пальці їй не скрутило! Як таке може бути, Михайлюню? Що з цими людьми зробилося, що вони такі недобрі до чужих — до своїх?! Як ці люди думають жити далі і не боятися, що гріхи перейдуть на їхніх дітей?! Таже не лиш я очі і пам'ять маю! А другі люде хіба сліпі? Чому вони всі замовчали, і ніхто із церкви не вийшов? Чому?! Усі ж виділи! — Матронка плакала так, як би її перед цим вбивали.

Михайло сидів коло неї під стіною хати на лавці і втирав рукою сльози.

— Ви, Михайлюню, були свідком: уже яка злосна була Данилючка, а вона таки тоді не пішла грабувати Курикові статки. А ця пішла, хоч і повні комори всього мала, і Курики їй нічим ніколи не допекли, а вона пішла. А тепер до Бога хреститься.

— Матронко, прошу вас, не плачте. Вас буде боліти голова, — просив Михайло, картаючи себе за дурне своє ревнування, яке знову зробило Матронку плаксивою і вразливою на будь-яку, навіть не свою, кривду.

— Михайлюню, але то чуже! Приплакане. І люди не бояться гріха. То для чого тоді молитися? Хіба ці слова дійдуть до Бога, і чи вони будуть почуті Богом? Мені би згоріла шкіра під краденою сорочкою... Але скажіть мені, Михайлику любий, — як на таке дивиться Бог і чому він не карає недобрих людей так, щоби це було всім видко?!..

— Час такий, жінко... — тільки й зітхнув Михайло...»

Уривок з оповідання «Михайлове чудо»

Анна Космач:

НАД «КОБЗАРЕМ»

...А свічка просила:
не квапити,
Бо я ще, мовляв, замала
Так тяжко, так гірко плакати
З святим «Кобзарем»
край стола.
До літери літера — музика,
До слова слівце і — сльоза...
Промокла вся зношена блузочка
І куца спідничка стара.
А йшла Катерина шукати
Того, хто, от, збив із пуття,
Не плакало серце байстряти,
Бо я колихала дитя.
І шила маленьку сорочку,
Купала, як брата свого...
І довго молилась в куточку
За крихітну душу його.

А потім — «розриті могили»...
Наводили розпач і сум.
І звали, щоб ми заплатили
За чорний і дикий глум.
Ніхто не просив мене плакати,
А річка сльози понесла
Крізь долю, крізь радість
і клопоти
Великі премудрі слова.
...Закліпала спалена свічечка,
Запіяв когутик зорі,
І виросла з сліз отих річечка
В найбільші набутки мої:
— Не треба добра у коморі! —
Кричать небеса і ліси.
— Якщо є кобзар в твоїй долі.
— Якщо ти для нього єси.
Зерня з нього в душу упало,

Зерня, яке дивом було,
І ніжило й колихало,
І сміло за руку вело.
Хитається світ під ногами,
Чи кришуться скали старі,
О, диво-слова, я — з вами,
О, диво-думки я — з вами —
Допоки душі горить!
Коли зачерствію, оглохну
Чи гідности втрачу дар,
Велику премудру науку
Подасть мені мудрий «Кобзар».
Відмие, відчистить від бруду
І накуп з душі відскребе,
Блюзнірству, брехні і блуду
Він протиставить себе.
Як світ над світами крилатий,
Як світ надземної краси —
Кобзар нам, мов тато і мати,
Візьми його. Й — далі неси.
Візьми його доню і сину,

Як стяг. І — як долю та гімн...
Над все він хотів Україну
Навіки підняти з колін.
Не хмурся, не злися, Тарасе,
Що води зміліють Дніпра,
Їх живлять, як сонечко ясне,
Твої неповторні діла.

Чи стужи свистять
над Дніпром,
Ми будемо мудрі й щасливі,
Його оповиті добром.

Утішмося скарбу такому,
І жиймо, і дбаймо при нім,
І стане він смертю лихому,
І — оборонить наш дім.

Помолюся Господу Богу,
Як зійде ранкова зоря,
Й вклонюсь ще раз від порогу
Безсмертним словам «Кобзаря».

Учора в телефонній розмові син повідомив недобру новину — у нього на дачі, під Сумами, невідомі відкопали (вкрали) сім молодих плодових дерев (черешня, вишня, абрикос, персик, груша, яблуня), урожай з яких чекали наступного року. Два роки тому їх посадили, плекали, як рідних дитяток, милувались ними, розмовляли з ними, не просто зійшлися з ними, а зріднилися. Сім'я сина і деревця, які впевнено набирали силу та тягнулись все вище і вище, поєдналися між собою на основі добра, поваги, взаємодопомоги... І раптом якась «істота розумна» вирішила грубо втрутитися в цю ідилію життя та нанести своєму ближньому непоправної шкоди.

Я навів лише чотири життєвих прикладів, а їх у житті велика чисельність, і їх важко пов'язати із сутністю істоти розумної, на перший погляд. Адже і негатив вимагає «творчості» та «вигадливості».

І все це наслідок того, що людина «лишилась райського жилища», а тому, на шкоду їй самій, їй притаманні

ГРІХИ

Головні гріхи і противні їм чесноти:

1. Гордість.	1. Покора.
2. Захланність.	2. Щедрість.
3. Нечистота.	3. Чистота.
4. Заздрість.	4. Зичливість.
5. Неуміреність.	5. Уміреність.
6. Гнів.	6. Лагідність.
7. Ліни́вство.	7. Пильність.

*(Із книги «Катехизм
християнської віри». Рим, 1967).*

Чого бажає людина? Я думаю, що це «вічне» запитання, на яке неможливо знайти повну відповідь. Таке питання ставив перед собою і Михайло Лермонтов:

Чего он хочет!.. Небо ясно,
Под небом места много всем,
Но непрестанно и напрасно
Один враждует он (человек — I. C.) — зачем?..

А Іоганн Вольфганг Гете бачить у протиріччі людини таке: «Ми мусимо бути нічим, але ми бажаємо стати всім». Мало хто згодиться з такою думкою... Адже наше уявлення про нас самих неймовірно гіперболізоване.

Далеко не всі погодяться і з Артуром Шопенгауером: «Весь мир был бы уничтожен, если бы уничтожить интеллект или удалить мозг из всех черепов. Я прошу вас не думать, что это — шутка: я говорю совершенно серьезно, ибо мир существует лишь как наше (и всех животных) представление, и помимо этого представления мира нет».

Отже, можна зробити висновок, що інтелект — усьому «голова». Тому що він є основою Розановського (Василя Васильовича) розуміння: «На предмет необхідно мати власне 1000 точок зору». І цю точку зору визначає інтелект людини, кожної окремої людини. А тому за точкою зору

людини ми зі своєї «дзвіниці» визначаємо інтелектуальний рівень свого співрозмовника.

Пишу, пишу та й пишу свої роздуми та спогади, а потім зупиняюсь і ставлю собі запитання: наскільки в них об'єктивність переважає суб'єктивність? Адже *bis pueri senes* (старі люди вдруге стають дітьми). А тому не дивно, що я так часто знов і знов повертаюсь у своє дитинство і юність...

Мабуть, це тому, що, коли

Мені тринадцятий минало.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так чого мені було?
Мені так любо, любо стало,
Неначе в Бога...
Уже прокликали до паю,
А я собі у бур'яні
Молюся Богу... І не знаю,
Чого маленькому мені
Тойді так приязно молилось,
Чого так весело було?
Господнє небо, і село,

Ягня, здається, веселилось!
І сонце гріло, не пекло!
.....
Бридня!.. А й досі, як згадаю,
То серце плаче, та болить,
Чому Господь не дав дожити
Малого віку в тім раю.
Умер би, орючи на ниві,
Нічого б на світі не знав.
Не був би в світі юродивим,
Людей і Бога не прокляв!

Тарас Шевченко

Чистота, теплота, яскраві сонячні промінчики, душевна щедрість тим більше виражені в людини, чим менший вік її. І тому варто дожити до старості, щоб стати дитиною вдруге. Варто. Адже:

«Бодрость и жизнерадостность нашей молодости зависят частью от того, что мы, взбираясь на гору, не видим смерти, которая ждет нас у подножья по другую стороны горы. Когда же мы переступим вершину, смерть, известная нам до тех пор понаслышке, очутится перед нами въявь, а так как в это же время начинают убывать наши жизненные силы, то от этого зрелища падает и жизненная бодрость, — так что юношеское самомнение вытесняется тогда угрюмой серьезностью, которая отражается и на лице. Пока мы молоды, что бы нам не говорили, мы считаем жизнь бесконечной и потому не дорожим временем. Чем старше

мы становимся, тем более экономим мы свое время. Ибо в позднейшем возрасте всякий прожитый день возбуждает в нас чувство, родственное тому, какое испытывает преступник с каждым шагом, приближающим его к эшафоту.

С точки зрения молодости, жизнь — бесконечно долгое будущее; с точки зрения старости, это — очень краткое прошлое; так что вначале она представляется нам подобно вещам, если их рассматривать в бинокль, обращенный к глазам объективами, под конец же — подобно вещам в бинокль, который повернут к глазам окулярами. Надо достигнуть старости, т.е. долго пожить, прежде чем станет понятно, насколько жизнь коротка. Чем человек старше, тем мельче кажутся ему человеческие дела, все вообще и каждое в отдельности: жизнь, стоящая перед нами в юности как нечто прочное и устойчивое, оказывается теперь быстрой сменой эфемерных явлений, — мы познаем ничтожество всего. Само время движется в нашей молодости гораздо более медленным темпом: вот почему первая четверть нашей жизни бывает не только самой счастливой, но и самой длинной, так что она оставляет после себя гораздо больше воспоминаний, и каждый, при случае, сумел бы рассказать за этот период больше, чем за два последующие. Как в весеннее время года, так и весною жизни дни становятся даже в конце концов томительно долгими. Осенью, в том и другом значении этого слова, они становятся короткими, зато более ясными и устойчивыми.

Почему же на старости лет оставленная позади жизнь представляется столь короткой? Потому, что делается коротким и воспоминание о ней. Именно, из памяти утрачивается все неважное и многое неприятное, так что в ней мало что сохранилось...

...А почему же опять-таки в молодости мы воображаем жизнь, которая нам еще предстоит, столь невообразимо длинной? Потому, что нам нужно место для безграничных надежд, которыми мы ее населяем, и для осуществления которых слишком мало было бы Мафусаилова века; затем потому, что для измерения ее мы пользуемся масштабом тех немногих лет, которые уже прожиты нами и воспоминание о которых всегда бывает богато содержанием, следовательно — длинно: новизна всем вещам сообщает значительный вид, так что мы продолжаем

заниматься ими и впоследствии, т.е. они часто повторяются в воспоминании и тем закрепляются в нем...

...Я подметил, что характер почти каждого человека, по-видимому, соответствует преимущественно какому-нибудь одному возрасту жизни, — так что он выгоднее выделяется именно в этом возрасте. Некоторые бывают симпатичными юношами, и этим все кончается; другие — сильные, деятельные мужчины, у которых старость отнимает всякую цену; иные всего лучше оказываются в старости, когда они становятся мягче, приобретая большую опытность и терпеливость: это часто бывает с французами...

...Таким образом, время нашей жизни имеет ускоренное движение, подобно катящемуся вниз, и как на вертящемся круге каждая точка движения тем быстрее, чем дальше отстоит от центра, точно также у всякого человека, по мере его удаления от начала жизни, время несется все быстрее и быстрее. Можно поэтому принять, что в непосредственной оценке нашего чувства длина года находится в обратном отношении к той доле, какую он составляет в нашем возрасте: когда, например, год есть $1/5$ нашего возраста, он кажется нам в 10 раз длиннее, чем когда он равен лишь $1/50$ его. Эта разница в быстроте движения времени оказывает самое решительное влияние на весь характер нашего бытия в каждом возрасте. Прежде всего, в зависимости от нее, детский возраст, охватывает всего только приблизительно 15 лет, оказывается, однако, самым длинным периодом в жизни и потому наиболее богат воспоминаниями; затем мы всегда бываем подвержены скуке в обратном отношении к нашему возрасту: дети нуждаются в постоянном времяпрепровождении — будет ли это игра или работа; если же оно прекращается, ими тотчас овладевает ужасная скука. И юноши еще сильно ей подвержены, с тревогой взирая на незаполненные часы. В зрелом возрасте скука все более и более исчезает; для стариков время постоянно кажется слишком коротким, и дни проносятся с быстротой стрелы...

...Наибольшая энергия и наивысшее напряжение умственных сил наблюдается, без сомнения, в молодости, самое позднее — до 35-летнего возраста: с этих пор начинается ослабление, хотя и очень медленное.

Однако позднейшие годы и даже старость не остаются за это без возмещения в интеллектуальной сфере...

...В более широком смысле можно сказать и так: первые сорок лет нашей жизни дают текст, последующие тридцать — комментарий к нему, с помощью которого мы только и можем надлежащим образом понять истинный смысл и связь текста, вместе с его моралью и всеми тонкостями.

Под конец жизни дело идет, таким образом, как в конце маскарада, когда снимаются маски. Мы видим тогда, кто собственно были те, с кем мы приходили в соприкосновение на протяжении своей житейской карьеры. Ибо характеры выяснились, дела принесли свои плоды, труды наши получили правильную оценку, и все призраки рассеялись. Ведь для всего этого нужно было время. Всего страннее, однако, то, что и в самих себя, свою собственную цель и намерения, мы тоже собственно узнаем и начинаем понимать только к концу жизни, особенно что касается нашего отношения к миру, к другим. Правда, нам приходится при этом часто, но не всегда, отводить себе более низкое место, чем мы предполагали раньше, а иногда и более высокое: в последнем случае это происходит оттого, что мы не имели достаточного представления о низменности людей и потому ставили себе более высокую цель, чем они. Между прочим, мы узнаем также, насколько и чему можно доверять...

...В ведийских «Упанишадах» (т. 11, стр. 53) естественной продолжительностью жизни признается 100 лет. Мне кажется, это верно: ибо мною замечено, что только те, кто переступил за 90-й год, получают себе в удел эвтаназию, т.е. умирают без всякой болезни и мучений, а также без апоплексии, судорог, без хрипенья, иногда даже не побледнев, большею частью сидя и притом после еды, — лучше сказать, они совсем не умирают, а только перестают жить. Во всяком более раннем возрасте человек умирает исключительно от болезней, иными словами — преждевременно.

Человеческую жизнь собственно нельзя назвать ни долгой, ни краткой, так как в сущности она служит меркой, по которой мы делаем оценку всем остальным периодам жизни.

Основная разница между молодостью и старостью остается все-таки та, что у первой впереди жизнь, у второй — смерть, что, стало быть, первая обладает коротким прошлым и долгим будущим, а вторая — наоборот. Действительно, когда человек стар, для него остается еще только смерть, а когда он молод, перед ним жизнь, — и еще вопрос, что из двух страшнее, и не есть ли жизнь, взятая в целости, такая вещь, которую лучше иметь позади, нежели впереди себя. Ведь уже сказано в «Экклезиасте» (7, стих 2): «день смерти лучше дня рождения». Желать очень долгой жизни — во всяком случае, желание смелое. Ибо кто долго живет, видит много «зла», — гласит испанская пословица...

Переконали, що більшість із моїх читачів згідні з філософськими поглядами Артура Шопенгауера, які я навів вище. Просто дивує сучасність думки цього автора, висловленої ним близько 150 років тому. А я собі лише можу дорікнути словами Віктора Гюго:

Герои, вы ушли... а я — всего лишь я!
Ну что ж... я одиночество постиг —
Наедине с собой, среди любимых книг...

«Серед любимих книг...». Як багато часу свого життя я віддав книгам. Я часом хизуюся тим, що майже постійно спілкувався з внуками, дітьми. Але, аналізуючи пройдений шлях, бачу, що діти, онуки та дружина у вимірі часу не були на першому місці. Підготовка та захист кандидатської і докторської дисертацій у перші десять років моєї трудової діяльності після закінчення інституту, підготовка та вихід друком за цей період чотирьох монографій, однієї науково-популярної брошури, десятки наукових статей, доповіді на наукових конференціях, з'їздах... — були результатом не лише власних спостережень, а й ознайомлення не з десятками чи сотнями, а з тисячами публікацій: наукових книг, статей і їх аналізом. Одночасно, як будь-яку пересічну людину, мене тягнуло до художньої літератури. Іноді бурхливо. Так, одного разу я протягом 2–3 місяців прочитав усю художню літературу, яка була в моїй бібліотеці. Читав ночами. До 3–4 годин. Систематично опрацьовував «Роман-газету», постійним передплатником якої був.

Ось уже вісім років я пишу та й пишу свої спогади та роздуми і не бачу їм кінця. І на цьому фоні можу із сумом стверджувати, що *vita comnium breve* (життя — це короткий сон). І, незважаючи на це, я залишаюся мандрівником...

Я странник убогий,
С вечерней звездой
Пою я о Боге
Касаткой степной.

На шелковом блюде
Опада осин,
Послушайте, люди,
Ухлюпы трясин.

Ширком в луговины,
Целую сосну,
Поют быстровины
Про рай и весну.

Я, странник убогий,
Молюсь в синеву.
На палой дороге
Ложуся в траву.
Покоюся сладко
Меж росновых бус;
На сердце лампадка,
А в сердце Исус.

Сергей Есенин

І все-таки людина розумна, як правило, надсилає мені позитивні життєві сигнали. Ось напередодні мого 80-річчя отримую від Людмили Василівни таке привітання:

Вельмишановний Іване Семеновичу!

З Новим 2009 роком та Різдвом Христовим!

Вам і Вашій родині бажаю сонечком зігрітих днів, радості, кохання, теплих і приємних слів, здійснення бажання!

Несподіванок в житті
Світлих і прекрасних,
Кожна мить в своїй красі
Хай приносить щастя!

Дуже вдячна за добру пам'ять. З великим інтересом читаю Ваші книжки.

З повагою,

підпис

9. 12. 08.

Людмила Василівна Новицька-Усенко, мати трьох синів (Олександр, Віталій, Михайло), член-кореспондент Академії медичних наук України,

член-кореспондент національної Академії наук України, доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат премії Уряду Російської Федерації, лауреат Державної премії України, відмінник охорони здоров'я, ректор Дніпропетровської державної медичної академії (1981–1996), завідувач кафедри анестезіології та інтенсивної терапії (з 1973 р.), автор понад 500 наукових робіт, з яких 26 монографій, довідників, підручників, 12 патентів та авторських свідоцтв, підготувала 5 докторів та 43 кандидата медичних наук, була депутатом Верховної Ради України, депутатом міської ради Дніпропетровська...

Господи, невже таке можливо?! Це подібно до казки! У сім'ї одні хлопці, і жодної дівчини-помічниці! Життя Людмили Василівни — це життя-фантастика, це приклад того, що всяку мрію можна втілити в дійсність, це приклад неосяжних можливостей жінки... Де знайти ті слова, слово, що відтворило би таких жінок, жінку, як Людмила Василівна...

О, ДЕ ТИ, СЛОВО?!

О, де ти, слово, вірне і незвичне?
В житті тебе я часом позичав
Як не в Шевченка, то Франка й Павличка.
Де ж ти моє? Весь вік я працював,

Аби тебе добути із граніту,
З людського духу, в полі з колоска.
Я за тобою йшов аж на край світу,
Здіймався увись, де ластівка метка

Крильми писала стрімко оду літу,
Тримаючи у дзьобі промінець.
В літах шукав, яким нема вже ліку,
В прозорості шукав свій рішенець.

Проте я вірю, що тебе відкрию
У мить твого сіяння в добрий час.
І мо' тоді здолаю чорторії,
Що стримують ходу і глушать глас.

Леонід Закордонець

Це пам'ятка про службову зустріч із Людмилою Василівною — ректором Дніпропетровського медичного інституту, головою комісії, яка за завданням МОЗ України аналізувала п'ятирічну діяльність нашого вузу. Були такі часи. Кожні п'ять років кожний медичний вуз України підлягав комплексній перевірці всіх напрямків діяльності (навчальна, наукова, лікувально-профілактична, виховна). Це була надзвичайно глибока перевірка. У даному випадку я надаю слово Людмилі Василівні на Вченій раді Тернопільського медичного інституту для інформації за результатами комплексної перевірки. У нас не надто веселі обличчя. Адже, крім позитивних слів, ми почули чимало і критичних.

Декілька років тому комплексна комісія МОЗ України, яку я очолював, аналізувала наукову діяльність Дніпропетровського медичного інституту (в той час ректором його була професор Крижанівська, відомий в СРСР терапевт). Лише в Дніпропетровському медичному вузі

ректорами були жінки. Я сьогодні впевнений, що можливості жінки як першого керівника в усі часи недооцінювались. І тому ми маємо те, що маємо.

Чому ж ми, чоловіки, так часто оминаємо в житті тих, кого Василь Симоненко називає: «А значить — Мати правди на землі»?

ВКЛОНИСЯ ЇЙ

...Жінки — матері нашого народу

О. Довженко

Коли малим ти вперше став на ноги —
Яка ж то радість матері була!
Від тихої колиски до порога
Вона тебе за руку повела.
Вона прибігла стомлена з роботи,
І, може, сон їй очі замикав,
І дома — новий клопіт і турботи,
І довга низка непочатих справ.
І ти не знав, що терпли в неї руки,
Коли вона сідала до стола
І, затаївши біль в душі і муку,
Із батьком річ проникливу вела.
Вона писала: «Добре нам живеться,
Ти ж про одне, про перемогу дбай.
Уже синок наш бігає й сміється...
Скоріше окупантів добивай...»
Вона усе тоді робити вміла,
Вона усе тоді робить могла,
Вона усім нам щедро уділила
І ласки, і сердечного тепла.
Їй не шкодуй синівської любові,
Її мозолі й зморшки — все шануй,
Вклонися їй, скажи привітне слово
І руки працьовиті поцілуй.
Навчись її всім серцем поважати
І берегти від злоби і наруг:
Радянська (українська — І. С.) жінка —
трудівниця, мати, —

Вона твій перший і надійний друг.
Їй по плечу, здається, світ підняти,
Їй справи по плечу — великі і малі,
Бо це ж вона — вона народу мати,
А значить —

Мати правди на землі.

6* Сміян І. Що це — людина?..

«...Жінки — матері нашого народу», «...мати правди на землі», *mater semper est certa* (мати завжди напевно відома)... Давайте ж про це щомиті пам'ятати. І не тільки пам'ятати.

А через декілька місяців я отримав ще одного листа від Людмили Василівни:

Вельмишановний Івану Семеновичу!

Дуже вдячна за отриману книжку Ваших спогадів і роздумів. Прочитала з великим інтересом. Вразило глибоке знання літератури і влучне використання літературних творів за текстом та добра пам'ять про людей, що зустрічалися на Вашому життєвому шляху.

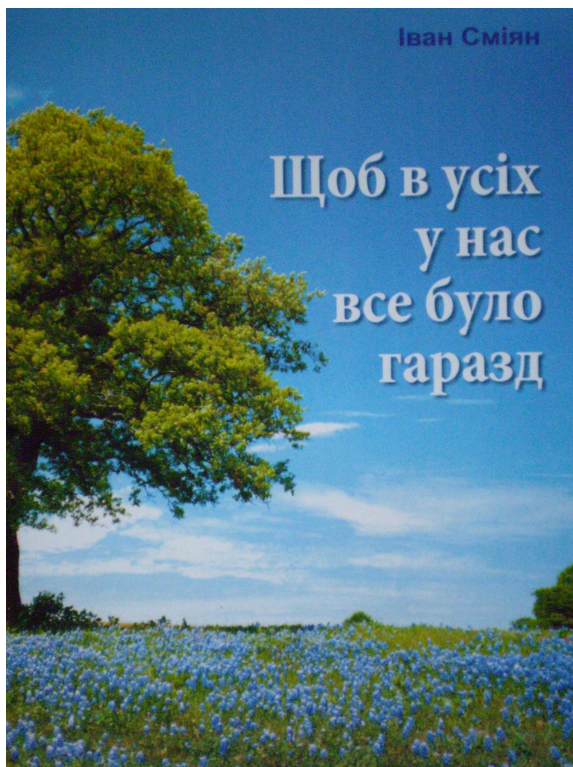
Щиро бажаю Вам натхнення і нових цікавих творів, нових успіхів, доброго здоров'я на довгі-довгі роки, родинного щастя.

З великою повагою

підпис

31. 08. 09.

Ось ця книга, про яку веде мову Л. В.

Я вдячний долі за те, що вона надала мені можливість багато років спілкуватися з Людмилою Василівною — чудовим організатором і знавцем вищої медичної школи, відомим вченим та л і к а р е м, порядною, з великою ступеню гідністю, людиною, привабливою, симпатичною жіночкою та зразковою мамою. Вона може проголосити та й заспівати пісню Вадима Крищенка на музику В. Домшинського з репертуару Раїси Кириченко:

Я ГОРДА ЖІНКА

В житті дорога нелегка —
Бо щось загубиться, знайдеться,
Щось відпливе, як та ріка,

А щось притулиться до серця.
Так, як підказує любов —
Ходжу, стою, радію, мучусь.
І починаю пісню знов,
Бо в ній моя небесна участь.

Приспів:
Життя казало: покорись,
Ще нижче до землі погнись.
Над полем, над стежинкою
Розвійся десь сніжинкою,
Та ще позбудься врешті ти
Відвертості і прямоти,
Щоб непомітно відцвісти —
Але я горда, горда жінка.

Не хочу згадувати зло,
Свої удачі й невдачі.
Те що було — вже відбуло,
Ніхто їх не переінакшить.
Хай доля сили принесе
Для слова щирого й вітання...
Я ще не виспівала все,
Ця пісня в мене не остання.

Приспів.

Це також згадка про чудове місто на Дніпрі — Дніпропетровськ, про його талановитих людей. Про середину 90-х років минулого століття, коли в цьому славному українському місті проходила колегія МОЗ України, на якій я також виступав.

Ця колегія, на відміну від інших таких заходів, мала свою, лише свою історію. Ми всі чекали на міністра Володимира Олексійовича Боброва. Але... Він не з'явився в Дніпропетровську, в місті, в якому він у медичному вузі попрацював багато років. Президент не дочекався проведення колегії МОЗ України та запропонував йому повернутися на минуле місце праці — директором інституту кардіології ім. М. Д. Стражеска. Тому «героєм дня» був перший заступник міністра Андрій Михайлович Сердюк, який зайняв місце Володимира Олексійовича (після колегії).

Коли я виступив на колегії, то за лаштунками сцени зустрів Андрія Михайловича, який сказав, що мої виступи завжди вирізняються ясністю, прямою мислення... Я, звичайно, подякував. Мені було приємно це почути від мого завітрашнього Міністра. Але парадокси є невід'ємною часткою нашого життя. Незважаючи на чудове ставлення Міністра (А. М.) до мене, він жодного разу не запропонував мені виступити на колегії, чого не було в період інших Міністрів за моє ректорство. Для необізнаного читача хочу пояснити, що на колегії МОЗ України виступали і, думаю, виступають лише ті особи, яким це дійство пропонується. Якось я вирішив порушити це правило, написав у президію колегії три записки з проханням надати слово. Відповіді не отримав. Я навіть писав, про що хочу говорити. Це загальноприйнята метода «дискусій» у нашій країні — Україні. Ось днями проводилося парламентське слухання з гуманітарних питань, де Томенко (віце-спікер Верховної Ради) оголосив, що виступатимуть ті, кого записав для виступу комітет Верховної Ради. А записує не комітет, а голова комітету. Так що я ще декілька років не говорив би про свободу слова. Правда, у мене є свобода слова: сам пишу, сам організовую видання своїх книг, сам їх фінансую, сам розповсюджую. І я вам, читачу, щиро скажу, що таким станом речей я більш ніж задоволений. Навіть можу стверджувати, що так вільно я ніколи не почувався. Хочу пишу, хочу — ні. Сам собі господар. «Сам п'ю, сам гуляю, сам стелюся, сам лягаю...».

Кожного, хто прибував на цю колегію в Дніпропетровськ, зустрічала поважна людина. Мене — Георгій Вікторович Дзяк, теперішній ректор цього вузу, академік АМН України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри госпітальної терапії. Георгій Вікторович спокійна поміркована людина. Його тато був відомим ревматологом у колишньому Союзі. Г. В., зі слів моєї доньки Світлани, яка удосконалюється на ревматології, він в Україні є найбільш досконалим науковцем в цій ділянці медицини. Як за формою, так і за змістом. Для ректора, адміністративного працівника у вищій освіті, більшої похвали не може бути.

Я знову повернуся до колегії. Після офіційної частини цього важливого дійства була й неофіційна. На ній я запросив до танцю молоду

симпатичну жіночку, яка сиділа поруч із Георгієм Вікторовичем. Після танцю я сказав Георгію Вікторовичу декілька теплих слів про його аспірантку. Я думав, що то його аспірантка. Але Г. В. поправив мене: я танцював із завідувачкою кафедри, його дружиною. Ось так я «влип».

Повертаюсь до фотографії. Нас, «західників», «зняли» з потягу та доставили в кімнату «адаптації», де нас привітав проректор з наукової та лікувальної роботи цього поважного ВНЗ (перший зліва), член-кореспондент АМН України, академік Міжнародної академії бджільництва, доктор медичних наук, професор, лауреат державної премії України, заслужений діяч науки і техніки, завідувач кафедри урології Дніпропетровської медичної академії. Бачите, як його щось в нас здивувало — він, посміхаючись, взявся долонею за ліву щоку. Може, тому, що я (поруч із ним) зразу «схопився» за чарчину, може, тому, що академік Михайло Петрович Павловський (ректор зі Львова, поруч зі мною зліва) щось цікаве йому повідомив чи академік Євген Михайлович Нейко (ректор з Івано-Франківська) незвично вітає нового гостя, який перебуває поза кадром. Навіть ця миттєвість підтверджує, що є

БОЖЕСЬКЕ В ЛЮДСЬКІМ ДУСІ

Коли ти в світ слав рід людський,
Життя в людей зробив борбою,
Свою ти Божеськість їм дав —
Дух, творчу силу із любовою.

Людськеє серце гріх сплямив
І роз'єднав людей з тобою,
І помрачила в їх серцях
Та творчість духу із любовою.

Та встало світло по тьмі ночі,
Ти поєднав людей з собою,
Нове життя у світ живий влила
Знов творчість духу із любовою.

Дух наш із Твого Духу родом
І вічно зв'язаний з тобою,
А вічні огнива ті —
Лиш творчість Духу із любовою.

Іван Франко

Я сам собі заздрю. Заздрю, що на моєму тривалому життєвому шляху зустрічалось так багато доброзичливих, розумних, щирих та усміхнених до землян людей. Я про них пишу, пишу у всіх своїх книгах спогадів і роздумів... І не бачу кінця цим оповіданням.

Сказане добре проглядає з наступного листа:

Київ, 30. VI. 2009.

Вельмишановний Іване Семеновичу!

Щиросердечно вдячний Вам за чергову — «чотирнадцяту книгу» («Щоб в усіх у нас все було гаразд» — І. С.). Щойно, отримавши сьогодні, переглянув її «по діагоналі», але буду читати, тому що текст заохочує до читання формою і стилем, філософським з моральною оцінкою ставлення до описуваних подій, фактів, особистостей.

Щиро дякую і бажаю продовжити ряд щонайменше удвічі.

З глибокою повагою

підпис

Ці доброзичливі слова, які надихають мене на подальшу творчу працю, написав Любомир Антонович Пиріг, академік Академії медичних наук України, член-кореспондент НАН України, доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри нефрології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика МОЗ України. Любомир Антонович є провідним ученим-нефрологом України, був багаторічним головним нефрологом МОЗ України (1979–1993 рр.), президентом Української асоціації нефрологів (1982–2005 рр.), президентом Всеукраїнського лікарського товариства (1990–2007 рр.), є почесним президентом Світової федерації українських лікарських товариств...

Я не знаю іншого лікаря чи вченого-медика, який би так системно і настирливо пропагував медичні знання та ставив різноманітні проблемні медичні питання на обговорення в різноманітних ЗМІ.

Любомиру Антоновичу притаманні

ДВІ ДОРОГИ

Ввік до заслуги дві ведуть дороги,
І дві корони життя нам може дати:
Одна — трудиться і калічить ноги,
А друга — з вірою й молитвою страждати.

Щаслив муж і народ, якого воля
Судьби веде з одної та на другу,
Із поля праці до терпіння поля,
Щоб мовчки йшов через огні й наругу.

Аби ступав, мов ніччю путник в полі,
З сльозою в очі та надією в душі,
Що ще діждеться ранку, світла й волі.

І нас, брати, отак веде рука судьби;
Йдучи з молитвою наперекір неволі,
Ідім до світла, щастя та любови.

Іван Франко

Nos est vivere bis, vita posse priore frui (Уміти насолоджуватися прожитим життям — це значить жити двічі). Якщо прийняти зміст цього латинського вислову відносно себе, то я в останні роки живу в другий раз. Другий — це життя в моїх спогадах і роздумах. Причому, воно ще краще, аніж перше: пам'ять залишає в скарбничці лише добре, тепле, світле... Всі, хто ознайомиться з моїми книгами переконуються в цьому. Ось чому я настирливо раджу кожній людині в кінці свого життєвого шляху в спокійних умовах, не поспішаючи, прожити друге життя — життя спогадів найкращих хвилин, годин, тижнів, місяців, років свого «перебування» на з е м л і: життя у л ю б о в и. А

У ЛЮБОВИ — НАЙБІЛЬША СИЛА ЛЮДИНИ

П о ч у в а н н я л ю б о в и в р о д ж е н е л ю д и н и.

13. а) Люди так зі своєї природи зв'язані з собою, щоб без товариства інших людей не можуть обійтися. Життя кожної людини так зв'язане з життям других, що само собою ніяк не в силі існувати.

Порівняння: якщо рослина черпає життя з коріння, зі землі, — так і людина серед людства: — доти живе, доки держиться (свого кореня): —

суспільства. І як рослина, відірвана від коріння, сохне, — так само гине й людина, відірвана від (свого середовища) — людей.

А тією силою, що в'яже і споює людей зі собою, — то сама природна, несвідома любов.

б) Спільне добро чинить із людей одне тіло, а якраз те спільне добро є основою всякої любови.

Почуття й свідомість цього спільного добра, яке лучить людей, веде людину до розуміння, що загальне добро — то її власне добро, а ближні її, то наче вона сама! І тому тією самою любов'ю, якою людина сама себе любить, мусить вона любити й ціле людство.

в) До того всі люди на цьому світі становлять одну родину. І людина до людини так подібна з усіма добрими й лихими рисами людської природи, що в кожній людині бачимо образ нашої власної істоти. Тому були б ми самі собі ворогами, коли б не любили людської природи, — учасниками якої ми саме й є.

г) А додайте ще, що з природи ми вразливі на все те, що відчують інші. Людські серця так тісно пов'язані з собою, що кожне порушення одного серця вправляє в рух усі інші; відгомонам відбивається об другі серця, наче той гомін дзвонів, що мчить по хвилях повітря...

Тому людина, свідомо своєї людської природи, не може не бути приятелем людей!

Отже, нема між людьми більш житлової (елементарної) сили, ніж любов; — вона загальнолюдська! (Уривок із розділу «1901 р., січня 4/17/, Станіславів — Львів. — Пастирське послання митр. Андрея Шептицького до духовенства та вірних На й б і л ь ш а З а п о в і д ь. Кн.: «Церква і суспільне питання». Львів, 1998, т. II).

Наведене твердження не може викликати заперечень. І навіть більше: лише любов між людьми є основою існування людської цивілізації.

На жаль, є й протилежні стосунки людських взаємин, свідками та учасниками яких буває людина (в родині, на виробництві, в побуті...), я б навіть дозволив собі стверджувати — кожна людина. Це

САМОЛЮБСТВО — ДЖЕРЕЛО НЕНАВИСТИ (ТАМ ЖЕ, ПРОДОВЖЕННЯ)

14. І ця загальна людська любов не була б рідкістю поміж людьми, коли б не ділила їх від себе перебільшена і зле зрозуміла самолюбов, — любов себе самого; — коли б люди не вважали часто своїм добром того, що противиться добру інших людей.

Ось із цього то постають роздори, ненависті та війни... — А вони стаються тим загальнішим явищем, чим менш поміж людьми загальної свідомості того, що є для людей правдивим, єдиним добром.

І чим більше люди відвертаються від вищих, загальніших моральних дібр, — а звертаються до дібр матеріальних, — тим більше розходяться; — тим менше поміж ними любови.

Люди, ідеалом яких є догоджувати собі та дізнавати приємностей одної хвилини, — люди, що шукають свого щастя в похотях, багатствах і славі, — «люди», «котрим бог — черево», — як каже св. Павло, — (Флп. 3, 19) — ті люди перестають почуватися до солідарності з другими людьми. Вони стають для них чужими та перестають їх любити.

Ось до якого низького, матеріального та пристрасного поняття про світ і людей склонюється зіпсована через гріх людська природа!

А що таке розуміння світу та людей чоловікові звичайно подобається, — то людство чимраз частіше ним кермується. І замість стреміти до чимраз більшого з'єднання, — воно поспішно чимраз більше котиться по похилій площі до чимраз більшого упадку й розкладу. Розбивається на самолюбні атоми і чимраз більше затрачає свідомість єдності й любови.

Особливу небезпеку людській любові можна спостерігати, «Коли погана людина прикидається доброю, то тоді вона найгірша» (Публілій Сір) — *Malus bonum ubi se semular, tunc est pessimus*.

Дуже багато написано і сказано про добро і зло протягом людської історії. Таке враження, що одне пробуджує друге і, навпаки. Що добро чи зло не може самотійно функціонувати. Що боротьба добра зі злом приводить не тільки до перемоги добра, а й до прогресивних зрушень у людському суспільстві.

То было, будет и всегда бывает —
Зло следует добру, потом обратно
Добро себе на смену призывает.
Признаться, я слышал неоднократно,
Кто губит образ жизни непотребной
Царей и государство безвозвратно
И как для них, наоборот, целебны,
Основы их величья воздвигая,
Посты, благотворительность, молебны.
Однако есть теория другая —
Что плотский грех держав еще не рушит
И не спасает набожность благая,
А вера в то, что можно быть баклуши,
Взывая к Божьей милости смиренно,
Уже сгубила много царств на суше.
Нужны молитвы, это несомненно,
И тот безумец, кто народ лишает
Обряды его веры сокровенной,
Ведь польза, верно, есть от них большая —
Без них родятся смуты и раздоры,
Единство же судьбу держав решает;
Но если сыщется глупец, который
Под ветхой крышей ждет спасенья свыше,
Не думая искать другой опоры,
Он будет погребен под этой крышей.

Макиавелли (1469–1527)

Що ж до мене, моїх відчуттів, людини, яка своє сьогодення пов'язує переважно з минулим, то я бажав би цей стан виразити словами Василя Васильовича Розанова (1856–1919):

«...Что самое лучшее в прошедшем и давно прошедшем? Свой хороший или мало-мальски порядочный поступок. И еще — добрая встреча: т.е. узнавания доброго, подходящего, милого человека. Вот это в старости ложится светлой, светлой полосой, и с таким утешением смотришь на эти полосы, увы, немногие.

Но шумные удовольствия (у меня немного)? так называемые «наслаждения»? они были приятны только в момент получения, и не имеют никакого значения для «потом».

Только в старости узнаешь, что «надо было хорошо жить». В юности это даже не приходит на ум. В зрелом возрасте — не приходит. А в старости воспоминание о добром поступке, о ласковом отношении, о деликатном отношении — единственный «светлый гость» в «комнату» (в душу)».

Оце й увесь *succiculum vitae* (опис життя). А може, й не увесь?! Може, більш оптимістично?: «Виправляй минуле, керуй теперішнім, передбачай майбутнє» (Сенека)! Тим більше, що мої добрі друзі, знайомі, близькі постійно збуджують та активізують мою життєву діяльність. І вони сприяють тому, що я кожний ранок майже кричу: *Ad opus!* (До праці! До справи!).

«Вони» — це ті добрі люди, про яких я писав і буду писати, сподіваюся, ще довго...

Суми, липень, 2009-11-26

Вельмишановні наші Ліда та Іван!

З великою вдячністю отримав «Том — 14». Спасибі! Дочитавши десь до середини, поклав книгу розворотом обкладинки догори і був приємно вражений могутнім чудо-древом (здається дубом) і поряд під кроною — надійним захистом — маленьке деревце...

Спочатку промайнула, а потім ствердилася думка, що ця картина на фоні ясного малохмарного неба та коври з квітками на зеленому полі є символічним і філософським відображенням життя автора: ...«Іван і діти на теренах буття»...

На моє переконання, Іване, у тебе немає дітей своїх і чужих, а є наші.

Для самих маленьких у тебе — молоко тільки материнське, для школярів заповіді В. Сухомлинського і всі дитячі санаторії держави, для студентів особистий приклад і поезія Л. Костенко, для онуків духовні настанови і дідівська турбота... а для ненароджених рецепти поведінки

майбутньої матері — для появи в суспільстві здорового покоління — і так ізо дня в день!

Дай, Боже, тобі здоров'я і натхнення, щоб присвята, «а ми йдемо, а ми...» була надійною реалізацією.

Бажаю Вам благополуччя. Обнімаємо, Микола і Мотя.

Ну як після такого листа мого однокашника по Харківському медичному інституту і друга по праці в медицині з 1957 року, не загорітися до написання майбутньої книги, не зустрінути схід сонечка з лагідною посмішкою, не поговорити про те, про се зі своїм чотирьохногим другом Яриком, не помітити, що ось напередодні грудня місяця бузок «випускає» свої бруньки, що різнокольорові хризантеми продовжують вітати мене ранком і ввечері, в погоду і непогоду, що...

Коли я отримую подібного листа, то мій мозок залишають такі «запоморочки» нашого суспільного життя, про які пише Василь Герасимчук:

СЛЕПОЙ ПРОРОК

И Джуда не спасла.

Ни чары, ни слова не помогли.
И волосы рвала в бессильи Джуда.
Христа же на Голгофу повели
и — нет Его...
(Гневно).
А вы ждали все чуда?!
И где?! У нас, где нет креста пустого?
Где друг друга за деньги продает?
Где на суде неправом на святого
убийца показания дает?
Где у казны мошенники и воры?
Где людям нет життя от этой своры?
Где весь народ в ярме или узде?
Где трусы и доносчики везде?
Тут все давно прошли такую выучку,
Что вам никто здесь не придет на выручку!

Лишь скажет каждый, голову склоня:
«Пусть распинают. Лишь бы не меня».
Отважный и на сей раз не нашелся.
Теперь храбры все в роще да в лесу!

Уривок із трагедії «Распятие»

А я продовжую свій «гучний банкет».

м. Суми — 9. 09. 09 (аж три дев'ятки! Це — на все добре. — І. С.).

Дорогі наші Ваня і Ліда!

Раді поспілкуватися з Вами за допомогою пошти.

Ваня, знаючи твоє кредо і любов до мами, материнства і дітей, не можу не надіслати нарис про подвиг жінки-МАТЕРІ на Сумщині. Думаю, що Вам це відомо, але кожен матеріал різний.

Через дорогу від нашого дому з допомогою В. Стельмаха — НБУ побудувало приміщення для наукової бібліотеки банківської академії. Хоча спочатку вона планувалася як міжвузівська. В Сумах (!) три університети і одна академія. Он як живемо! Хто б подумав в 1945–46 роках про такий прогрес в освіті? Тільки ж сільські лікарні без лікарів, та і в Сумах посади дільничних терапевтів і педіатрів укомплектовані наполовину, аграрники теж не доїжджають до села — оце такий прогрес — «вперед, вперед, брати...».

Ми потихеньку топчемося, незважаючи на примхи, що є ознаками років (Коля і Мотя ще продовжують працювати «на службі» — І. С.) — та все це закономірно.

Обнімаємо. Цілуємо.

Пшеничні

Я не втримався і наводжу лише передмову до статті, яку надіслав мені Микола Михайлович (Петро Нестеренко, «Сільські вісті» 18 серпня 2009):

ПАМ'ЯТЬ. РОМЕНСЬКА МАДОННА

Яскраве сонце і особливе посольське буйноцвіття трав, квітів і кольорів. Усмішки й обійми. Сльози і спогади. Знову, як і в попередні роки, до затишного міста Ромни з'їхались діти Олександрів Аврамівни Деревської. Разом з ними — її вже внуки і правнуки. Єдиною родиною стоять біля пам'ятника Матері-героїні. Ті, які проживають у Ромнах (а це Віра, Віктор, Наталія, Лідія, Валерій) і ті, котрі приїхали з усіх кінців України і країн колишнього Радянського Союзу. А прибули вони до міста над Сулою, аби пом'янути за православною традицією, вшанувати світлу пам'ять найдорожчої у світі людини — Матері. Вона, їхня мама, дістала вічне життя і щире вдячність мільйонів людей у всьому світі.

...Здавалося: ось зараз із-за цього повороту вийде худенька жінка у по-дитячому скромному пальтечку і зсунутому на бік береті. Її рівне темне з сивиною волосся акуратно зачесане, погляд карих очей випромінює тепло. Всіх би зігріла, захистила від біди. Поспішає. І швидше за все не сама: за руку з нею чи попереду обов'язково хлопчик або дівчинка. А то і двоє-троє. Одягнені теж скромно, але з любов'ю і з якоюсь особливою акуратністю. Недарма ж через багато років, коли вже стануть дорослими, діти згадуватимуть: найчастіше маму бачили за пранням...

Її немає рівно п'ятдесят років. Не віряться!.. тому що незгасно горить у серцях її дітей живий вогонь материнського серця. Величезне багатство залишила після себе Мати».

І останні речення з цієї статті:

«На будинку № 22 по вулиці інтернаціональній, де свого часу виховувались діти (нині тут мешкає один з Деревських — Валерій Омелянович) прикріплена меморіальна дошка: «В цьому будинку жила 1946 по 1959 роки людина великого серця Олександра Аврамівна Деревська, яка виховала 48 дітей різних національностей».

І по сьогодні, через півсотні літ після смерті Матері, її люблять, пам'ятають. Що ж, роменська мадонна заслужила таке визнання. Бо воістину була святою».

Дійсно, святою. Я не можу, на превеликий жаль, збагнути: чому в теперішній час, в час значного благополуччя в порівнянні з наведеними роками, ми значно черствіші, ми значно витриваліші до дитячого болю та дитячої безвіри?..

Незважаючи на масований песимізм, мої оповідки свідчать про життєвий оптимізм, про стійке збереження основ людяності, людських стосунків, доброзичливості та душевності. Подібне може стверджувати лише пенсіонер (я) — людина, яка відійшла у фонд забуття, людина, від якої не залежить кар'єра і доля кого б то не було... «Та він же давно на пенсії, про що ви говорите...», «А це той, що колись у нас працював?...», «Гарна була людина (чи навпаки — ще при життю пенсіонера)...», «Сидів би там мовчки...». «А про кого ви це говорите? А-а-а!»...

У мене не виникає питань:

О, де вогню дістать для крові,
Для серця — бурі і любові,
Для вух — нечуваних громів,
Для уст — живих потоків слів...

Олександр Олесь

Це мені віддають мої близькі, мої давні добрі знайомі люди й оточуюче середовище свою довершеність:

Яка довершеність! Яка доцільність!
Яка ж гармонія навколо!
Вражає всесвіту чарівність,
Земля космічне креслить коло.
Хвилює людство Господа творіння,
Дивує людство до цих пір.
І всі наступні покоління
Побачать світло мертвих зір.

Валерій Дідух

А хвилі доброзичливості та життєвого натхнення продовжують надходити до мене:

Вельмишановний Іван Семенович!

Щиро дякую Вам за чергову (чотирнадцяту) книгу «Щоб в усіх нас все було гаразд» — маю впевненість, що вона не остання. У моїй (що колись належала Володимирі Олександровичу та, сподіваюсь, буде належати моїй дочці) шафі все тісніше становиться від Ваших книжок — це не може не радувати та надихати на подальше примноження традицій, як того Ви нам бажаєте.

Навчальний посібник «Хронический забор у дітей» вийшов з друку вже другим видання. Можливо перше Ви маєте, але мені приємно надіслати Вам і другу теж.

«Відлітають літа за літами
І ховає їх десь далина.
Я люблю рідний край, батька й маму
Гарну жінку і чарку вина...»

Це я цитую рядок з вірша «Тільки друг», який Ви наводите у книжці, бо це про мене теж.

Будьте здорові та щасливі своїм життям.

Щиро люблячий Вас

підпис

Підпис завідувача кафедри дитячої гастроентерології (перша і єдина в Україні) Харківської медичної академії післядипломної освіти, заслуженого діяча науки і техніки України, професора, доктора медичних наук Юрія Володимировича Белоусова, сина мого наукового керівника кандидатської і докторської дисертацій, члена-кореспондента АМН СРСР, заслуженого діяча науки, професора, доктора медичних наук Володимира Олександровича Белоусова.

І все наведене підтверджує, що я не лише у 33, а й на 81-му році свого життя не залишився «сам»:

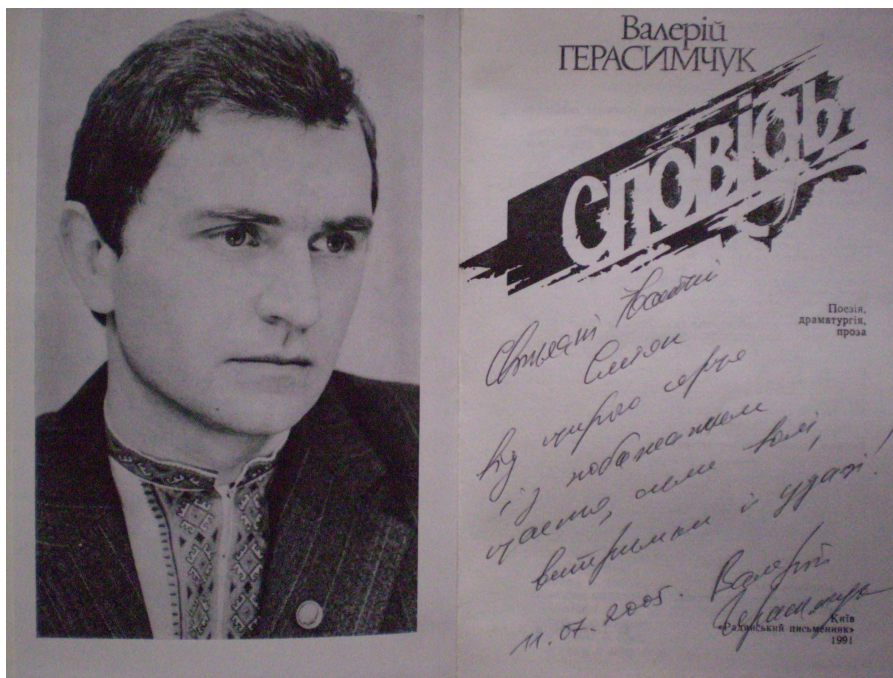
МАЛЕНЬКИЙ ІСУС

Вже мама й тато вийшли через браму,
яку ось-ось закриє страж-силач.
А Ти згубився й плачеш коло храму...
Чого Ти плачеш, хлопчику?
Не плач.

Згубитися в дитинстві — це природно.
Життя ж бо тільки почало свій круг,
Тебе ще ж не шмагають принародно!
І ще від Тебе не відрікся друг...
Ще підростають Іроди й Пілати —
їм теж не набагато більше літ.
Ти ще не йдеш на суд у їх палати!
Й ніхто ще не плює Тобі услід.
Тобі ж три роки тільки-но, сумному.
... Тож усміхнися... Й оченят не три...
.....
Найтяжче залишитися самому
не в три годочки,
а у 33.

Валерій Герасимчук

Цей вірш із книги, яку автор подарував моїй доньці й фотографію якої наводжу нижче.

На схилі свого життя я переконався, що все-таки homo homini amicus est (людина людині — друг), а не homo homini lupus est (людина людині — вовк. Платв).

Дивіться самі, яке багате моє життя спілкуванням на дев'ятому десятку років! Я цьому не перестаю дивуватися сам.

Вельмишановний Іване Семеновичу!
Від усього серця вітаю Вас із річницею
Великої Перемоги!

Багато років минуло від незабутнього травня 1945 року, але й сьогодні величний подвиг захисників і визволителів залишається невичерпним джерелом патріотизму, вірного служіння своєму народу. У цей славетний день ми згадуємо всіх, чиє життя забрала війна, низько вклоняємося та складаємо глибоку шану ветеранам, які на своїх плечах

винесли тягар війни та підняли країну з руїн у повоєнні роки, хто в тилу самовідданою працею наближав розгром ворога.

Бажаю міцного здоров'я, родинного благополуччя, довгих літ щасливого та мирного життя.

З глибокою повагою до Вас

Ректор Національного медичного університету

імені О. О. Богомольця, член-кореспондент

АМН України, професор

підпис

В. Ф. Москаленко

Це не лише приязне спілкування з Віталієм Федоровичем, людиною знаною, авторитетною та співбратом по Харківському національному медичному університету, а й відтворення мого життя в повоєнні і післявоєнні роки. Роки надзвичайного фізичного, матеріального і морального напруження, роки надзвичайних втрат. Але я звертаю увагу лише на

ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ТАБЛИЦЫ

Число семей.

Процент повторных.

К продлению жизни поворот.

И вдруг хлестнули,

Будто порох,

В глаза слова:

«Прирост сирот».

...Достал письмо жених вчерашний,

Когда высотку занял взвод:

Коль сын — Алешкой,

Дочь — Наташей...»

Но шел уже

Прирост сирот.

Снега свинцовые хлестали,

Бросались беженки на лед,

Собой детишек укрывали,

Который год прирост сирот.

...Я дочитаю по порядку:

«Процент жилья»,

«Число больниц».

Оставлю память,
Как закладку,
На самой краткой
Из таблиц.

Анатолій Пшеничний

Приріст сиріт... У мене таке враження, що за кількістю сиріт та напівсиріт (це теж сироти) Україна у війну та після неї посідала перше місце серед усіх держав світу. Можливо, таке ж «почесне» місце для нас притаманне і в роки незалежної України, коли ми «ні з того, ні з сього» за 18 років втратили 6 млн населення, переважно в працездатному віці.

І що з цього приводу я, як істота розумна, можу сказати? На цей факт поки що не звернув уваги жоден вчений. Це прикро. Адже психологічний стан суспільства, яке відтворюється значною мірою сиротами і напівсиротами, має свої особливості, і не лише психологічні. У мене таке суб'єктивне враження, що ми більш вразливі від дій різного зомбування, що ми більш довірливі, ніж у цьому є необхідність...

А тепер щодо сиріт. Сьогодні, у передвиборний час, наш гарант не перестає пишатися своїми досягнення у зменшенні сиріт у державних організованих колективах та помітного їх збільшення в дитячих будинках сімейного типу (ДБСТ), де за виховання дитини відповідає одна або дві особи. Пишається не лише він. Ось вчитайтесь уважно в статтю Алли Котляр «Запізніле до ювілею. 20 листопада країни, які до цього причетні, відзначили 20-річчя конвенції ООН про права дитини, яку Україна ратифікувала в 1991 році» («ДТ» 28 листопада 2009). Наводжу тільки перше узагальнення:

«Статистика — така дивна річ. Її цифри безликі без порівняння і контекстів. От узяти, наприклад, число 103 542 — саме стільки в Україні на сьогодні дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки. Страшно звучить, правда? Але якщо порівняти із загальною кількістю дитячого населення — 8 325 687, то вийде трохи більше одного відсотка. А якщо відняти від першої цифри 62 965 (кількість дітей-сиріт і дітей позбавлених батьківської опіки, над якими встановлено опіку), а потім іще 6 665 (кількість дітей, які виховуються в прийомних сім'ях і ДБСТ),

то виявиться, що в різних інтернатних закладах України перебуває 33 922 дитини. І це начебто вже й не страшна цифра. Ну, якщо, звичайно, не надто замислюватися над тим, що кожна одиниця — доля маленького українського громадянина...

Страшно чути, що щодня в Україні народжується 1300 дітей, а позбавляється батьківської опіки 50! І все-таки дуже приємно знати, що щодня громадяни України всиновлюють 7 дітей, іноземці — 5; улаштовують у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу (ДБСТ) — 8 дітей, а під опіку і піклування — 40. Тобто в тій чи іншій формі знаходять сім'ю 60 дітей.

І хоча я нічого не можу сказати щодо того, чи стала за останні роки щасливішою українська молодь і чи можуть похвалитися вітчизняні фізична культура і спорт поліпшеними умовами для розвитку, у тому що стосується дітей, насамперед дітей-сиріт, Мінсім'ї, мабуть, справді є чим пишатися. Що й відзначила керівник представництва ЮНІСЕФ в Україні Юкіє Мокуо на прес-конференції, присвяченій 20-річному ювілею Конвенції ООН з прав людини, що проходила 19 листопада в УНІАН.

Хоча, на мій погляд, недавні скандали, пов'язані з обвинуваченнями в педофільії, дуже забруднили цю ідеалістичну картинку...

Чи є підстави пишатися таким станом речей? Можу з упевненістю сказати, що ні. У гарно організованих дитячих колективах харчування, фізичне і гуманітарне виховання побудоване не на інтуїції, як в дитячих будинках сімейного типу, а на наукових досягненнях. Більше того, діти перебувають під щоденним лікарським наглядом та спілкуються з вихователями — випускниками педагогічних університетів. У цьому випадку за життя, здоров'я і моральний стан душі дитини відповідальність несе держава, іншими словами — кожен з нас. В іншому випадку — одна або дві людини, особливостей характеру та освіченості яких ми не знаємо, просто вважаємо, що вони своїми вчинками здійснили подвиг. Хоча, практично, вони не несуть жодної і ні перед ким відповідальності за виховання і здоров'я малюка. Правда, мій земляк, Віктор Ющенко вже чітко визначився в цьому напрямку, і без наукових досліджень та доказів. Так, в одному з виступів 12. 12. 09 року (а їх за

один день було три чи чотири) в Тернополі він заявив, що в інтернатах виховуються злодії (геть Макаренків, Сухомлинських!...). Неочікувана заява! Якщо врахувати, що із цих установ вийшло багато сотень відомих у нашої державі і світі людей. Відповідальний підхід до цього питання (виховання дитини в різних колективах) потребує наукового вивчення та обґрунтованих висновків щодо порівняльної ефективності відносно здоров'я та морального стану дитини з урахуванням численних критеріїв, у тому числі й таких:

«...Аристотель («Никомахова етика», 1, 8) разделяет блага человеческой жизни на три класса — блага внешние, блага душевные и блага телесные, я, с своей стороны, удержу от этой классификации только ее трехчленность: то, от чего зависит разница в жребии смертных, может быть, на мой взгляд, сведено к трем основным пунктам. Вот они:

1. Что такое человек есть, — т.е. личность в самом широком смысле. Сюда относятся, следовательно, здоровье, сила, красота, темперамент, нравственный характер, ум и его развитие.
2. Что человек имеет, т.е. всякого рода собственность и владение.
3. Чем человек представляется. Под этим выражением, как известно, понимают, каков человек в представлении других, т.е. собственно как они себе его представляют. Таким образом, здесь мы имеем дело с мнением о нем, которое проявляется в тройкой форме — как честь, ранг и слава...»

Артур Шопенгауер.

Избранные произведения, М., 1993

При цьому слід пам'ятати, що чутливість дітей-сиріт до позитивних і негативних подразників значно підвищена, а в окремих випадках характеризується парадоксальністю.

На жаль, не одна Алла Котляр так довірливо ставиться до статистики, незважаючи на те, що є брехня, велика брехня і статистика. На підтвердження останнього наводжу незначну частку своєї доповіді на республіканській конференції «Актуальні питання патології органів травлення у дітей» (Тернопіль, 13-14 січня 2004):

ХРОНІЧНІ ХВОРОБИ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ У ДІТЕЙ: ПРОБЛЕМИ МИНУЛОГО, СЬОГОДЕННЯ І МАЙБУТНЬОГО

«Поширеність захворювань органів травлення не тільки у дітей, а й у дорослих декларується різними дослідниками зі значним неспівпадінням. Так, В. Т. Івашкін, Ф. І. Комаров (2002) відзначають, що виразкова хвороба в 1997 році (Росія) виявлена у 1,6 % населення, а В. Г. Передерій, С. М. Ткач (2003) — 10-15% всього дорослого населення (Київ). І це не дивно. Про таке розходження наведених даних свідчить і статистика по Тернопільській області (ідентичні дані, думаю, і по інших областях України). Так, по даних оргметодвідділу Тернопільської обласної дитячої клінічної лікарні (ТОДКЛ) виразкова хвороба дванадцятипалої кишки і шлунку в 2002 році зареєстрована у 25 дітей (0, 11 на 1000 дітей, по Україні — 0,5), а за результатами езофагогастродуоденоскопії лише в ТОДКЛ — у 102 дітей... Лише на базі ТОДКЛ виявлено кількість хворих з виразковою хворобою дванадцятипалої кишки і шлунку більш ніж в 4 рази, в порівнянні зі звітними даними по області...».

Мабуть, тому наведені статистичні дані про дітей-сиріт... мене не переконують. Також мене не влаштовує і твердження щодо наявності підстав щодо «пишатися» станом дітей-сиріт... Я вам, читачу, як педіатр, скажу більше: у нас немає підстав для того, щоб пишатися нашим ставленням навіть до дітей у звичайних сім'ях, нашим ставленням до стану їх харчування, фізичного та духовного виховання... Нашим — кожного з нас, суспільства загалом, держави зокрема. Цю мою думку підтверджує й Олександр Лук'яненко у своїй статті «Літературна Україна» від 3 грудня 2009 року):

ЧИ ТВОЯ ХАТА СКРАЮ?!

«Нещодавно на очі мені потрапила стаття «О, націє, ти дужа і вічна, як Бог...». Олексія Вертія з Сумщини («ЛУ» № 28-29 м. р.). Справді, лише природний розвиток святої для української душі вишні (дерева Все-вишнього) спричиняється до природного — чистого, майже містичного — її цвітіння. І лише завітчана відповідно до закону Всесвіту, вона вбирається в червоне ягідне намисто. А в яких умовах
107

квітне Україна? Чи відчуває вона свій неповторний усевіт? Чи ладна прислухатись до порад власного духу, щоб чекати щедрих сходів із посіяного нею зерна?

Роздивляєшся навкруги і думаєш, що давно вже втрачено у високих полинах стежку, здатну вивести Україну на її ШЛЯХ. Погляньмо хоча б туди, звідки починаються наші дороги в майбуття...

Звісно, годилось би згадати родину. Нині, за превалювання матеріального над духовним і прискореного плину часу, родина втрачає пріоритет у вихованні дитини. Школа стає таким собі «замінником родинного тепла», де дитина перебуває між початком і завершенням робочого дня батьків (це стосується й дошкільних дитячих установ — І. С.). На превеликий жаль, розмова про школу як про «другий дім» вийде саркастичною. І важко сказати, у чому саме око критика побачить більше негараздів: у відірваності дитини від школи як виховного закладу чи в тому, що українська сім'я доручає школі боротися за чистоту дитячої душі та глибину її українськості — замість робити це вдома.

Хотілось би сказати про Церкву. Та нещодавні події свідчать, що не зможе вона взяти під своє крило українську ідею, поки не буде об'єднана, поки не з'ясує, кого із «своїх» патріархів вона вітає, якою із «своїх» мов славить Творця... Тож надія, на жаль, не на неї.

Теперішній уклад життя потребує докорінного реформування. Та важко говорити про позитивні зміни, коли до державного управління залучено осіб, чий світогляд формувався за умов, розбіжних із принципами українського родинного обов'язку, національної гідності. Кардинальних змін можна буде очікувати лише тоді, коли співробітники Міністерства освіти і науки чи Міністерства економіки адекватно оцінюватимуть ситуацію на місцях, спонукані РОДОВОЮ (наРОДною) потребою.

Формування особистості нового (ноосферного) типу має опікуватися школа. Вихованці шкіл нового — РОДОЦЕНТРИЧНОГО — типу, працюючи на основі принципу РОДОВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, утвердять українську ментальність, з її ідеєю фізично, морально, духовно та соціально здорової людини.

Педагогічна теорія вже давно взяла на озброєння цю ідею. Але практика відстає від теорії... Часом іде навіть назадгузь, гублячи дитину через надмірне захоплення методологією, тим паче у вирі «болонізації».

Тисячолітні традиції українського національного виховання заклали підґрунтя для розвитку людини вільної — як у творчості, так і в житті. Візантійський хроніст Прокопій Кесарійський писав про те, що наші предки споконвіку жили в народоправстві. Священним було ставлення до роду: у біологічному сенсі — як до зміни поколінь, у теоретичному розумінні — як до Батька-Творця, у моральному — як до праведного шляху.

Усе це зобов'язувало думати про дітей — утілення «себе в майбутньому». Тож народоправство, як найсприятливіша суспільна форма, виростало з традиції. Так виховувалося почуття обов'язку перед рідним краєм, суспільством — родом. Однією з форм виконання обов'язку була участь у вікових зборах. Вересова книга твердить: «Віче мали: що віче ухвалить, то так і є; а що не ухвалено — не повинно бути».

Поняття «рід» уособлювало Всесвіт, бо все повстало з Батька-Роду, люди живуть у приРОДі, передаючи мудрість і подобу Творця у множинності наРОДу, у любові РОДини... Універсалізація поняття вимагала, щоб дотримання порядку в землях роду було справою всіх без винятку поколінь. Велику роль відігравала віра у надвікову сутність людини, бо пам'ять роду переходить від покоління до покоління, від батьків до дитини, тож і не дивно, що на вічі, згідно з Велесовою книгою, могли говорити й діти: «Усяк міг слово сказати — і то було благом». Чи не звідси походить прислів'я: «Устами дитини мовить істина».

Сходинкою до вершин національного виховання є плекання в серцях любові до рідного краю, до свого народу. Прилучення до обрядових дійств живило відчуття святості краю, сакрального зв'язку з ним русича-праукраїнця, про що свідчить прислів'я та приказки: «Або будем на Русі, або пропадем усі»; «У чужій сторонці не так світить сонце»; «Рідна земля і у жмені мила»; «Рідний край — земний рай»; «Де рідний край, там і під ялиною рай»... Мова, пісня, танець, ремесло, звичаї, традиції — усе це формує національний світогляд.

Чужий стереотип «Краще там, де нас немає» витіснив одвічну мудрість» «Свій край наче рай». Патріотична сентенція спонукала докладати максимум зусиль, щоб поліпшити життя, коли воно здавалось недосконалим (а не тікати на чужину в пошуках примарного щастя): «І все повернути маємо ті степові могили і оберігати маємо, як отці наші і праотці, які турбуватися мали про свої степи, і трави свої, і квіти оберігати уміли, як і кров свою лили за себе» (Велесова книга).

Гадаємо, треба віддати належне обрядовій системі виховання згідно з принципом родовідповідності, заради етнічного самоусвідомлення — опанування рідної мови, родинних звичаїв, традицій, національної міфології, фольклору, мистецтва, народних поглядів, переконань та ідеалів.

Рідна мова часів домінування обрядової системи виховання важила українцеві набагато більше, ніж тепер. Бо слово — це втілення святого розуму, що єднає із Творцем; утілення сили, яка могла обдарувати і знедолити, вилікувати і занепасти. Вересова книга наставляє: «Творящу Богом силу се узріли в собі, бо то дано дар Богів і не потребуємо бо се напраснити». Тож і цінували вправність у використанні сили слова: «Слово — срібло, мовчання — золото». Культуру рідної мови репрезентував, наприклад, зимовий цикл обрядового процесу. Колядування — це не тільки складання іспиту з космогонії. Це й іспит на розуміння сили слова. Я. Головацький зауважив, що поет «носив ім'я віщого, тобто такого, що відає заповітними істинами». Тому-то шанобливо ставилися до слова, утілюючи повагу красі мови і мовлення.

За такого виховного процесу природно відбувалося опанування традицій, фольклору, міфології. Не оминали й національного мистецтва (у зимовому обрядовому циклі — розмальовування хат, вишивка, виготовлення костюмів, музика, суто народна хореографія тощо).

Обрядова навчально-виховна система України-Руси не була ідеологічно заангажованою, — вона була свілоносною, пройнятою духом героїчної минувшини, культури, яку слід розвивати й передавати наступникам: «Поучившись старому, занурмо душі наші в нього, бо є те наше, яко се бо вже найшло на коло нам». Праукраїнці розуміли, що

одвічні ідеали формуються змалечку або й раніше (на генетичному рівні)...

Без сумніву, виховання громадянина передбачає й багато інших аспектів. Зокрема таких, як трудова активність, моральність, інтелектуальна культура. Гадаємо, вдумливий аналіз педагогічних надбань України-Руси дасть змогу пити живодайну воду з криниці прадавнього знання, розвиваючи філософію українського серця.

Вітчизняна школа має повернутися до нашої геніальної обрядової системи, щоб:

а) орієнтувати свідомість сучасної людини на РОДповідальність, тобто усвідомлення себе як ланки між минулим і майбутнім з моральними обов'язками перед РОДом, приРОДою (тією, що перебуває при РОДі) та наРОДом;

б) формувати розуміння окремої людини як продукту діяльності сотень поколінь;

в) запроваджувати в систему виховання принцип: «Не жити там, де вчимося, а вчитися там, де живемо».

Хочу підкреслити, що моя думка не є істиною в останній інстанції, а лише думкою однієї людини. Так прошу сприймати всі мої міркування з урахуванням думки Фрідріха Ніцше в його трактаті

СЕРЬЕЗНО ОБ ИСТИНЕ

Серьезно об истине! Какой разный смысл вкладывается людьми в эти слова! Одни и те же взгляды, одни и те же способы доказательства и проверки кажутся какому-нибудь мыслителю следствием собственной легкомысленной поспешности, которую он проявил, к стыду своему, в тот или иной момент; и те же самые взгляды воспринимаются каким-нибудь художником, который неожиданно открыл для себя и на какое-то время стал руководствоваться ими, как нечто основательное и глубоко продуманное, приближающее его к познанию истины, и то, что он, художник, сумел продемонстрировать способностью серьезнейшим образом увлекаться не только воображаемым миром, но и тем, что по сути своей противопоставлено ему, достойно, по его мнению, всяческого удивления и восхищения. Итак, нередко воодушевление, испытываемое

кем-нибудь от сознания собственной серьезной вдумчивости и основательности, является, быть может, всего лишь свидетельством того, как легкомысленно и беспечно порхал доселе его дух в царстве познания. Не выдает ли нас с головой все то, что мы считаем очень весомым и значимым? Ведь тогда становится ясно, где действует наша система мер и весов, а где мы совершенно беспомощны».

Истина... Истину не може визначити навіть

АУДИТОРІЯ

Отак споконвіку
Було на Русі:
Вельможа базікав,
А слухали всі.
А нині поперла
Дискусії віз
Усенька громада,
Бо скрізь — плюралізм.
Вже слів не тримає
Хвилин решето,
Бо кожен горлає...
Хтось слуха?
Ніхто.

Богдан Бастюк (1992)

Через декілька днів відкриє свій рахунок 2010 рік (коли вийде у світ ця книга, 2010 рік буде в розпалі). 2010 рік. Як біжить час! «Яке коротке людське життя! Воно наче спалах зірки: на одну коротку мить блиснуло в нічному небі — і вже залишився тільки ледь помітний слід серед розсипу мільярдів інших зірок. Перегорнувся ще один аркуш небесної зоряної книжки, хоч ніч від цього не стала темнішою, бо що таке один малесенький вогник у величезному свічнику неба? Однак є щось незбагненне в цих промайнутих життях, що тихим саявом тих зірок у людських серцях та не згасають у їхній пам'яті. Цей відблиск зігриває нас теплом і надією, пробуджує енергію до життя, вчить добра і тиєї любові, яка перемагає час і не дає проминути споминам» (Уривок зі статті Ольги

Вербенець «Кілька рецептів на спомин...», газета «Post ПОСТУП» від 10 грудня 2009).

2010 рік... А ще зовсім недавно, наприкінці ХХ століття, я мріяв і запитував себе: чи вдасться мені зустріти ХХІ століття? ХХІ століття, яке, на моє переконання, є вирішальним для долі людства, для долі людини. Адже є всі передумови того, що людина, як істота розумна, зможе загнати себе в глухий кут і, таким чином, завершити своє існування. Сумно про це говорити, особливо враховуючи, що істота розумна могла б цього й не робити.

Сказане все гостріше відчуваєш із віком. І, в якісь мірі, заперечуючи собі, скажу, що деякі почуття в мене (в тебе) з віком загострюються. Про це є немало свідчень, в тому числі і наступне:

«Завтра — шістдесят років! А це, хай там як, — старість. Чи почуваюся я «старим»? Ні, не почуваюся. Чи відчуваю, що мені шістдесят років? Так, відчуваю. Але це не зовсім те саме. Відчутнішим став час: його крихкість, його дорожечінність. Відчутнішим стало життя — як дар. І, звісно, відчутнішою стала смерть, моя смерть, смерть як питання, як іспит, як своєрідний поклик». Ці слова Олександра Шмемана із його «Щоденників...» (Уривок із статті Владислава Сікалова «Рвана краса старості» в газеті «ДТ» від 28 листопада 2009).

Життя... Життя складне, багатогранне, у кожного воно своє... Але про кожного можна сказати словами Олександра Олеся:

Горів в його серці огонь золотий,
Кров серця палко горіла,
І дивная пісня із серця його
По Божому світу летіла.
І пісня співала про волю, красу,
Про молодість, силу, кохання,
Про сонце, що мусить розвіять пільму,
Про мужні лицарські змагання.
І крові не стало, і гаснув огонь,
І падала пісня крилата,
Як падає жовтий осінній листок,
Як пташка, стрілою підтята.

На жаль, а може, й ні — mors nescit legem, tollit cum pauper regem (смерть не знає закону, забирає і царя, і злидаря) — тому що mortem effugere nemo potest (ніхто не може уникнути смерті. Цицерон).

Чим більш поважний вік людини, тим частіше на її думку приходять «старушка з косою». А Фрідріх Ніцше так озвучує свою

МЫСЛЬ О СМЕРТИ

Я испытываю какое-то меланхолическое счастье, оттого что живу в сумятице переулков, потребностей, голосов: сколько наслаждения, нетерпения, страстности, какая жадность жизни и опьянения жизнью обнаруживается здесь каждый шаг, каждый час! И все же очень скоро все эти шумящие, живущие, жаждущие жизни окунутся в такую тишину! Тишину, подобную тени, которая неотступным темным спутником следует за каждым! Это всегда похоже на последние минуты прощания перед отплытием корабля, на котором уезжают люди, навсегда покидающие родину: надо так много еще сказать, но время не ждет, океан и его пустынное молчание нетерпеливо поджидает, когда же стихнет весь этот гам и он — ненасытный — получит наконец причитающую ему добычу! И все до одного думают, что бывшее — ничто или почти ничто, а ближайшее будущее — все: и потому эта гонка, эти крики, это самооглушение и самообман! Каждый хочет первым очутиться в этом будущем — а ведь там их ждет только смерть и мертвая тишина, и это — обеспечено всем, этого — не избежит никто! Как странно, что единственное надежно объединяющее начало совершенно не властно над людьми, которые менее всего склонны воспринимать себя как некое братство во смерти! Мне очень радостно видеть, что люди совершенно не желают думать о смерти! Я с удовольствием бы сделал что-нибудь, лишь бы они поняли, что мысль о жизни в сотни тысяч раз **д о с т о й н е й** р а з м ы ш л е н и й». А тому:

О Одиссей, утешения в смерти мне дать не надейся,
Лучше б хотел я живой, как поденщик, работая в поле,
Службой бедного пахаря хлеб добывать свой насущный,
Нежели здесь над бездушными царствовать мертвый.

Гомер. «Одиссея».

Моє життя цього року (2009) продовжує вирувати.

Вельмишановний Іван Семенович!

Ректорат та колектив Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова вітає Вас з професійним святом Днем медичного працівника!

Бажаємо Вам міцного здоров'я, успіхів, наснаги, достатку та гарного настрою. Щоб усе добро, дароване Вам людям, поверталось до Вас сторицею, а кожна мить життя радувала своєю неповторністю.

Зі святом Вас! Щастя, добра!

З повагою

Ректор, член-кореспондент

АМН України

підпис

проф.

В. М.

Мороз

Наведені побажання, Василю Максимовичу, втілюються в життя. І я не відчуваю себе «ніким», якого «невідомо як звати». І, значною мірою, завдяки таким добрим людям, як Ви.

Що гріха таїти, в минулому я не надавав уваги цьому святу, враховуючи мізерність уваги для медиків з боку влади. З роками моє ставлення змінилося на краще. Чому?

1. Медикам необхідно згуртуватись тому, що

а) час від часу на них влаштовують «полювання» правоохоронні органи;

б) час від часу ЗМІ намагаються сплундрувати визначну роль медицини в оздоровленні людини, не усвідомлюючи, що *medicina fructosior ars nulla* (немає мистецтва кориснішого за медицину. Пліній Старший). Днями коментатор інформував слухачів «із ящика», що лікарі зробили інвалідами дітей, а мамам приходится останніми піклуватися все своє життя. І це робила освічена людина, яка, навіть, не знає, що більше 5% новонароджених з'являються на світ Божий з уродженими вадами і спадковими хворобами; яка не тільки не знає про наслідки вживання алкоголю, а й пропагує алкогольні напої (насамперед, пиво), які роблять новонароджену дитину не лише ослабленою, а нерідко й інвалідом...

в) людина в нашому суспільстві доведена до середньовікової свідомості щодо важливості вакцинації дітей (активної профілактики інфекційних захворювань), як основи здоров'я поколінь. Я невпевнений, що в цивілізованій країні могли довести до абсурду свідомість суспільства щодо необхідності вакцинації. Тільки завдяки активному запровадженню вакцинації нас сьогодні на планеті 6,5 млрд. В іншому випадку — у нас був би «золотий стандарт» — 1 млрд. Завдяки спрямованій діяльності ЗМІ, виникла необхідність оголосити

ЗВЕРНЕННЯ

учасників наради ректорів

вищих медичних навчальних закладів України

Учасники наради керівників державних і недержавних вищих медичних навчальних закладів України висловлюють глибоку стурбованість антивакцинальною компанією, розгорнутої у засобах масової інформації. Вважаємо, що ця ситуація призвела і призводить до масових відмов батьків від щеплення дітей і зриву Календаря профілактичних щеплень.

Під загрозу поставлено життя і здоров'я майбутніх поколінь нашої держави, адже зниження рівня охоплення населення профілактичними щепленнями викличе у найближчий час епідемічні спалахи небезпечних інфекцій.

Альтернативи вакцинації у якості попередження інфекційних хвороб немає! Як доводить міжнародний досвід, користь від імунопрофілактики набагато перевершує інші ризики. Саме завдяки вакцинації на нашій планеті були переможені епідемії чуми, поліомієліту, дифтерії та інших небезпечних інфекцій.

Ми закликаємо засоби масової інформації публікувати лише перевірені дані, не збурювати суспільство та не сприяти розгортанню в країні антивакцинальної компанії.

Ми просимо і закликаємо батьків не відмовлятися від щеплень і не наражати своїх дітей та родини на ризик важких інфекцій, що несуть непоправну шкоду здоров'ю.

Ми закликаємо усіх медичних працівників, викладачів та науковців, громадські організації, що опікуються здоров'ям нації, проводити у засобах масової інформації та серед населення постійну просвітницьку роботу щодо необхідності проведення імунопрофілактики як єдиного засобу попередження інфекційних хвороб.

Прийнято на нараді керівників державних і недержавних вищих медичних навчальних закладів у Національному медичному університеті ім. О. О. Богомольця (м. Київ, 4 вересня 2009 року).

Оприлюднено підпис 25 керівників, перший серед яких: «Герой України, голова ради ректорів вищих медичних навчальних закладів, ректор Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, член-кореспондент Академії медичних наук України, Президент Міжнародної Академії інтегративної антропології, академік Академії вищої освіти, заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор Василь Мороз (ось який він мій багаторічний доброчинець!).

В 1948 році в с. Вербовці, Тернопільської області, де я працював завідувачем фельдшерсько-акушерського пункту, батьки шукали мене, щоб зробив їх дітям вакцинацію. Прямо дивуєшся, як далеко сьогодні ми «відкотилися» назад в своїй «медичній» свідомості. А на цьому прикладі чітко проглядається сила «Четвертої влади», яка в 1948 році була занадто слабкою, щоб спантеличить медичну освіченість людей. Всюди нас чекає парадоксальність: чим більше влада втручається в життя людини, тим гірше остання себе почуває; чим активніше керівник діє на підлеглого, тим менший виробничий сенс; чим більша армія працівників ЗМІ, тим менше прояснення мозку «маси»... А у всьому необхідна поміркованість — *aurea mediocritas* (золота середина. Гораций).

2. Колективне спілкування медиків в святковій атмосфері сприяє поглибленню а) суто людських стосунків та б) фахових знань. Мені найбільше враження від святкування «Дня медичного працівника» залишилося про цю подію в м. Сумах, медичному інституті університету, де я два роки підряд був головою комісії державних (випускних) екзаменів. Увесь колектив цього закладу разом з близькими, в тому числі і

дітьми, організовано вирушають на природу (а вона там чудова), спілкуються, купаються в річці, співають, імпровізують... Вільно, невимушено, незважаючи на те, що з ними нерідко святкують ректор та проректори. То ж «помічати» це свято потрібно.

Василь Максимович Мороз вітає мене і з іншими визначними датами, що додає мені життєвої наснаги та підвищує його активність, незважаючи на те, що я

ІДУ ДО ОСЕНІ

Додолу падають грушки,
Ще й трави дзвонять косами.
І я, як мовлять, навпрошки
Іду, іду до осені.
Іду до тихої верби,
Що в річку кособочиться.
Іду до темної журби...
А йти ніяк не хочеться.

Приспів:

Кличе осінь — із-за рогу вигляда,
Повернути вже немає змоги,
Ой, яка, яка швидка хода,
Ой, яка, яка важка дорога.

Гукає осінь — не барись,
Позолочу я рученьки.
А я не віру в ці дари,
В слова оці закручені.
Вода темніє на виду,
Від прохолоди корчиться...
Іду до осені, іду...
А йти ніяк не хочеться.

Приспів

Слова Вадима Крищенка, музика Л. Нечипорука

А це вже промінчик світла з обласної дитячої клінічної лікарні, де я активно працював понад 35 років.

ШАНОВНИЙ ІВАН СЕМЕНОВИЧ!

Прийміть щирі вітання з нагоди Дня Незалежності України!

Нехай історичний день примножить вашу енергію, земні гаразди, родинне щастя, додасть наснаги для здійснення задумів, подарує нові здобутки в ім'я майбутнього нашої країни!

З повагою,

Головний лікар ТОКДКЛ

підпис

Г. І. Корицький

З усіма визначними святами нашої держави мене вітає керівник обласної клінічної дитячої лікарні, кандидат медичних наук, заслужений лікар України Григорій Іванович Корицький ось уже багато років. Час від часу ми з ним спілкуємося в усному режимі. Звичайно, мене цікавлять як досягнення, так і труднощі у профілактиці і лікуванні маленьких громадян нашої області. Це важлива складова частка мого життя і сьогодні. Про кожний крок вперед колективу цієї лікарні, Григорій Іванович, розповідає мені при зустрічі чи в телефонній розмові. Мені подобається те, що Григорій Іванович не просто інформує мене про здобутки, а й відтінками свого голосу виражає своє задоволення здобутим та частку радості в своєму житті.

Налаштованість людини залежить від її життєвих пріоритетів:

«Я шел со своим другом-индейцем по людной улице Нью-Йорк Сити, он внезапно воскликнул: «Я слышу сверчка». «Ты с ума сошел», — ответил я, окинув взором переполненную людьми в час пик центральную улицу города. Повсюду, сновали автомобили, работали строители, над головой летали самолеты. «Но я правда слышу сверчка», — настаивал он, двигаясь к цветочной клумбе, разбитой перед причудливым зданием какого-то учреждения. Потом нагнулся, раздвинул листья растений и показал мне сверчка, беспечно стрекочущего и радующегося жизни. «Удивительно, — отозвался я. — У тебя, должно быть, фантастический слух». «Да нет. Все зависит от того, на что ты настроен», — объяснил он. «Мне трудно в это поверить», — сказал я. «Ну смотри», — предложил мне мой мудрый друг и рассыпал по обочине тротуара пригоршню монет. Тут же прохожие завертели головами и полезли в свои карманы проверить, не у них ли просыпались деньги. «Видишь, — блеснули глаза индейца, — все зависит от того, на что ты настроен» (Дэйв Мориа).

Одним словом, з ким поберешся, від того й наберешся. У даному випадку я маю на увазі дітей. Дітей, для яких надія над усе.

Літо краснеє минуло,
Сніг лежить на полі;
Діти з хати виглядають
З вікна... шкода волі!
Діти нудяться в хатині,
Нудять, нарікають:
«І нащо зима та люта? —
Все вони питають. —
Он все поле сніг завів,
Хоч не йди із хати!
У замкнуті дивись вікна,
Ніде й погуляти!
Сніг з морозом поморозив
Всі на полі квіти...
Десь зима та не скінчиться!» —
Нарікають діти.
Ждіте, ждіте, любі діти!
Літо знов прилине,
Прийде мила годинонька,
Як зима та згине;

8* Сміян І. Що це — людина? І завітне наше поле,
І зазеленіє, —
Знов його весна прекрасна
Квіточками вкриє.

Леся Українка

Я зовсім не заперечую гарну думку Лесі Українки щодо весни, але мені хотілося сказати, що і в зимні дні людина людині в змозі завітчувати життєвих шлях. Наведу лише декілька прикладів.

Головний лікар обласної дитячої клінічної лікарні Закарпаття, Юрій Михайлович Кохан, з яким я був знайомим, проявляв до мене глибоку повагу в останнє десятиліття. У першій в Україні книзі «Ростіть здоровими, діти!» (Мукачево, 2003), обсягом у 450 сторінок, він дав

глибокий аналіз стану лікувально-профілактичної роботи дітям в Закарпатській області. Оскільки і я деякий час працював на базі цієї поважної установи, то Юрій Михайлович приділив значну увагу і мені, пом'янувши моє ім'я в цій визначній праці близько десяти разів.

*Бачите, яка симпатична та доброзичлива людина
Юрій Михайлович Кохан на цьому фото*

Я наведу лише два останніх абзаци передмови до цієї цікавої праці «Книга написана серцем», яку написав начальник управління охорони здоров'я облдержадміністрації цього краю Володимир Брич:

28 років Ю. М. Кохан трудиться в обласній дитячій лікарні, мало не півтора десятків років очолює цей заклад, цементує в наш нелегкий час колектив, спрямовує його на безперервне самовдосконалення, введення в практику нових методик діагностування, лікування, попередження небезпечних для дітей і їх матерів захворювань, ускладнень. А ще головлікар, налагодивши тісну співпрацю з зарубіжними благодійниками дбає, щоб в лікарню надходило по лінії гуманітарної допомоги сучасне

діагностичне і медичне обладнання, ліки... До новинок тут ніколи не байдужі. На прикладі обласної дитячої клінічної лікарні можна простежити як наша держава дбає про охорону здоров'я своїх маленьких громадян.

Книга Ю. М. Кохана «Ростіть здоровими, діти!» — перша спроба узагальнити розвиток педіатрії в наймолодшій в нашій державі області. І спроба ця успішна. Книга цікава, потрібна й будемо сподіватися, підштовхне до написання подібних досліджень іншими медиками нашого краю.

Ужгород, 15 червня 2002 року.

Підпис

Ось як Юрій Михайловича «вкривав квіточками» для мене початок 2009 року.

Шановний Іван Семенович!

Дай Боже Вам любові і тепла, добра в сім'ї і затишку в оселі,
Щоб щастя світла музика текла, в різдвяні свята, щедрі і веселі!
Хай здійснює бажання рік Новий, хай родина Ваша процвітає,
З чудовим святом радості і мрій ми щиро і сердечно Вас вітаємо!
З повагою, колектив лікувально-оздоровчого комплексу «Сонячна
долина»

Що хотілося засвідчить? І Юрій Михайлович, і я ходимо по одній і тій же землі, яка не лише надає нам сили, а й об'єднує нас.

Это верно, конечно,
что в атомном веке
ни к чему человеку
трястись на телеге.
И автобусы —
горы метала и кожи —
в мир грядущего
тоже, пожалуй,
не вхожи.
И старик паровоз,
от копоти черный,
в тупике прозябает,
на слом обреченный,
и уже возле кассы

Аэрофлота
 говорят,
 что на «Иле» лететь
 неохота.
И еще, покупая билет
 на ракету,
 кто-нибудь заворчит:
 «Я ж просил не на эту»!
Много будет...
А все-таки каждый живущий,
 каждый едущий,
 каждый летящий,
 плывущий
выйдет как-нибудь из дому
 в утренней мгле
 и пойдет по единственной
 вечной земле.
И пойдет, зашагает
 шуршащею чащею
 или гладью гудрона,
 от ливня блестящей
или в мягкой белесой пыли
 утопая,
или ноги босые
 во влажной отаве,
 купая...
Зашагает по отмели
 плотно-песчаной,
по нагретой полуднем
 колючей скале,
по прекрасной, суровой,
 счастливой, печальной,
 изначальной,
 как сердце людское,
 земле.

Вероника Тушинова

Земля... «Земля є урочистим дарунком, який природа зробила людині; народження кожного є право на володіння. Право це таке ж

природне, як право дитини на груди своєї матері» (Ж. Мармонтель). Якби всі ми про це пам'ятали (пам'ятали постійно, завжди!), — життя кожного землянина менше зазнавало б прикростей. Корені життя кожної істоти (розумної і не дуже розумної) закладені в землі: «Землероб зможе повністю обійтися без праці других працівників; але ніякий працівник не може трудитися, якщо землероб не нагодує його (М. Сафір).

Ось чому кожній людині важливо впевнено крокувати по землі, бути корисним їй, поважати, любити та отримувати насолоду від спілкування із Землею.

Усі, з ким мені доводиться спілкуватися, у тому числі і Юрій Михайлович, упевнено ходять по Землі, люблять її, оберігають її, вона для них є невід'ємною частиною життя. Навіть для тих, які залишили Україну.

Дорогой Иван Семенович!

Ваш юбилей не оставил равнодушным не только ближнее, но и дальнее зарубежье!

Мы присоединяемся к многочисленным поздравлениям! От всей души желаем Вам крепкого здоровья! Удачи! Творческого настроения!

Наши самые теплые привет и поцелуи с далекой Аризонской Земли!

С уважением и благодарностью за все.

Юля, Ростислав.

01. 05. 09.

Ось такий теплий промінчик прилинув із США на самограючій листівці від онуки моєї свахи Галини Валеріанівни.

І цим коротеньким зверненням я також хочу підкреслити, що в кожного з нас значно більше доброзичливців, аніж недоброзичливців. Я чомусь переконаний, що Земля нас «носить» та «терпить» лише тому, що у людства доброта, теплота, світло... перевершують злісність, холодність душі, темряву...

І разом із тим... Юля залишила маму, тата і брата в Одесі, Наталя, Аня, Тетяна, Уляна..., мої учні, кандидати наук, залишили своїх батьків у Тернополі... У пошуках кращого життя... І я думаю, що в усіх них, хто

залишив своїх близьких в Україні, є постійне бажання разом з Олександром Олесем сказати:

МОЇЙ МАТЕРІ

Приснилося, що я вернувся додому.
Іду, дивлюсь: мій край, моя земля,
Сміються в сонці золотому
Річки, і села, і поля.
Ось-ось прийду до хатоньки моєї,
Де мати жде мене й не жде,
Я скрикну «Матінко!» до неї,
Вона на груди упаде.
І будуть литись теплих сліз потоки
І в них бринітимуть слова:
«Я ждала, ждала цілі роки
І в'яла, сохла, як трава».
Іду зеленою межею,
Кругом хвилюються жита,
І в'ється щастя над душею —
І на плечі нема хреста...
Прокинувся в морі раювання
І все збагнув, і похолов...
Іду дорогою вигнання,
І по сліду моему — кров.

В дужках є бажання додати, що в Україні, в одній із самих багатих природними ресурсами країні світу, є можливість не тільки «паханам, а й державним службовцям мати «скибочки» привабливих природних дарів в різних куточках планети, не покидаючи насиджені гніздечка. Про такий можливий варіант гарно написано в журналі «Корреспондент» (спеціальний випуск, 11 декабря 2009) в статті

ПОЛУЧИЛ ПО БАДЕН-БАДЕНУ

Приватная жизнь высших чиновников Генпрокуратуры уже не впервые становится поводом для скандалов. Вначале в СМИ попала информация о не слишком скромной загородной недвижимости одного из замов Генпрокурора Александра Медведько — Рената Кузьмина, а тепер

группа депутатов-бютовцев обнародовала данные о частной жизни другого его зама — Александра Шинальского.

Оказалось, что Шинальский, который всю жизнь проработал в прокуратуре, недавно купил себе за 550 тыс. евро особняк в курортном немецком городе Баден-Бадене. Отрицать эту информацию новоявленный бюргер не стал, объяснив интернет-изданию Украинская правда, что дом площадью чуть более 130 кв. м он купил на сбережения своей семьи. И сделал это вынужденно — мол, в Германии он регулярно, с 1991 года, ездить лечить свою поврежденную в ДТП ногу. Шинальские решили, что дешевле купить недвижимость в Баден-Бадене, чем каждый раз нанимать там жилье. Также у прокурора и его жены — частного юриста — есть еще три квартиры в Киеве общей площадью 730 кв. м, два гаража, катер и автомобиль BMW X6.

В письме на имя Медведько депутаты просят Генпрокурора проверить источники доходов Шинальского. Сам фигурант скандала утверждает, что средства, которые позволили ему удачно устроить свой быт, отображены в его декларациях.

Разоблачители ждут скорой реакции с улицы Резницкой (там стоит здание Генпрокуратуры). Об этом сказал К о р р е с п о д е н т у Андрей Портнов, парламентарий-бютовец, один из авторов обращения к Медведько. «Только через средства массовой информации, через общественность можно заставить Генеральную Прокуратуру принять кадровое (об увольнении Шинальского) и уголовно-правовое решение», — считает он.

Сидеть сложа руки в ожидании реакции Медведько правдорубы из Верховной Рады не собираются и уже обнародовали новые детали скрытой жизни Шинальского. 8 декабря они направили шефу ГПУ еще один запрос, в котором привели документы, доказывающие, что супруга Шинальского Галина вдобавок ко всему владеет недвижимостью во Франции. Цена этого прокурорского семейного гнездышка, расположенного в знаменитой Ницце, — около 1 млн евро.

**НЕМЕЦКИЙ ПАЦИЕНТ:
АЛЕКСАНДР ШИНАЛЬСКИЙ, ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЕНПРОКУРОРА,**

УТВЕРЖДАЕТ, ЧТО ЕЗДИТ В БАДЕН-БАДЕН ЛЕЧИТЬ БОЛЬНУЮ НОГУ (Є ФОТО ФІГУРАНТА — І. С.).

У мене з'явилося бажання звернути увагу «людини з хворою ногою» на Євангеліє від Луки 12; 22-27:

«И сказал ученикам Своим: посему говорю вам, — не заботьтесь для души вашей, что вам есть, ни для тела, во что одеваться: душа больше ли пищи, и тело — одежды?»

Посмотри на воронов: они не сеют, не жнут; нет у них ни хранилищ, ни жилищ; и Бог питает их; сколько же вы лучше птиц? Да и кто из вас, заботясь, может прибавить себе роста хотя на один локоть?

Итак, если и малейшего сделать не можете, что заботиться о прочем?

Посмотрите на лилии, как они растут: не трудятся, не прядут; но говорю вам, что и Соломон во всей славе своей не одевался так, как всякая из них».

Що ж я можу порадити Олександрю Шинальському як лікар? Перше. У нас під Тернополем є курортне містечко — Микулінці. Його курортні лікувальні фактори, насамперед, сірководнева мінеральна вода та торфові грязі, для лікування його ноги є неперевершені і значно більш ефективні, аніж терапевтичні чинники Баден-Баден. Якби О. Ш. лікувався у нас, він давно полишив би палицю, якою користується.

По-друге. Вклавши наведені євро (можна в гривнях), які потрапили до «буржуїв», в розвиток курортної справи нашого краю, він би залишив по собі добру згадку на тривалий час.

По-третє, ця коротка стаття свідчить, що «Дорога к истине вымощена парадоксами. Чтобы постигнуть Действительность, надо видеть, как она балансирует на канате» (Оскар Уайльд).

І по-четверте: «Об этом человеке известно только, что он не сидел в тюрьме, но почему не сидел — неизвестно» (Марк Твен).

А це вже як висновок:

а) ... — Не може так бути, щоб всі журавлі
Схотіли у теплі краї відлетіти...

З вірша М. Левицького «Балада про журавля»

б) ...Бо у цьому світі
Серед буднів, свят і суєти
Є один закон в людей і квітів:
Де ростем, там мусимо цвісти!

З вірша «Об'їзна дорога» того ж автора

Наведене вище підтверджує, що життя кожного з нас не проходить без випробування.

«Даже Господу Богу нашему Иисусу Христу пришлось некогда выдержать испытание, которое сейчас предстоит Игорю (мені, тобі — І. С.). Испытание дьявола. И он должен будет зубами и ногтями цепляться за свою веру, чтобы не дрогнуть, не ослабеть в том, что предназначено ему свыше. А дьявол просит остановится, передумать, простить, отказаться от задуманного. Дьявол — профессионал самого высшего разбора, умеющий вселять в слабые души страх, отчаяние, сомнение, бессилие.

И встречая сильных, он искушает их способами гораздо более изощренными — добрыми намерениями. Не так ли поступил он с Иисусом в пустыне, предложил ему обратить камень в хлеба? Спаситель смог бы не только утолить свой голод, но и накормить всех, кто умолял дать им еды. Иисус, как и следовало ожидать от Сына Божьего, поступил, однако, очень мудро. И ответил, что не хлебом единым жив человек, но всяким словом, исходящим из уст Божьих.

Добрые намерения, добродетель, цельность — что это, в сущности, такое? Люди, называющими себя цельными натурами, неукоснительно повиновались своим правителям, в конце концов построили в Германии концентрационные лагеря. Врачи, убежденные в том, что нет системы справедливей, чем коммунистическая, признавали душевнобольными и запирали в психушках интеллектуалов, не согласных с режимом. Солдаты на войне убивают ради неясного им идеала и тоже исполнены самых благих намерений, добродетели, цельности.

Нет, все не так. Грех ради добра — добродетель, доброе деяние ради зла — греховно...» (Из кн. «Победитель остается один» Пауло Козльо).

А ми йдемо та йдемо... вперед! Я маю на увазі спогади. Спогади мої. Спогади про своє життя (переважно), спогади про навколишній світ, про людей, з якими мені доводилося спілкуватися, враження і відчуття суспільного життя...

Життєві хвили дитинства, юності, молодості найбільш впевнено закарбовуються в мозку людини, в тому числі і моєму. Мабуть, тому я так часто звертаюсь до найбільш привабливих хвилин, годин, днів, тижнів.. свого життя... Мабуть, тому мені приємне все, що пов'язане з першими кроками мої лікарської діяльності. Тому, мабуть, я з неабияким задоволенням сприйняв вісточку із Трускавця:

ІВАН СЕМЕНОВИЧ СМІЯН: ДО 80-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Виповнилося 80 років від дня народження старійшини учених-дослідників лікувальних чинників курорту Трускавець, доктору медичних наук, професору, члену-кореспонденту АМН України, академіку Академії вищої школи України, академіку Міжнародної академії інтегративної антропології, заслуженому працівнику Вищої школи України, багаторічному (1970–2003 рр.) завідувачу, а в даний час — професору клініки педіатрії лікувального факультету, проректору з навчальної роботи (1975–1981 рр.), згодом — ректору (1981–1997 рр.) Тернопільського державного медичного інституту (згодом — академії, а зараз — університету) ім. акад. І. Я. Горбачевського І в а н у С е м е н о в и ч у С м і я н у.

До перелічених звань і посад слід додати і головування в обласній Асоціації педіатрів, членство в редакційних колегіях газети «Ваше здоров'я», журналу «Педіатрія, акушерство і гінекологія» і, що нам дуже приємно журналу «Гідрологія та реабілітація» та почесне головування у громадській Ученій раді при ЗАТ «Трускавецькурорт».

За 1997 рік Інтернаціональний біографічний центр Кембріджського університету визнав І. С. Сміяна «людиною року», його біографія видрукувана у книзі «2000 найвидатніших людей ХХ століття». Під керівництвом Вчителя впродовж 1971–2008 рр. захищено 4 докторських і 39 кандидатських дисертацій (пікантна деталь — майже всі вони жінки).

І. С. Сміян народився 10 січня 1929 року на Сумщині в селянській сім'ї. Медичну діяльність розпочав на Тернопільщині в якості фельдшера-акушера. У 1957 році закінчив педіатричний факультет Харківського медичного інституту і був скерований на роботу у дитячий санаторій курорту Трускавець, який став першим етапом його практичної і наукової діяльності, які розпочалися синхронно.

Впродовж 1957–1962 рр. Іван Семенович, обіймаючи посади завідувача відділенням та, згодом, головного лікаря, перетворив свій санаторій у справжній науковий центр дитячої бальнеології. Саме тому була виконана кандидатська дисертація «Санаторное лечение детей с хроническими гепатохолециститами на курорте Трускавец», захищена у Харкові в 1961 році. Матеріали дослідження відображені в брошурі «Лікування дітей на курорті Трускавець» (1960) і монографії «Санаторно-курортное лечение детей с хроническими заболеваниями печени и желчных путей» (1962). Ці піонерські публікації отримали у свій час широке визнання на теренах СРСР. Усвідомлюючи, що переріс формат головного лікаря санаторію, амбіційний молодий вчений зайнявся пошуком наукового закладу для подальшої самореалізації. Найлогічнішим місцем продовження багатообіцяючої наукової кар'єри мав бути стати Львівський медичний інститут. Проте його очікувало прикре розчарування — небезпідставні сподівання отримати запрошення зайняти посаду, принаймні асистента кафедри, виявилися марними. Тому, пристрасно прагнучи по-справжньому займатись наукою, він змінив Трускавець на Мукачево, посівши за конкурсом посаду завідувача відділом Закарпатського НДІ охорони материнства та дитинства. Однак його ждало чергове розчарування: науковий рівень цього закладу ненабагато перевищував такий щойно залишеного з жалем трускавецького санаторію. Попрацювавши близько року, Іван Семенович прийняв доленосне рішення перебратись на Кавказькі Мінеральні Води, отримавши посаду старшого наукового співробітника П'ятигорського НДІ курортології. Підсумком цього періоду, найплodотворнішого і найщасливішого, за зізнанням самого ювіляра, стали докторська дисертація «Хронические заболевания гепатобилиарной системы у детей и их санаторно-курортное лечение (Харків, 1968) та монографії

«Климато-бальнеологическое лечение хронических заболеваний почек и мочевыводящих путей» (1967), «Лечение детей на Кавказских Минеральных Водах» (1972). Після переїзду в Тернопіль курортологічні аспекти педіатрії продовжували посідати значне місце в думках та діяннях професора. Свідченням цього є монографія «Комплексное лечение детей с хроническими заболеваниями печени и желчных путей в условиях курорта» (1973), «Курорты и дети» (1980), розділи «Заболевания органов пищеварения» і «Заболевания почек» в колективній монографії «Бальнеотерапия при заболеваниях детском возрасте» (1980). Остання монографія разом з із монографією проф. Єсипенка Б. Є. «Физиологическое действие минеральной воды «Нафтуся»» (1981), стали наріжними каменями трускавецької наукової школи бальнеології, яка остаточно сформувалася у 1989 році. Неабияк пригодилося для становлення школи книга Сміяна І. С. та Карачевцевої Т. В. «Детская курортология» (1985). Так що, образно кажучи, ми вважаємо Івана Семеновича прорабом будівництва своєї школи. Зі свого боку, академік люб'язно прийняв запрошення увійти до складу редколегії заснованого в 2003 році журналу «Медична гідрологія та реабілітація», а в 2008 році став Почесним Головою Вченої Ради при ЗАТ «Трускавецькурорт».

Серед багатющої творчої спадщини ювіляра вагома частка належить публікаціям в галузі бальнеології.

Потім наводяться основні мої наукові праці по санаторно-курортному лікуванні дітей: 9 монографій, 11 розділів в монографіях, 30 статей, 32 статті у збірниках та 19 методичних вказівок, авторських свідочств, рацпропозицій і інформаційних листів з лікувально-профілактичної роботи.

І останнє речення та підписи:

Щиро вітаємо Івана Семеновича із славним ювілеєм, бажаємо міцного здоров'я, творчої наснаги, дальших успіхів у лікувальній та науковій діяльності і надіємось на продовження контактів.

Редколегія журналу «Медична гідрологія та реабілітація»

Асоціація учених м. Трускавця

Громадська Учена рада при ЗАТ «Трускавецькурорт»
Міська рада Трускавця

У мене це послання викликає відчуття повноти та динамічності мого існування, незважаючи на мій вік.

А тому мене не задовольняє твердження Василя Сухомлинського, хоча з більшістю його висновків я згідний: «Старість не може бути щастям. Старість може бути спокоєм або бідною. Спокоєм вона стає тоді, коли її поважають. Бідною її роблять забуття і самотність...».

Важко, читачу, повірити, що я старості не відчував тривалий час, навіть сьогодні не відчуваю, коли «клацаю» на комп'ютері, для мене розуміння «старість» — щось абстрактне, далеке від мене... Справа в тому, що «Ст а р о с т ь для невежд — зима, для ученых — время жатвы» (автор невідомий).

І справа в тому також, що «В молодости учатся, а в старости понимают» (Марія Ешенбах). Ось чому я почуваюся комфортно, а моя творча робота приносить мені неабияке задоволення. Іноді вважається, що більше, аніж у молодості. Може, це й перебільшення, але перебільшення з добрими намірами.

У мене не було й немає часу й бажання навіть думати над висловом Ціцерона: «Все желают достигнуть с т а р о с т и и все обвиняют ее, когда достигли; таковы наши непостоянство, легкомыслие наших желаний, наша извращенность! Но, говорят, она пришла раньше, чем мы ожидали. Да кто же вас заставляет ложно мыслить?»

Мене навіть не пригнічує переконання Вольтера, що «Старый поэт, старый любовник, старый певец и старый конь никуда не годятся». Тому що я не належу до жодної з перелічених Вольтером особистостей.

Зміст ювілейного послання є неординарним. Мабуть, це тому, що воно готувалося від душі, щиро, без залучення стандартних фраз. Воно, послання, коротке, але відображає не лише автобіографічні дані, а й мої відчуття, мій вплив на курортологічну науку, наші сьогоднішні зв'язки...

Ось чому ця теплота з новими емоційно-піднесеними відчуттями повертає мене в Трускавецький період, і я знову відчуваю вас, трускавчани, та

ЛЮБЛЮ!

Всякий ладен відтепер на втіху
Поплескати епоху по плечу.
Я мовчу...
Від видиху до вдиху
То зриваюсь в прірву, то лечу,
То в золі шукаю відслід давній,
То на пару лебедів дивлюсь:
Гарно як!
Очей не відірвав би,
Мов до щастя людського тулюсь.
За ставком
Настирливо, завзято
(Не боїться повторитись знов)
Вибиває телеграми дятел
Про Надію, Віру і Любов.
А під вечір
(Горенько дівоче,
Чи він скаже вам про щось нове?)
Доброї усім бажає ночі,
Схвилювавши душі, соловей.
Буде краще, вірю — не з роками.
Ти пробач, як щось не так роблю.
Краю мій!
З усіми будяками
Я таким тебе до сліз люблю!

*Володимир Черепков
(переклав О. Мороз)*

Нижче декілька фрагментів життя-буття в Трускавці.

*Із дітками (більшості з них сьогодні за 60),
які лікувались у дитячому санаторії «Джерело»,
де я був головним лікарем, лікуючим доктором
та основним науковим дослідником впливу курортних факторів
Трускавця на хронічні захворювання печінки, жовчних шляхів,
шлунку, дванадцятипалої кишки, кишечника, нирок, сечовивідних шляхів,
обміну речовин...*

*Я, як і належить, у центрі, у халаті, із зачіскою а-ля Обама
(правда, він у той час ще не ходив пішки під стіл).*

Огляд хворої дитини. Так звана консультативна рада лікарів, яка передбачала огляд хворого, встановлення діагнозу та призначення адекватного лікування дітям з ускладненнями, невстановленими або важкими проявами хвороби.

Друг моєї молодості Лев Карлович Байкалов, науковий керівник Трускавецької клініки Одеського НДІ курортології. У ті часи це був один із найавторитетніших терапевтів курорту. Він не лише сам енергійно вивчав дію курортних факторів курорту Трускавець на хвору людину, а й спонукував багатьох інших практичних лікарів до цього.

А це вже ми: я і моя дружина. Радісні, зі світлим сприйняттям життя, природи... Ще багато чого відбудеться в майбутньому, але Трускавець назавжди залишиться в пам'яті своїми неповторними барвами.

Сьогодні, коли ми з дружиною присідаємо на «призьбу», то говоримо й таке: а як би нам жилося-моглося, якби ми залишились у Трускавці? І відповідаємо самі собі — добре, дуже добре! Кожний день у Трускавці в мене був творчим. Я підкреслюю — кожний! Мабуть, тому я не знав, що таке безсоння, поганий настрій, пригнічення, неспокій, збентеження. У наукових, творчих пошуках мене постійно супроводжувало везіння. А «Людина, якій пощастило, — це людина, яка робила те, що інші лише лагодились зробити» (Жюль Ренар). Адже я не знаю жодного вченого, лікаря, який би за 5-річний період після закінчення медичного інституту міг написати та видати науково-популярну брошуру і монографію (у центральному медичному

видавництві — Москва, «Медицина»). Так вплинув на мене Трускавець. У мені завжди була весна, у мені завжди була пісня, у мені була молодість — це — людина!..

А тому

Я молодість люблю. Цвіте вона і сяє,
Як та весна, в розкошах мрій своїх.
Нехай квітки сьогодні вітер позиває,
Розквітнуть завтра кращі їх.

Я молодість люблю! Вона, як хвиля, лине
І грудьми в скелі гостро б'є,
І хай вона розіб'ється й згине,
Ще згряя хвиль за нею йде.

Я молодість люблю! Вся зіткана з любові,
Вона в негоди злі літа
І всюди крилами гарячими від крові,
З землі туман і тьму змита.

Я молодість люблю! Вона людському духу,
Що нивам спаленим роса,
Не будь її, давно було б життя без руху
І жити б стратилась краса.

Олександр Олесь

Не те що я хочу похизуватися, а щоб підкреслити неосяжні можливості людини в її спілкування з іншими, підкреслю наступне.

Під посланням трускавчан до мене підписався весь Трускавець: міська рада, адміністрація ЗАТ «Трускавецькурорт», громадська Учена рада при ЗАТ «Трускавецькурорт», асоціація Учених м. Трускавець та редколегія журналу «Медична гідрологія та реабілітація». Причому я є почесним головою асоціації учених Трускавця і член редакційної ради журналу і в теперішній час. І це після 48 років, коли я фізично залишив цей прославлений курорт!

І такі активні, надихаючі до нових справ хвилі для свого організму я отримав від найбільш прославленого і амбітного курорту не лише на теренах колишнього Союзу, а й усього світу.

Сьогодні на курорті Трускавець під керівництвом вчених цього курорту С. В. Івасівки і І. Л. Поповича в царині науки дива дивні творяться: виходять одна за другою монографії по дії мінеральних вод курорту на організм людини (в більшості випадків я їх науковий рецензент), захищаються дисертації (п'ять докторських і більше 10 кандидатських).

Дорогий читачу, чи можеш ти назвати хоч один курорт світу, де так активно розвивається бальнеологічна наука, де основними дійовими особами є практичні лікарі? Я не можу.

Отже, в Трускавці переважно думають про здоров'я людини, про здоров'я нації, і таке враження, що їм «по барабану» політична вовтузня, яку я нижче наводжу з газети «Вільне життя» від 30. 12. 2009.

ЯК ЮЩЕНКО ТА ЯНУКОВИЧ «ПІД КИЛИМОМ» ПОСАДИ ПОДІЛИЛИ

ПРАЦІВНИК СЕКРЕТАРІАТУ ПРЕЗИДЕНТА ОПРИЛЮДНИВ ТАЄМНУ УГОДУ МІЖ ВІКТОРАМИ

Таємні домовленості між Віктором Ющенко і Віктором Януковичем щодо недопущення до президентства Юлії Тимошенко та поділ посад, про які останнім часом точилося так багато розмов, стали відомі усьому суспільству. Текст політичної угоди між колись непримиренними опонентами 25 грудня оприлюднив экс-чиновник секретаріату Президента. Проте аж ніяк не всі українці змогли про це дізнатися, адже центральні телеканали, за дивним збігом обставин, проігнорували цю подію.

Щоб розповісти про змову Ющенка та Януковича, вже экс-заступник керівника головної служби з внутрішньополітичних питань та регіонального розвитку секретаріату Президента Ярослав Козачок скликав спеціальну прес-конференцію. На ній він і роздав усім присутнім журналістам копії тексту угоди. Відповідно до цього документу, під яким стоять підписи двох Вікторів, сторони зобов'язуються уникати взаємної критики, використати всі наявні можливості для підтримки Віктора Януковича в другому турі виборів. Водночас Янукович, ставши президентом, має призначити прем'єр-міністром Віктора Ющенка.

Обидва «підписанти» відмовляються від кількох своїх ідеологічних принципів. Зокрема, Ющенко зрікається визнання національно-визвольної боротьби ОУН-УПА, ідеї швидкого вступу в НАТО, натомість Янукович не наполягає на визнанні російської мови другою державною.

Крім того, Президент України Янукович залишає на посадах голову Служби безпеки України В. Наливайченка, секретаря Ради національної безпеки і оборони Р. Богатарьову, голову Івано-Франківської обласної державної адміністрації М. Палійчука, голову Полтавської обласної державної адміністрації В. Асадчева, голову Тернопільської обласної державної адміністрації Ю. Чижмаря, голову Херсонської обласної державної адміністрації Б. Сіленкова, вносить до Верховної Ради України подання щодо призначень Міністром закордонних справ України А. Яценюка та головою Національного банку України А. Шаповалова, призначає головою Київської обласної державної адміністрації В. Ульянченко.

Не потрібно бути великим фахівцем щодо медіа, щоб зрозуміти цінність і важливість такої інформації. Проте, на відміну від електронних та друкованих ЗМІ, центральні канали просто проігнорували подію. М'яко кажучи, це видається дивним.

Попри певне замовчування інформації про домовленості Ющенка та Януковича в ЗМІ, воно дуже широко дебатуються політиками. Народний депутат Валерій Писаренко не дивується появі тексту угоди, оскільки вже давно було зрозуміло, що існує певний союз між Ющенком та Януковичем. Він нагадав, що свого часу ці політики вже підписували меморандуми та універсали. Більше того, за словами депутата, їхні спільні дії вже спостерігає вся країна в інформаційній сфері проти Юлії Тимошенко, а також спостерігається синхронізація дій членів виборчих комісій, які представляють Ющенка та Януковича.

«Але ми прекрасно знаємо, що жоден підписаний документ між цими двома особам ніколи остаточно не виконувався. Зрозуміло, що ці два чоловіки бояться третьої сторони в особі прем'єр-міністра», — підсумував Писаренко. Це передало УНІАН.

Поділяє думку колеги і Сергій Власенко. Нардеп в ефірі 5-го каналу підкреслив, що поява пакту Ющенка-Януковича про розподіл сфер впливу після президентських виборів є логічним продовженням їхньої тісної співпраці. «Політичні події останнім часом розвиваються таким чином, що Віктор Ющенко і Віктор Янукович як кандидати в президенти висловлюють абсолютно однакові позиції, не критикують один одного. Підконтрольні їм парламентські фракції голосують в унісон» — наголосив депутат. Як приклад такої співпраці, він навів спільне голосування Партії регіонів і підконтрольної Президенту частини блоку НУ-НС за припинення роботи Верховної Ради в пленарному режимі.

За словами, в недавньому близького соратника Ющенка, міністра внутрішніх справ Юрія Луценка, навіть якби ця угода не була оприлюднена, то для кожного є очевидною співпраця цих двох штабів «з метою недопущення єдиного реального, радикального кандидата, яким є Юлія Тимошенко». Луценко акцентує увагу, що кожне слово, написане в угоді, відповідає діям двох штабів — Ющенка і Януковича — в цій виборчій компанії. «Я взагалі за останні півроку не пам'ятаю, коли Ющенко критикував Януковича, хіба через кому з Тимошенко. І взагалі не пам'ятаю, щоб Янукович критикував свого найбільшого опонента Ющенка», — зауважив міністр.

МІСІЯ НЕ ДО ВИКОНАННЯ

Політичні експерти в інтерв'ю виданню «Політична думка», аналізуючи діяльність Ющенка, вказали на основні завдання, які виконує Президент, балотуючись на виборах. На думку політичного експерта Тараса Березовця, «Ющенко вбачає для себе головну місію, аби не дати на виборах перемогти Юлії Тимошенко».

«Він сам не приховує цього мотиву. Критика, яка лунає від Президента, на 99% стосується Юлії Тимошенко. При цьому його колишній опонент Віктор Янукович взагалі не згадується, а якщо і згадується, то лише в контексті з Тимошенко» — заявив політолог.

У той же час керівник соціологічної служби «Український барометр» Віктор Небоженко прогнозує, що Ющенко своєю діяльністю лише допоможе Тимошенко. «Збираючи людей національно-демократичного

табору, він насправді робить подарунок Тимошенко в другому турі. Тому що ці люди, збуджені Ющенком, принципово не будуть голосувати за Януковича, навіть якщо Ющенко закличе до цього і віддадуть свої голоси за Тимошенко» — констатує політолог.

Політолог Микола Михальченко вважає участь Ющенка у виборах «абсолютною помилкою». «Можна йти програвати, як наприклад Кравчук програв Кучмі, в декілька відсотків. Але коли чинний Президент балотується знову у президенти з мінімальним рейтингом довіри і підтримки громадян 3–5 % — це страшна ситуація», — вважає політолог. Головний мотив участі Ющенка у виборах, вважає Михальченко, «вдовольнити своє самолюбство». А другий мотив — він хоче нашкодити Тимошенко. «Його критика Тимошенко постійна і нещадна. Але такий підхід відповідно дає нульовий результат», — наполягає політолог О. Булгаков (за матеріалами інтернет-видань).

УГОДА ПРО ПОЛІТИЧНЕ ПРИМИРЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНИ

(ДО ЧОГО ТУТ РОЗВИТОК УКРАЇНИ? — І. С.)

Визнаючи необхідність політичної стабільності і економічного процвітання, заради забезпечення благополуччя кожної сім'ї і турботи про кожну людину, розбудови ефективної держави та зростання національної економіки;

- визнаючи задля майбутнього України необхідність припинити політичні чвари, які унеможливають ефективне протистояння масштабним світовим викликам, що потребують максимальної концентрації спільних зусиль, консолідації всього суспільства;
- враховуючи, що вкрай складні реалії вимагають оперативного та ефективного реагування, виважених, скоординованих дій, спрямованих на подолання кризових явищ та недопущення доведення України до банкрутства, політичної і економічної руїни;
- враховуючи, що після рішучого подолання наслідків кризи буде створено необхідні умови для системного оновлення суспільних відносин, підвищення дієвості державної влади, забезпечення прогресивного розвитку держави, гідного рівня життя її громадян.

Сторони, що підписали цю угоду домовились про наступне:

1. Сторони зобов'язуються зробити все належне для відновлення національного примирення між східними та західними регіонами України.

З цією метою:

Ющенко В. А. та політичні сили, які його підтримують, не будуть порушувати для обговорення питання, що роз'єднують українське суспільство, а саме:

- визнання учасниками боротьби за незалежність України членів Української військової організації (УВО), Карпатської Січі, Організації українських націоналістів (ОУН), Української повстанської армії (УПА) та Української головної визвольної ради (УГВР);

- про проведення обов'язкового зовнішнього тестування абітурієнтів, без урахування мовної специфіки різних регіонів України.

Янукович В. Ф. і партія регіонів не будуть ставити наступні питання, що роз'єднують країну:

- щодо введення російської мови як другої державної;
- про проведення національного референдуму щодо вступу України в НАТО.

2. Сторони зобов'язуються уникати у своїй передвиборчій агітації взаємної критики та використовувати всі наявні можливості для підтримки Януковича В. Ф. у другому турі виборів

3. Сторони сприятимуть після президентських виборів створенню коаліції політичного примирення та розвитку України, до якої ввійдуть сили, що підтримують обох лідерів, а також блок Литвина й інші позафракційні депутати.

4. Сторони забезпечують висування на посаду прем'єр-міністра України Ющенка В. А. та позитивне голосування за цю кандидатуру парламентської більшості.

5. Президент України Янукович В. Ф. залишає на посадах голову Служби безпеки України Наливайченка В. О., секретаря Ради національної безпеки і оборони України Богатирьову Р. В., голову Івано-Франківської обласної державної адміністрації Палійчука М. В., голову Полтавської обласної державної адміністрації Асадчева В. М., голову Тернопільської обласної державної адміністрації Чижмаря Ю. В., голову Херсонської обласної державної адміністрації Сіленкова Б. В.; вносить до Верховної Ради України подання щодо призначення міністром закордонних справ Яценюка А. П. та головою Національного банку України Шаповалова А. В.; призначає головою Київської обласної державної адміністрації Ульяновченка В. І.

6. Сторони зобов'язуються до складу нового Кабінету міністрів України включити віце-прем'єр-міністра України Васюника І. В. (з питань підготовки та проведення «Євро-2012»), міністра охорони навколишнього природного середовища Тарасюка І. Г., міністра у справах

сім'ї, молоді та спорту Павленка Ю. О., міністра аграрної політики Мельника Ю. Ф.

Інші кандидатури до складу нового уряду вносяться прем'єр-міністром Ющенком В. А. за пропозицією Президента України Януковича В. Ф.

Ця угода укладена в двох примірниках та діє протягом усієї каденції новообраного Президента України.

Підпис

Віктор Янукович

Підпис

Віктор Ющенко

Ось так. А ви кажете... Я ж можу все це прокоментувати лише «Прологом» та «Епілогом» з «РОМЕО И ДЖУЛЬЕТТА» («Дзеркало тижня» 26 грудня 2009):

ПРОЛОГ

Хор:

Две равно уважаемых семьи,
Два славных, два известных, гордых рода
Ведут междоусобные бои
За волеизъявление народа,
Ведут кровопролитную войну,
Возникшую на почве дикой страсти,
Обрушив на несчастную страну
Грипп, терроризм и прочие напасти.
Их вряд ли извинит, что эта страсть
Зовется — всеобъемлющая власть.

ЭПИЛОГ

Хор:

Путь к власти невозможен без обмана.
Недолговечны здешние романы,
И новый политический развод
Лишь к новому союзу поворот.
Да, здесь любовь — оружие для войны
За право покорения страны.
Война вокруг, куда ни кинешь взгляд —
В любом углу таится суший ад.

С Востока Кремль глядит на нас с угрозой,
И лопаются трубы на морозе,
Там тихо погибаются больницы,
Тут небожители друг другу чистят лица.
И гривня сражена рукой злодейской,
А мародеры в мантии судейской
Закон хоронят пением колядок.
Страна жива? Загадка из загадок!
И стонет тяжело раненный бюджет.
Ну чем не иоановский сюжет?
В том, право, никакого нет секрета:
Пока за власть дерутся, власти нету...
Нет под луной печальнее явленья
Чем вечный бой за волеизъявление.

*Бессмертное творение У. Шекспира
перевел Сергей РАХМАНИН*

Але нам краще перейти до наших щирих, теплих, натхнених загальнолюдських відносин між людьми незалежно від місця проживання.

Вельмишановний Іване Семеновичу!

Отримав п'ятнадцяту книгу Ваших спогадів і роздумів «Як втихне буря під ребром». Відразу (до речі як і завжди) прочитав і ніби знову побував на Вашому ювілеї, який на моє переконання був організований на самому високому рівні. Вам вдалося вміло поєднати «офіціоз» зі щирими вітаннями багатьох людей, які щиро і тепло вітали Вас.

Дякую за теплі слова на мою адресу. Ви переоцінюєте мене, але я сприймаю ці слова як заклик до подальшої діяльності. Я пригадав слова, які сказав професор П. М. Гудзенко, котрий був деканом педіатричного факультету, коли мені, студенту 4 курсу, була призначена Ленінська стипендія. Він сказав: «Ленінська стипендія призначена Вам не за те, що Ви зробили, а за те, що Ви ще зробите».

Надсилаю Вам три книги, які присвячені різноманітним проблемам гастроентерології дитячого віку.

На жаль, нам не вдалося їх об'єднати під однією обкладинкою, але сподіваюсь, що і в такому вигляді зберігається цілісність викладу матеріалу. Нам хотілось подати матеріал в якомога сучаснішому вигляді, але я ще раз переконався, що досконалості немає межі і мене не все задовольняє, адже «если человека все устраивает, то он полный идиот» (В. В. Путин, 2001).

Хочу подякувати Вам за підтримку нашої роботи, яка була представлена на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки. Я переконаний, що саме завдяки Вашій підтримці та підтримці інших наших колег ми стали лауреатами цієї премії за 2009 рік.

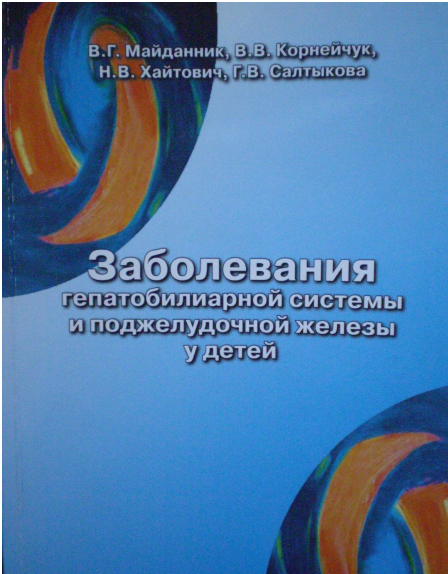
Напередодні Нового року від щирого серця вітаю Вас і Всю Вашу родину з наступаючим Новим роком і Різдвом Христовим. Хай Новий рік принесе Вас нові досягнення, нові враження, нові успіхи, творчі дерзання і злет. Бажаю Вам і Вашій родині міцного здоров'я, успіхів, достатку і благополуччя! Щастя Вам, гарного настрою і відчуття любові, здійснення найзаповітніших бажань. Нехай у Вашому житті панують гармонія та удача!

З повагою

Щиро Ваш

підпис

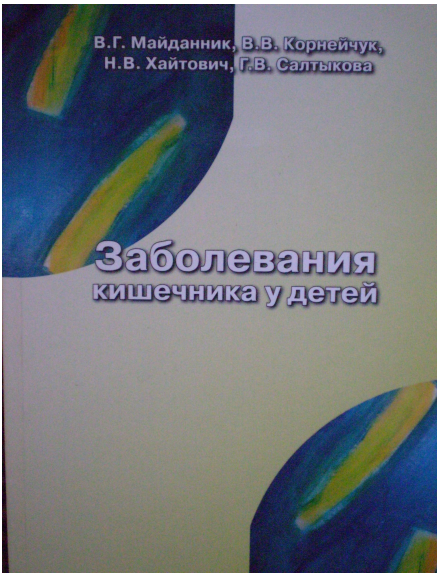
В. Майданник

В.Г. Майданник, В.В. Корнейчук,
Н.В. Хайтович, Г.В. Салтыкова

Заболевания

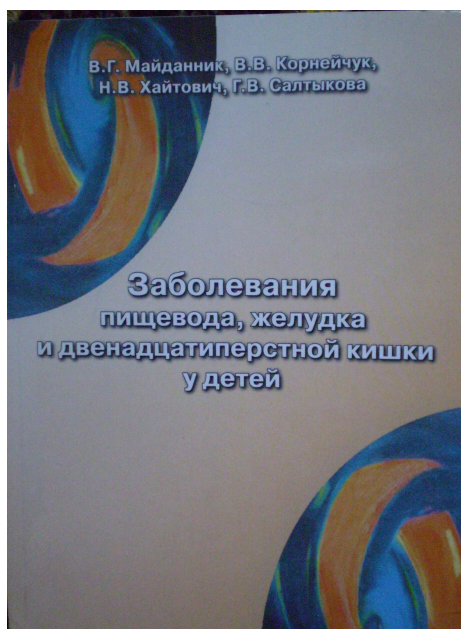
гепатобилиарной системы
и поджелудочной железы
у детей

В.Г. Майданник, В.В. Корнейчук,
Н.В. Хайтович, Г.В. Салтыкова

Заболевания

кишечника у детей

Насамперед, вітаю вас, Віталію Григоровичу, з отриманням першої (!) Державної премії України. Ваш потяг рухається лише вперед. Я навіть не помічаю, коли ж він, хоча б тимчасово, зупинився. Ви ще раз переконуете, що життя — це рух, постійний рух.

І все-таки:

«Тільки в ході творчого процесу, при написанні твору, письменник (науковець — І. С.) відчуває справжню радість. І навіть більше того — щастя творця, бо тоді він і справді відчуває себе богом, який із шматка глини (у даному випадку — зі слова) ліпить людину і цілий світ. Це незрівнянне щастя — відчувати себе творцем, хай і набагато меншим від Бога, але таким, який робить те, чого будь-хто інший зробити не може. Це щастя — творити свій світ, відчуючи, як глина (слово) подається під твоїми руками. Публікація вже написаного твору — теж радість (якщо вона не затьмарена попередньою гризнею з видавцями), але вже не така. Що ж до всіяких літературних премій, лауреатських звань і нагород — то це вже взагалі щось десятирядне».

Цими словами Валерія Герасимчука я аніскільки не бажав би принизити державне визнання творчих здобутків того чи іншого автора, особливо колеги і друга Віталія Григоровича, а лише підкреслити власне відчуття творчого процесу. Із 80-ти років життя я 60 років перебуваю у творчій кухні. І висловлені почуття Валерієм Герасимчуком мені притаманні від А до Я.

П'ять років тому в мене склалися обставини життя так, що зовнішні ознаки його сприймалися багатьма як мої неочікувані негаразди. А насправді — навпаки.

Якщо раніше я творчо вирішував лише педіатричні аспекти, то в останні роки я багато часу приділив спогадам та роздумам. Мені вдалося і вдається до цієї хвилини «поновлювати» своє життя у різноманітній його окрасі. І я переконався, що «Жити — значить мислити» (Цицерон) — *Vivere est coqitare*.

Завтра мені виповнюється 81 рік. А я кожного дня (!) прилаштовуюсь біля комп'ютера і щось творю.

Творю з неосяжною насолодою, творю з бажанням знаходити все нові і нові відтінки людської долі та одночасним відчуттям різнобарвних проявів земного життя. І в цей час у мені висвітлюється істина Ювенала, яка проголошує, що необхідно «Присвячувати життя правді» (*Vivat impendere vero*). І все наведене є підтвердженням того, що «Не хлібом тільки живе людина» (Сентенції з Євангелія від Луки).

Лише я сам можу уявити свої відчуття піднесення під час творіння: творіння перших наукових праць, перших наукових доповідей, перших науково-популярних брошур, монографій, посібників, підручників...

Я й сьогодні відчуваю тремтіння всього мого тіла і душі тоді, коли виступав із доповіддю на першому курсі Харківського медичного інституту, з доповіддю з фізичного вдосконалення деяких апаратів медичного спрямування. А хто може уявити мій стан, коли на третій день моєї лікарської діяльності я сам собі затвердив тему кандидатської

дисертації? Без вченої ради, без наукового керівника, без жодної поради. А коли на третьому році моєї праці як лікаря вийшла з друку моя перша книга «Лікування дітей на курорті Трускавець» (1960), я не ходив по землі, а літав. Я не помічав ніякого негативного явища навколо себе. Усе було тільки світлим, теплим та ніжним.

Або таке «диво». Використавши матеріал досліджень кандидатської дисертації, я написав монографію «Санаторно-курортное лечение детей с хроническими заболеваниями печени и желчных путей», яка вийшла друком у центральному медичному видавництві у Москві в 1962 році, на п'ятому році після закінчення інституту. Це ж дійсно диво. Я не знаю жодного лікаря в колишньому Союзі, який написав би і видав у центральному видавництві монографію. Не лише в такий термін після закінчення вузу, а й взагалі лікаря, а не науковця. Та й подібного науковця-клініциста я не знаю. Чи можна висловити словами моє піднесення і під час підготовки цих книг, і під час їх виходу у світ? Ні, неможливо. Що для сьогоденного покоління дивно — я для зазначених досягнень не витратив ані копійки, не мав впливових родичів та знайомих. Більше того, мені виплатили значний гонорар, понад 1000 карбованців (це близько 13 лікарських зарплат — лише за монографію). І таке творилося зі мною все моє життя. Як мені не дякувати за це Господу Богу, як мені не дякувати за все це всім добрим людям, які сприяли моїй творчій праці? І ця подяка щира, від серця та завжди...

Хоч і в неповній мірі, але своє відчуття життям я можу виразити словами Олександра Олеся:

Жита мої, жита мої розкішні!
Привіт, уклін вам до землі!
Невже я знов, як в дні колишні,
Посеред вас, жита мої?
Невже я знов люблюсь вами,
Як любувався колись степами?
Гай-гай, багато літ струмками
З тих літ у Лету уплило...
Ви все ж пишаєтесь квітками
І хилитесь колоссям до землі.

А я змінивсь... Давно лежать рядами
У мене зморшки на чолі.

Що ж я додаю? «Я знов, як в дні колишні»... І це тому, що свою лікарську творчість я доповнив літературно-художньою. І все це тому, що я в повній мірі використовую власну спрямованість, а не:

«Смешны люди, гордящиеся тем, что не в нашей власти. Один говорит: «Я лучше тебя: у меня много земли, а ты мрешь с голоду». — «Я бывший консул», — говорит другой. «Я прокурор», — слышишь от третьего. «У меня курчавые волосы», — говорит четвертый. Лошадь между тем не скажет, что у меня много корму, вдоволь овса; узда у меня с золотой насечкой, попона — цветная», а только: «Я лучше тебя, потому что быстрее». Вообще всякое животное лучше или хуже исключительно по своим достоинствам или недостаткам. Неужели только люди не ценят нравственных качеств? — неужели мы должны обращать внимание лишь на волосы, платье и происхождение?..» (Древнегреческий философ Эпиктет, ставший римским рабом).

Що ж до останнього цитування:

1. Майже дві тисячі років тому розумних людей було не менше, аніж сьогодні. Отже, стверджувати, що наш мозок має більші потенційні можливості — дуже ризиковано.

2. Як багато недоліків має істота розумна — людина! А ще більше — застережень.

3. І зовсім уже «гріховне»: чи можуть бути порівняльними такі істоти, як людина і тварина? Особливо, якщо врахувати байку Езопа (VI ст. до н.е.):

ПРОМЕТЕЙ І ЛЮДИ

Прометей по повеленню Зевса вылепил из глины людей и животных. Но увидел Зевс, что неразумных животных получилось гораздо больше, и велел ему часть животных уничтожить и переделать в людей. Тот повиновался; но получилось так, что люди, переделанные из животных, получили облик человеческий, но душу под ним сохранили зверообразную...

Бачите, як усе складно. І немає кінця нашим роздумам. І, враховуючи, що я закінчую свою 17-ту книгу у Велике Свято — Різдво Христове, дозволю собі наостанок навести таке:

КОЛЯДА УКРАЇНСЬКИХ ДІТОЧОК

Ой у Вифлеємі сталася новина,
Там повила Мати Божа та Божого Сина. (2)

В пелени повила, в сіні положила,
Люлі, люлі, любий сину, Ти, дитино мила! (2)

Українські діти Ісуса вітають,
Веселими пісеньками Його звеселяють. (2)

Ой, Ісусе любий, кращий, як ті цвіти,
Пригорни до себе нині українські діти. (2)

Щоби були добрі, щоби були щасні,
І розумні, і здорові, мов ті цвіти красні. (2)

Ти, Дитино Божа, на пахучім сіні,
Дай нам щастя й крашу долю рідній Україні. (2)

*Із книги «Колядки і Щедрівки»,
Львів, 2007, укладач Наталія Манько*

Що це — людина?.. Що це — людина?!

Літературно-художнє видання

Сміян Іван Семенович

**ЩО ЦЕ — ЛЮДИНА?..
(книга сімнадцята)**

В авторській редакції

Дизайн обкладинки *Олени Соколюк*

Випусковий редактор *Маргарита Більчук*

Підписано до друку 19.03.10. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Друк офсетний. 8,4 ум. др. арк., 7,2 обл.-вид. арк.
Тираж 250. Замовлення 10-85.

Редакція газети «Підручники і посібники». Свідоцтво ТР №189 від 10.01.96.
46020, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а.
Тел. 8-(0352)-43-15-15; 43-10-21. E-mail: pp@pp.utel.net.ua
www.pp.utel.net.ua